

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

JOLANTA KRUČKAUSKAITĖ

SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĖSTINĖS STUDIJOS

**NEREGIŲ IR REGINČIŲJŲ BENDRŲ SOCIOKULTŪRINIŲ
VEIKLŲ PATIRTYS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: Doc. dr. Justinas Sadauskas

Vilnius, 2023

TURINYS

Sąvokų žodynėlis.....	3
ĮVADAS	4
1. NEREGIŲ IR REGINČIŲJŲ BENDRŲ SOCIOKULTŪRINĖS SRITIES VEIKLŲ TEORINĖS PRIELAIIDOS	8
1.1. Sociokultūrinės srities veiklų samprata ir tikslai.....	8
1.2. Žygiai pėsčiomis kaip sociokultūrinės srities veikla	14
2. NEREGIŲ IR REGINČIŲJŲ BENDROS SOCIOKULTŪRINĖS SRITIES VEIKLOS LIETUVOJE.....	21
2.1. Lietuvoje vykdomų sociokultūrinės veiklos projektų, skirtų neregiam, apžvalga.....	21
2.2. Žygių neregiam ir regintiesiems organizavimo Lietuvoje praktika	24
3. ŽYGIŲ, KAIP BENDROS NEREGIŲ IR REGINČIŲJŲ SOCIOKULTŪRINĖS SRITIES VEIKLOS PATIRTIES, TYRIMAS	26
3.1. Tyrimo metodika	26
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	33
3.2.1. Reginčių žygių dalyvių patirtys keliaujant su neregiais	33
3.2.2. Neregijų patirtys keliaujant su reginčiais dalyviais	48
DISKUSIJA.....	64
IŠVADOS	69
REKOMENDACIJOS	71
AUTORĖS REFLEKSIJA.....	73
LITERATŪRA	74
SANTRAUKA	79
SUMMARY	80
PRIEDAI	82
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA	85

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS

Neregys – aklas žmogus (Valstybinės lietuvių kalbos žodynas, 2023). „Aklumas. Akies aklumas – regėjimo aštrumas su korekcija yra mažiau kaip 0,05 arba regėjimo akipločio koncentrinis susiaurėjimas iki 10 laipsnių nuo fiksacijos taško (t. y. neįgalieji, kurių darbingumas iki 10 proc.“ (Darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašas, 2005, 2022).

Regintysis – tas, kuris regi, mato, t. y. asmuo, neturintis regos negalios (Valstybinės lietuvių kalbos žodynas, 2023).

Sociokultūra – tai visuomenės bendravimo normos, kalbos etiketas, kultūra, papročiai, tradicijos, svarbiausios visuomenės vertybės, kasdienis gyvenimas, žmonių tarpusavio santykiai, gyvenimo būdas, neverbalinės raidos savitumai ir t. t. (Šinkūnienė, 2012).

IVADAS

Temos aktualumas. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, daugiau kaip 250 milijonų žmonių yra neregiai ir silpnaregiai, šis skaičius tendencingai didėja (Pasaulio ataskaita apie regėjimą, 2019). Nors asmenys, turintys regėjimo negalią, vis labiau dalyvauja pilietiniame, visuomeniniame gyvenime, deja, neregiai, kaip ir kiti asmenys su negalia, neretai susiduria su neigiamu visuomenės požiūriu į juos, jausdamiesi nevisaverčiais visuomenės nariais (JTO konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje, 2020).

Asmenų su negalia socialinės gerovės ir įtraukties didinimui Lietuvoje kasmet kuriamos ir įgyvendinamos programos, projektai. Neregiai kviečiami įsitraukti į įvairią sociokultūrinę veiklą (nuo meninės veiklos, kultūrinių užsiėmimų, amatų būrelių, koncertų, garso meno dirbtuvių, dainų konkursų, poilsio ir sveikatinimo stovyklų, kt.) (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos 2021 m. veiklos ataskaita, 2022). Vienas iš 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano strateginių tikslų – didinti asmenų su negalia gerovę ir įtrauktį į visuomenę. Tačiau, remiantis Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, asmenų su negalia (tarp jų ir neregų), gyvenimo kokybės indekso rodiklio reikšmė vis dar yra žema, t. y. 48,53 balo (2019 m.), o siektinas rodiklis – 60 balų (2030 m.).

Neregų įtrauktis į visuomenę nėra vien jų problema. Socialinė aplinka dažnai būna nepasirengusi priimti neregų kaip lygiaverčių narių, neturi žinių kaip su jais bendrauti, nepažįsta neregų pasaulio, negeba į neregus žvelgti objektyviai, nestigmatizuojant, be perdėto gailėsčio ir neturint išankstinio nusistatymo. Tokiai situacijai atsirasti turėjo įtakos sovietmečiu vyravusi negalios samprata, tuomet, pasak J. Jonutytės ir G. Šmitienės (2021), žmonės, turintys negalią, buvo atskirti nuo įvairių socialinių, kultūrinių veiklų.

Perspektyvas neregui gyventi pilnavertį gyvenimą sąlygoja pozityvus visuomenės požiūris, abipusės sąveikos galimybių paieškos: reginčiųjų pasirengimas priimti kitokį individą bei neregio pastangos būti veikliam ir įgalintam. Neregiai turėtų aktyviau dalyvauti socialinėje reginčiųjų žmonių bendruomenės veikloje, veikti kartu su asmenimis, neturinčiais individualių pagalbos poreikių, o bendros sociokultūrinės veiklos, didinančios neregų įtrauktį į visuomenę ir kuriančios teigiamus pokyčius, formuojant visuomenės empatiškumą ir vertybes, gali būti kaip įrankis tai įgyvendinti.

N. Jones ir H.E. Bartlett (2019) tyrime prieita išvados, kad visuomenės atsakomybė ir pareiga yra padėti žmonėms, turintiems regėjimo negalią, o ne kaltinti, kad jie nesiintegruoja. Autoriai atskleidė, kad įtrauktis į visuomenę trūkumas yra pagrindinis veiksnys, turintis įtakos regos sutrikimų turinčių žmonių gyvenimo kokybei. Šie žmonės negali sukurti ryšių su aplinka, įgyvendinti asmeninių tikslų, vilčių ir siekių, kai jiems trukdoma būti, veikti, jei visuomenė juos atstumia. Tai ne tik daro poveikį neregio asmens sveikatai ir gyvenimo kokybei, bet ir neigiamai

įtakoja socialinę aplinką. Todėl visuomenės atsakomybė ir pareiga yra remti šiuos žmones, prisidedant prie jų socialinės įtraukties.

Ypatingą svarbą neregijų įtraukčiai į visuomenę turi bendros sociokultūrinės veiklos su reginčiaisiais, kurie drauge veikdami ir komunikuodami su neregiais gali geriau suvokti jų pasaulį, padėti labiau atsiskleisti, patirti bendros veiklos sėkmę, džiaugsmą. Bendra veikla suartina, neregiai labiau pasitiki kitais žmonėmis, nebijo dalyvauti užsiėmimuose ir renginiuose nepažįstamose erdvėse, mielai įsitraukia į bendradarbiavimą (Bandukda ir kt., 2020).

Viešojo ir informacinio erdvėje vis dar stokojama reginčiam visuomenei suteikti daugiau teorinių ir praktinių, moksliniais tyrimais grįstų žinių bei informacijos apie neregio gyvenimo ypatumus. Be to, siekiant įgalinti neregius, įvertinant neregijų turimą potencialą jų norą kurti visuomenę keičiančias veiklas, ugdyti empatišką visuomenę, aktuali šiuo metu tampa uždavinys tyrinėti bendrų neregijų ir reginčiųjų sociokultūrinių veiklų naudą tiek neregiams, tiek reginčiam visuomenei.

Darbe nagrinėjama neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinės srities veiklų reikšmė organizuojamų žygių aspektu. Temos aktualumui ir jos pasirinkimui įtakos turėjo tai, kad pati darbo autorė – bendrų žygių neregiams ir regintiesiems Lietuvoje pradininkė, organizatorė ir dalyvė, pojūčių turizmo projekto „NeRegėjimo galia“, pelniusio Prezidento apdovanojimą „Lietuvos galia“, iniciatorė. Ne vienerius metus organizuojami panašaus pobūdžio žygiai leido giliau suprasti jų reikšmę, parodė, kaip žygio dalyviai (neregiai ir regintieji) užmezga naujus, kokybiškus, abipusiai naudingus socialinius ryšius, kokius jausmus, emocijas išgyvena, kad tampa empatiški, lieka bendražygiais ir gyvenime. Visa tai paskatino šią temą tyrinėti plačiau ir atliktu empiriniu tyrimu parodyti, kad žygiai, kaip bendra sociokultūrinės srities veikla turi būti plėtojama ir ateityje.

Šio darbo teorinis-metodologinis pagrindas – socialinio tikrovės konstravimo teorija. Socialinio tikrovės konstravimo esmę atskleidė Bergeris ir Luckmann (1966), kurių suformuota teorine koncepcija grindžiamas tyrimas. Atskleidžiant neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų aspektus svarbios asmenų, dalyvavusių bendrose sociokultūrinėse veiklose patirtys. Socialinio tikrovės konstravimo teorija leidžia išsamiai tirti neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų reikšmę, įvertinant ir neignoruojant šių grupių asmenų patirtis.

Temos ištirtumas. Sociokultūrinių veiklų naudą ir sociokultūrinio darbo bendruomenėje ypatumus nagrinėjo M. Spierts (2003), Laidoune ir M.E. Gharbi (2016), E.T. Mirzajonova (2022), I. Leliūgienė (2012), J. R. Šinkūnienė (2012) tačiau neteko aptikti tyrimų apie bendrų neregijų ir reginčiųjų sociokultūrinių veiklų reikšmę neregiams ir regintiesiems.

Įvairius neregijų, kaip socialiai pažeidžiamos visuomenės grupės, klausimus nagrinėjo V. Gudonis (2020), kuris ištyrė regėjimo negalios suvokimą ir jos vaizdavimą mene, socialinę negalios reiškinių atskleidė per meno kūrinių prizmę. V. Česnaitytė (2012) atskleidė neregijų profesinės

sėkmės galimybes darbo rinkoje ir integracijos informacinėje visuomenėje aspektus, V. Alcaraz-Rodriguez (2021) atskleidė fizinio aktyvumo ir sporto įtaką regos sutrikimus turinčių žmonių įtraukčiai. Bendrais bruožas negalios fenomeną sociologiniu aspektu tyrė bei atskleidė negalios sampratų skirtumus J. Ruškus (2014), J. Viluckienė (2015), E. Šumskienė (2021), V. Gevorgianienė ir kt. (2021), J. Ruškė (2014), kurie išryškino socialinės, technologijų ir fizinės aplinkos prieinamumo žmonėms, turintiems negalią, svarbą, atskleidė asmenų su negalia orumo konstravimo aspektus. Neregijų ir reginčiųjų laisvalaikį gamtoje ir pasivaikščiojimus po miestų parkus iš dalies tyrinėjo M. Bandukda ir kt. (2020), kuri plačiau analizavo, kaip mobiliosios technologijos pagerina asmenų su negalia laisvalaikio patirtis ir konstatavo, kad neregiiui regintysis bendražygis padeda labiau įsijausti ir suvokti gamtos vaizdus, tačiau regintįjį labiau išryškino, kaip neregio pagalbininką, o ne lygiavertį žygeivį.

Temos naujumas. Temos naujumą nusako, tai, kad pirmą kartą tokio formato darbe nagrinėjama, kokios yra neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų patirtys taikant žygio instrumentą, kokia šių veiklų reikšmė. Toks temos aspektas nei Lietuvos, nei užsienio šalių moksliniuose darbuose plačiau nenagrinėtas.

Problema. Bendrų žygių neregiams ir regintiesiems organizavimas – tai visiškai nauja ir nepaliesta tema, kurios nagrinėjimas gali padėti atskleisti netikėtus tyrimo rezultatus, parodyti tokios veiklos reikšmę ir naudą ne tik neregiams, bet ir regintiesiems, jų suvokimui, naujiems vidiniams potyriams, atradimams. Bendros sociokultūrinės srities veiklos – tai ne tik terpė asmenų su negalia įgalinimui, bet ir empatiškos visuomenės narių ugdymas, skatinimas kurti naujas programas. Darbe keliami šie **problemniniai klausimai**: kokia yra neregijų ir reginčiųjų, kaip vienos bendruomenės narių, bendrų sociokultūrinių veiklų patirčių reikšmė? Koks yra žygio (bendros neregijų ir reginčiųjų socialinės veiklos instrumento) potencialas, siekiant neregijų įtraukties į visuomenę ir jų socialinės gerovės didinimo?

Mokslinė ir praktinė reikšmė. Pirmą kartą tokio pobūdžio darbe empiriniu tyrimu pagrįsta neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių patirčių veikla, taikant žygio instrumentą. Mokslinė analizė ir empirinio tyrimo duomenys praktiškai naudingi: socialinio darbo specialistams, siekiantiems įgalinti asmenis, turinčius regėjimo negalią, dirbantiems su asmenimis, turinčiais regos negalią ir siekiantiems geriau pažinti kliento „pasaulį“. Taip pat šio tyrimo rezultatai naudingi ugdymo institucijų vadovams ir specialistams, asmenims, atsakingiems už švietimo politikos formavimą, įgyvendinant įtraukiojo ugdymo modelį; asmenų su negalia socialinės politikos formuotojams ir įgyvendintojams, siekiant žmonių su negalia socialinės gerovės ir įtraukties.

Tyrimo objektas – neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinės srities veiklų patirtys.

Tyrimo tikslas – atskleisti neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinės srities veiklų reikšmę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagrįsti sociokultūrinės srities veiklų sampratą.
2. Aprašyti Lietuvoje vykdomus sociokultūrinės veiklos projektus, skirtus neregams.
3. Išnagrinėti žygių, kaip bendros neregų ir reginčiųjų sociokultūrinės srities veiklos, ypatumus.
4. Išanalizuoti neregų ir reginčiųjų patirtis, dalyvaujant bendruose žygiuose.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, vykdomų programų analizė.
2. Pusiaus struktūruotas interviu su žygio dalyviais (neregais ir reginčiais).
3. Kokybinė *content* turinio analizė.

Darbo struktūra. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojama sociokultūrinės srities veiklų samprata, tikslai, žygiai pėsčiomis kaip sociokultūrinės srities veikla. Antroje darbo dalyje, remiantis teisės aktų apžvalga, aptariami Lietuvoje vykdomi sociokultūrinės veiklos projektai, skirti neregams. Trečioje darbo dalyje pristatoma tyrimo metodika ir rezultatai, siekiant atskleisti žygio, kaip bendros neregų ir reginčiųjų sociokultūrinės srities veiklos instrumento potencialą, analizuojant neregų ir reginčiųjų patirtis bei naudą, dalyvaujant bendruose žygiuose.

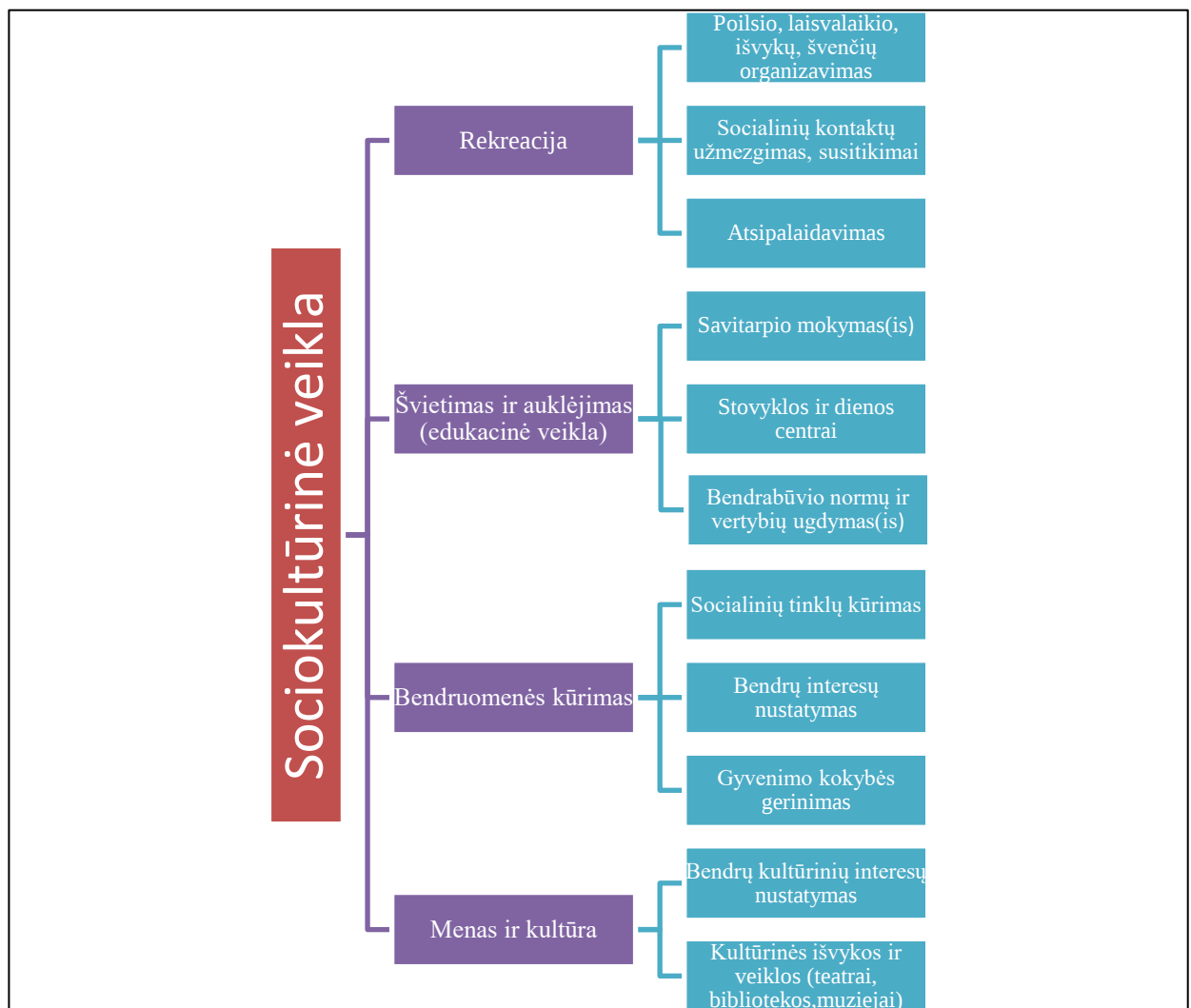
1. NEREGIJŲ IR REGINČIŲJŲ BENDRŲ SOCIOKULTŪRINĖS SRITIES VEIKLŲ TEORINĖS PRIELAIIDOS

1.1. Sociokultūrinės srities veiklų samprata ir tikslai

Sociokultūrinė veikla reglamentuota kaip „specifinė bendruomenės veiklos sritis, kuri sudaro palankias sąlygas bendruomenei realizuoti socialinius, kultūrinius ir švietėjiškus poreikius, siekiant integruotis į visuomenę“ (LR kultūros centrų įstatymas, 2004, 2019).

Pasak A. Laidoune ir M.E. Gharbi (2016), per sociokultūrinę veiklą siekiama įtraukti asmenis į įvairias terapines, laisvalaikio priemones, ugdyti socialinius įgūdžius, vertybes, užtikrinti užimtumą, ugdyti atsparumą pokyčiams.

Savo aktualumo iki šiol nepraranda M. Spierts (2003) darbas, kuriame aiškiai apibrėžtas pagrindinis sociokultūrinės veiklos tikslas – leisti žmonėms socialiai ir kultūriškai veikti visuomenėje, socializuotis ir įgalinti juos dalyvauti įvairiose sociokultūrinės srities veiklose (žr. 1 pav.).

1 pav. Sociokultūrinės srities veiklos (sudaryta autorės pagal Spierts, 2003, p. 53)

Taigi, sociokultūrinės srities veiklos labai įvairios ir susijusios su rekreacija, menu ir kultūra, bendruomenės kūrimu, švietimu ir auklėjimu. Šios veiklos dažnai turi ne vieną, o kelis tikslus. Pavyzdžiui, dalyvaudami poilsio ir laisvalaikio veiklose asmenys ne tik atsipalaiduoja, bet ir gauna naujų žinių, susipažįsta su žmonėmis, užmezga ryšius, dalinasi patirtimis, diskutuoja. Dalinimasis mintimis, pokalbiai yra reikšminga ir edukacinių procesų sąlyga (Spierts, 2003). Todėl sociokultūrinės srities veiklos viena kitą papildo, persipina.

A. Laidoune bei M.E. Gharbi (2016) taip pat teigia, kad sociokultūrinė veikla turi platų socialinį kontekstą ir yra susijusi su bendruomeniškumu, įsitraukimu į bendrą veikimą, mokymąsi, komunikavimą su kitais panašias vertybes, poreikius bei pomėgiais turinčiais nariais, dalijimąsi patirtimi.

Remiantis J. R. Šinkūniene (2012, p. 48), sociokultūrinė veikla yra „siekiama išsaugoti tradicines kultūrinės tautos vertybes tam, kad žmogus, išmokęs vertinti bei reikšti savo nuomonę, sėkmingai pritaptų visuomenėje. Tai lengvina identifikavimo(si) procesus, keičia žmonių požiūrį, vertybines nuostatas ir savivertę“.

Kaip teigia J. Adomaitienė ir R. Balčiūnienė (2017), socialinių paslaugų sektorius – tai tarsi sociokultūrinė institucija. „Socialinis darbas – tai socialinės pagalbos procesas, paremtas technika, profesine etika ir kitais būdais, padedančiais žmogui patenkinti svarbiausius poreikius, išspręsti sunkumus, sudaryti sąlygas jam kuo normaliau gyventi, pašalinant iškylančias socialines problemas“.

Sociokultūrinės paslaugos prisideda prie socialinių problemų sprendimo per laisvalaikį, terapinę veiklą, meną, kultūrinius renginius, išvykas. Bendras susibūrimas ir dalyvavimas bendruomenės kultūriniame gyvenime, šventėse padeda spręsti įvairias problemas, suteikia reikiamų įgūdžių, veikia kaip prevencija, nes padeda išvengti socialinės atskirties ir nepageidaujamo elgesio. Per įvairias veiklas vyksta tarpusavio bendradarbiavimas, keitimasis informacija, patirtimi, išsiaiškinamos bendruomenės narių socialinės ir kitos problemos (Partridge, Mejia, 2013).

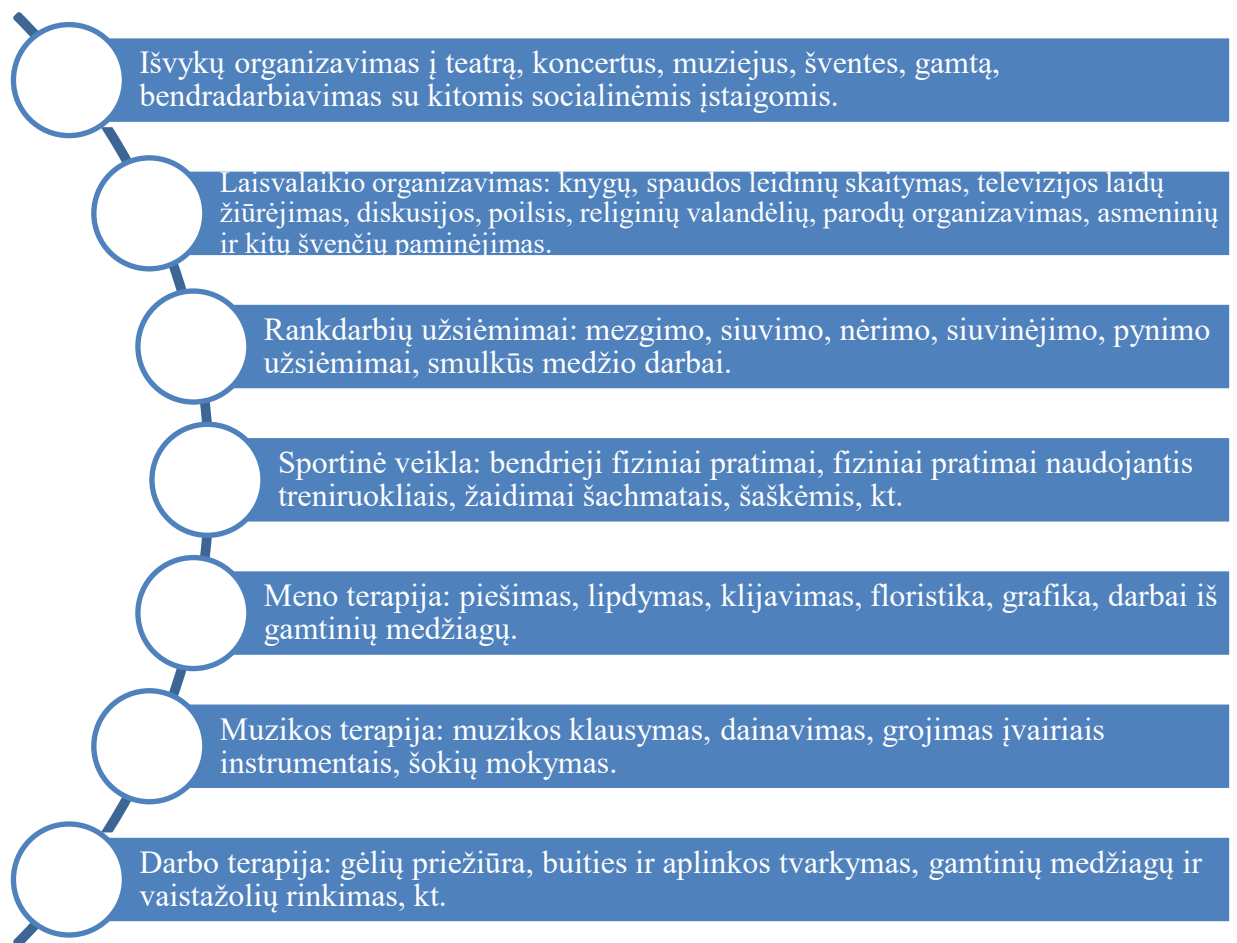
Taigi, sociokultūrinė veikla – tai bendruomeniškumą ir įsitraukimą į bendruomenės skatinanti veikla.

Remiantis J. R. Šinkūniene (2012, p. 35), esminės bendruomenės savybės yra šios:

- „bendruomeniškumo jausmas;
- įsipareigojimas;
- gebėjimas spręsti problemas;
- priėjimas prie išteklių“.

Šios savybės ir jų santykis – nuolat kintantys ir įvairiose bendruomenėse gali pasireikšti skirtingai. Kai žmonės patiria ir suvokia bendruomeniškumo jausmą, jie ima geriau prisitaikyti, palaikyti ryšius su kitais, jaučia socialinę ir dvasinę aplinkinių paramą. Bendruomeniškumo jausmas apsaugo nuo grėsmių, padeda spręsti kylančius sunkumus, problemas, įveikti pokyčius (Šinkūnienė, 2012).

Socialinių paslaugų kataloge (2006, 2022), numatyta, kad sociokultūrinės paslaugos yra teikiamos, siekiant išvengti socialinių problemų, atlieka prevencinę funkciją, mažinant socialinę atskirtį, aktyvinant bendruomenę. Tai laisvalaikio organizavimo paslaugos, kurios skatina asmenis bendrauti, dalyvauti grupinio socialinio darbo užsiėmimuose, užsiimti mėgstama veikla. Sociokultūrinės paslaugos gali būti teikiamos individualiai kiekvienam asmeniui ir asmenų grupėms, atsižvelgiant į turimą socialinių įgūdžių lygį, negalios pobūdį ar kt. kriterijus. Sociokultūrinės paslaugos yra įvairios ir priskiriamos bendrosioms socialinėms paslaugoms. Atskiros savivaldybės Lietuvoje yra patvirtinusios Sociokultūrinių paslaugų teikimo aprašus, kuriuose numatyta, kokios paslaugos suprantamos kaip sociokultūrinės (žr. 2 pav.).

2 pav. Sociokultūrinių paslaugų sudėtis (sudaryta autorės pagal Sociokultūrinių paslaugų teikimo tvarkos aprašus, 2014;2020;2022)

Paveiksle pateikta informacija leidžia daryti išvadą, kad į sociokultūrinių paslaugų sudėtį įeina tiek įvairių išvykų organizavimas, bendradarbiavimas su socialinėmis įstaigomis, laisvalaikio organizavimas, tiek sportinė veikla, terapijos (meno, muzikos, dailės), rankdarbių užsiėmimai. Tačiau žygiai, kaip atskira sociokultūrinė veikla nėra išskirta, o bendradarbiavimas taip pat numatomas tik su kitomis socialinėmis įstaigomis.

Nors socialinių paslaugų kataloge (2006, 2022) numatytas sociokultūrinių paslaugų tikslas mažinti socialinę atskirtį, o paslaugos gavėjai – socialinę atskirtį patiriantys asmenys - vaikai su negalia ir jų šeimos, likę be tėvų globos vaikai, suaugę asmenys su negalia ir jų šeimos, senyvo amžiaus asmenys ir jų šeimos, socialinę riziką patiriantys vaikai ir jų šeimos, socialinę riziką patiriantys suaugę asmenys ir jų šeimos, socialinę riziką patiriančios šeimos, kiti asmenys ir šeimos. Tačiau paslaugos teikimo vieta galima tik socialinių paslaugų įstaigose, kurių veiklą imperatyviai reglamentuoja LR socialinių paslaugų įstatymas (2006, 2023).

Galima prielaida, jog sociokultūrinės paslaugos teikėjai/teikimo vieta, skirtingai nei visų kitų bendrųjų socialinių paslaugų, negali būti įvairiose institucijose (švietimo, kultūros, sporto, sveikatos priežiūros įstaigose, ar nevyriausybiniuose organizacijose - sporto, žygių klubuose, kultūros, amatų centruose, muziejuose, ir kt.), jeigu jos nėra socialinės įstaigos. LR teisės aktai imperatyviai numato, kad sociokultūrinės paslaugas galima gauti ne įtraukiančia forma, atviroje visuomenėje, kartu su socialinės atskirties neturinčiais asmenimis, bet sociokultūrinės veiklos vyksta segregaciniu būdu, t. y. tik socialinių paslaugų įstaigose (kartu su šių įstaigų lankytojais – socialinių paslaugų gavėjais).

Lietuvoje nėra sukurto instrumento, suteikiančio galimybes užsiimti patinkančia veikla, leisti laisvalaikį socialiai pažeidžiamiems asmenims, kuriems konkreti sociokultūrinė veikla būtų kaip socialinė paslauga, drauge su asmenimis, kurie nėra socialinėje atskirtyje, o veiktų drauge inspiruoti bendro pomėgio, ne kaip socialinių paslaugų gavėjai.

Pastaraisiais dešimtmečiais pastebima, kad kultūros įstaigos ir jų teikiamos paslaugos be tiesioginių kultūros funkcijų siekia ir socialinės aplinkos gerinimo tikslų: bendruomenių įgalinimo, pilietiškumo ugdymo, kultūrinio tapatumo kūrimo, lygių galimybių užtikrinimo, darnaus vietos vystymosi, mokymosi visą gyvenimą ir kt. Dėl besikeičiančios kultūros įstaigų tinklo misijos, taip pat dėl valstybės demografinės padėties atsiranda poreikis koncentruoti teikiamas kultūros, o atskirais atvejais ir kitas (švietimo, socialines) paslaugas. Šios išplėstos sociokultūrinės misijos gali padėti siekti kultūros sektoriaus sinergijos su kitais sektoriais, taip pat geriau panaudoti privačių ir NVO (bendruomenių, draugijų) bei pavienių miestų ir rajonų menininkų potencialą (Lietuvos kultūros politikos strategija, 2019). LR Sporto įstatyme (1996, 2022) apie sportą kaip sociokultūrinę veiklą ir sporto socialinę pridėtinę naudą neužsimenama.

Nors kultūros ir socialinės srities teisės aktų nuostatose numatyta, kad sociokultūrinių veiklų siekis - įtraukti į visuomenę ir socialinės atskirties mažinimas, tačiau šių sričių teisės aktų nuostatos neturi tarpusavio suderinamumo. Kultūros centrai nėra socialinės įstaigos, galinčios teikti sociokultūrines paslaugas, kaip socialines. Teisės aktuose, reglamentuojančiuose sociokultūrines veiklas ir paslaugas, vyrauja fragmentiškumas, nėra nuoseklumo, politinės valios, kaip organizuoti bendras sociokultūrines veiklas asmenims, patiriantiems socialinę atskirtį ir jos nepatiriantiems.

Paminėtina, kad Lietuvoje pradėtos Socialinio recepto iniciatyvos, kurios socialiai pažeidžiamiems asmenims plačiai taikomos Amerikoje, o Lietuvoje kol kas orientuotos tik į senjorus. Sociokultūrinės veiklos (tarp jų ir žygiai) galėtų būti kaip Socialinio recepto iniciatyvų dalis. Kaip numatyta Socialinio recepto iniciatyvos vykdymo tvarkos apraše (2023), į Socialinio recepto iniciatyvą atrenkamos veiklos, atitinkančios kriterijus (tikslus): mažinti kultūrinę atskirtį, stiprinti asmenų fizinę ir emocinę sveikatą, skatinti bendradarbiavimą ir dalijimąsi įgūdžiais bei žiniomis. Veikla apima kultūrą, meną, sveikatingumą (fizinį aktyvumą), neformalųjį švietimą. Taigi, aktyvi sociokultūrinė veikla, viena iš jų – žygiai, atitinka Socialinio recepto iniciatyvos kriterijus, o į socialinio recepto veiklas turėtų būti įtraukiami asmenys su negalia (tarp jų – neregiai) neatsižvelgiant į amžių.

Pasak M. A. Leavell ir kt. (2019), socialinio recepto iniciatyvos orientuotos į pažeidžiamus asmenis ir leidžia suburti platesnę bendruomenę, sukurti ryšiais paremtus jausmus, stiprinti socialines struktūras, pagerinti ilgalaikę psichinę ir fizinę sveikatą. Poreikis priklausyti ir bendrauti su kitais yra esminis žmogaus poreikis, o neturėdami priklausymo jausmo ir pozityvių socialinių ryšių, asmenys gali patirti dvasinio nepritekliaus jausmą, kuris gali sukelti vienatvę, depresiją, nerimą ir pyktį. Socialinio recepto iniciatyvos yra galimybė sumažinti socialinę izoliaciją tarp rizikos grupių (nepilnamečių, imigrantų, pagyvenusio amžiaus asmenų, asmenų su negalia), pasiūlant įvairiais laisvalaikio formas, užimtumo veiklas.

Organizuotas laisvalaikis, kaip viena iš sociokultūrinių veiklų, padeda neregiams juos įtraukti į bendruomenės veiklą per užimtumą (nuo meno saviraiškos, amatų (keramikos, pynimo, tautodailės), dalyvavimo kultūriniuose, religiniuose renginiuose, meno saviraiškos kolektyvuose, amatininkų mugėse, parodose, kur eksponuojami jų sukurti darbai), keliavimą, turistinių vietų lankymą (Neregys ir bendruomenė: patirtis, idėjos, patarimai, gairės, 2008).

Sociokultūrinės veiklos reikšmingos tiek asmenims su negalia, tiek ir asmenims, kuriems nėra nustatyta negalia. Pasak M.E. Kudryatseva ir S. S. Lebedeva (2022), asmenys su negalia, aktyviai dalyvaujantys sociokultūrinėse veiklose, įsitraukia į bendruomenės veiklas ir išvengia socialinės atskirties, pasijaučia lygiaverčiais visuomenės nariais, nes gali išnaudoti savo gebėjimus bei įprasminti save. Sociokultūrinės veiklos prisideda prie įtraukiosios visuomenės formavimo.

Įtraukioji visuomenė – svarbi tema Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos bei Europos specialiojo ir įtraukiojo ugdymo plėtros agentūros, kitų organizacijų dokumentuose. Manoma, kad „socialinė sąveika, vykstanti įtraukiojoje aplinkoje, yra būtina sąlyga draugystei, socialiniams bei bendravimo įgūdžiams, pagalbos tinklams, bendrumo jausmui ir teigiamiems elgesio rezultatams formuoti“ (Symeonidou, 2018, p. 7).

Teigiamą sociokultūrinės veiklos poveikį asmenų su negalia socialiniam įtraukimui įžvelgia ir M. Higashida (2019). Ji pabrėžia, kad ši veikla skatina kolektyvinę veiklą, savirealizaciją, didina visuomenės santarvę ir skatina tolerantišką požiūrį į aktyviai dalyvaujančius, įvairioje veikloje pasireiškiančius asmenis su negalia.

Kaip teigia E.T. Mirzajonova (2022), sociokultūrinė veikla padeda asmenims su negalia užmegzti socialinius ryšius, leidžia atpažinti ir ugdyti kūrybinius gebėjimus, patenkinti estetinius interesus, lengviau prisitaikyti visuomenėje, išspręsti sunkias gyvenimo situacijas.

V. Gudžinskienė ir A. Driskienė (2016) teigia, kad asmenims su negalia užimtumas padeda save realizuoti, sumažinti vienišumo jausmą, padidinti savivertę, pagerinti emocinę savijautą, užsiimti mėgstama veikla ir išmokti naujų dalykų. Jei asmenys su negalia randa prasmingą veiklą, gerai jaučiasi, yra saugūs, jie labiau pasitiki savimi, gerėja jų sveikata ir gyvenimo kokybė.

E.T. Mirzajonova (2022) išskiria sociokultūrinės adaptacijos svarbą. Jos požiūriu, įvairi poreikius atitinkanti veikla padeda lengviau prisitaikyti prie kintančių sąlygų. Dėl sėkmingos sociokultūrinės aprėpties asmuo su negalia savo nuostatas, elgesį ir poreikius pritaiko prie socialinės aplinkos, kurioje įsitraukia, realijų. Tai padeda asmenims su negalia tapti visaverčiais visuomenės nariais. Efektyviam individo prisitaikymui, pasak E.T. Mirzajonova (2022), svarbios šiuolaikinės sociokultūrinės laisvalaikio formos, kurios gali padėti:

- atskleisti asmens gebėjimus savarankiškai veiklai visose viešojo gyvenimo srityse;
- prisitaikyti prie supančios socialinės ir kultūrinės aplinkos, mokymosi, bendravimo, kūrybiškumo;
- gerai jaustis naujoje socialinėje aplinkoje ir jausti psichologinį pasitenkinimą.

Skirtingos laisvalaikio formos gali padėti nugalėti asmeniui dėl negalios kylančias baimes, atstūmimo, izoliacijos jausmus. Remiantis G. Pučkienė (2021), pasitaiko, kad negalią turintys asmenys yra linkę save menkinti ir stigmatizuoti, o tai neigiamai veikia jų savivertę. Dėl neigiamo, stigmatizuoto visuomenės požiūrio, užimtumo ir pajamų trūkumo asmenų su negalia socialinio dalyvavimo galimybės tampa ribotos. Asmens su negalia savijautai svarbi „asmens psichologinė ir socialinė harmonija, gyvenimo kokybė, savirealizacija ir asmeninis augimas, efektyvi adaptacija, abipusė asmens, grupės ir aplinkos įtaka“ (Pučkienė, 2021, p. 65).

Taigi, sociokultūrinė veikla tampa galimybe save įprasminginti, įsitraukti į mėgstamą veiklą, rasti bendraminčių, bendrauti ir pasidalinti patirtimis.

1.2. Žygiai pėsčiomis kaip sociokultūrinės srities veikla

Pirmame poskyryje aptarta sociokultūrinės srities veikla – rekreacija kaip turizmo dalis, neatsiejama nuo laisvalaikio, kelionių ir žygių.

Pasak B. Frenc ir kt. (2018), rekreacija, jėgų atgavimas, geros savijautos tikrinimas, darbingumo atkūrimas, sveikatos išsaugojimas ir gerinimas, poilsis yra vienas iš pagrindinių turizmo tikslų. Galima išskirti daug rekreacijos rūšių, priklausomai nuo poilsio ar kelionės tikslų, trukmės, vietos, keliautojo individualių poreikių. Poilsiautojai gali pasinaudoti tomis rekreacinėmis galimybėmis, kurias siūlo jų kelionės aplinka (nuo gamtos iki žmonių sukurtų objektų). Rekreacinį poveikį turi tiek pasyvus, tiek aktyvus laisvalaikis, kai žmogus atsigauja ir pailsi fiziškai, emociškai.

Remiantis P.L. Winter ir kt. (2020), poilsis gamtoje ir gamtos turizmas teikia rekreacinę naudą asmenims, bendruomenėms ir visuomenei, gerina žmonių sveikatą ir gerovę, stiprina socialinius ryšius, sujungia žmones su jų gamtos ir kultūros paveldu, skatina elgesio, vidinius pokyčius. Buvimas gamtoje siejamas su pažinimo nauda, tokia kaip didesnis dėmesys, koncentracija ir impulsų kontrolė, taip pat pagerėjusi darbinė atmintis. Buvimo gamtoje patirtys gali sukelti daugybę teigiamų emocijų (laimę, džiaugsmą ir pasitenkinimą), sumažinti stresą, baimes.

Populiariausios rekreacinės veiklos gamtoje yra vaikščiojimas, žygiai pėsčiomis, kopimas į kalnus, žvejyba. Rekreacinė veikla padeda nusiraminti, atgauti jėgas, komunikuoti ir sukurti socialines sąveikas su kartu veiklose dalyvaujančiais asmenimis (Melly, Hanrahan, 2020).

Motyvacija dalyvauti laisvalaikio veikloje gali kilti iš psichologinių ar socialinių individo siekių. Dažnai dalyvauti laisvalaikio veikloje skatina pasiekimai (pasitikėjimo savimi įgijimas), mėgavimasis gamta, pabėgimas nuo įprastos aplinkos, socializacija (Humagain, Singleton, 2021).

Galima skirti esminius motyvacijos poilsiauti ir užsiimti rekreacija gamtoje veiksnius, kurie susiję su mėgavimusi gamta, autonomija, poilsiu, fiziniu pasirengimu, šeima ir draugais, naujovių siekiu, pabėgimu nuo asmeninio, socialinio bei fizinio spaudimo (žr. 3 pav.).

MĖGAVIMASIS GAMTA	- Noras pabūti arčiau gamtos - Mėgavimasis kvapais ir gamtos garsais - Noras pamatyti peizažus / gražias vietas
AUTONOMIJA	- Noras pabūti vienam - Atsiribojimas nuo įprastos veiklos, rutinos
POILSIS	- Atsipalaiduoti ir pailsėti - Atsigauti ir būti ramybėje
FIZINIS PASIRENGIMAS	- Noras pasimankštinti - Noras fiziškai sustiprėti, fiziškai pasiruošti
PABĖGIMAS NUO ASMENINIO-SOCIALINIO-FIZINIO SPAUDIMO	- Siekis patirti taiką ir ramybę - Noras būti vienam - Noras sulaužyti įprastas normas - Buvimas toli nuo žmonių ir civilizacijos - Buvimas toli nuo technologijų - Siekis pabūti atokiau nuo automobilių
ŠEIMA IR DRAUGAI	- Pasimėgavimas buvimu su draugais - Noras daryti dalykus su žmonėmis, kuriems patinka tas pats - Siekis užmegzti ryšį su šeima ir draugais - Noras praleisti laiką su šeima
NAUJOVIŲ PATIRTYS	- Noras įgyti naujų patirčių - Siekis pamatyti tai, ko dar niekada neteko - Noras iširti turistines vietas, kuriose dar niekada neteko būti - Siekis pažinti naują miestą, vietovę

3 pav. *Motyvacijos poilsiauti ir užsiimti rekreacinėmis veiklomis gamtoje veiksniai* (sudaryta autorės pagal Humagain, Singleton, 2021)

W. Whiting ir kt. (2017) išskiria šias rekreacinės veiklos gamtoje motyvavimo kategorijas:

- socialinė sąveika;
- fizinė sveikata;
- atsipalaidavimas ir atsigavimas;
- gamtos sąveika.

Pasak minėtų autorių, ši motyvacija gali būti vertinama kaip vidinė jėga, kuri įtakoja individą veikti taip, kad padėtų asmenims pasiekti tam tikros norimos patirties ar rezultato. Populiariausios rekreacinės veiklos gamtoje dažniausiai tos, kuriose įrengti parkai, yra natūraliai išplėtos ar prižiūrimos zonos, teritorijos (Whiting ir kt., 2017). Tokios pat nuomonės laikosi ir T. Santos bei kt. (2016), kurie teigia, kad žaliųjų parkų erdvių naudojimas rekreacijai išauga dėl

sveikesnio gyvenimo būdo, siekio patirti ryšį su gamta. Buvimas ramioje gamtos aplinkoje vienas iš dažniausiai pasitaikančių rekreacinės veiklos motyvų.

Paminėtina, kad „viena iš sudedamųjų rekreacijos proceso dalių yra socialinis psichologinis aspektas, kai žmogus priklausomai nuo jo besikeičiančio socialinio statuso, įsitraukimo į naują veiklą ir subjektyvių veiksnių (vertybinių nuostatų, orientacijų, gebėjimų ir kt.) veikiamas kaip socialinė asmenybė, kuri vystosi ir socializuojasi. Socialiniuose moksluose rekreacijos procesas siejamas su socialine įtrauktimi: rekreacinės veiklos padeda įgalinti žmogų spręsti savo problemas, adaptuotis visuomeninėje veikloje, „valdyti“ savo gyvenimą, būti aktyviu visuomenės nariu“ (Lisauskienė, Aleksienė, 2016, p. 83-84).

LR turizmo įstatyme (2018) yra reglamentuota viešoji turizmo ir poilsio infrastruktūra, kuriai priklausančios statiniai, turizmo trasos, pėsčiųjų (dviračių) takai, poilsio, apžvalgos ir stovėjimo aikštelės, stovyklavietės ir kt., yra skirtos rekreacinėms teritorijoms ir turistiniams objektams lankyti ir (ar) poilsiui organizuoti. Įstatyme turizmo trasa apibrėžta kaip „keliauti poilsio ar turizmo tikslais suplanuotas, įrengtas ir specialiais trasos ženklais vietovėje paženklintas vientisas turizmo ir poilsio infrastruktūros objektas“.

Paminėtina, kad žygiai pėsčiomis gali būti organizuojami nebūtinai pritaikytose turizmo trasose. Pasitaiko, kai keliautojai ieško naujų erdvių ir renkasi mažiau turizmui ir poilsiui pritaikytas, sutvarkytas erdves, parkus. Žygiai pėsčiomis kaip turistinė veikla asmenims teikia fizinę ir psichinę naudą, yra siejami su laisvalaikio praleidimo būdu, atsipalaidavimu, siekiu pažinti, pajauti, pamatyti (Nordbo, Prebensen, 2015).

M.P. Mitten ir kt. (2018) mano, kad žygiai pėsčiomis – vienas iš pigiausių keliavimo būdų, teikiantis didelę naudą asmenų savijautai, elgesio pokyčiams. Ši užimtumo forma skatina aktyvų gyvenimo būdą, prisideda prie asmenų socializacijos, įtraukties ir savirealizacijos. Tarp žygio dalyvių vyksta komunikacija, dalijimasis patirtimi, žiniomis, išpūdžiais. Žygiai yra ekonomiškai efektyvi intervencija, skatinanti žmones būti fiziškai aktyviais, leidžiant laiką gamtoje, stebinti gamtos objektus, reiškinius, atrandant naujus potyrius, patiriant naujas emocijas.

Kaip pastebi M. B. Gomez-Marti (2019), žygiai nebėra siejami tik su sportine ir kultūrine veikla, nes tapo turizmo ir laisvalaikio forma, siejama su skirtingais turistų poreikiais, naujų suinteresuotųjų šalių įsitraukimu į šios veiklos planavimą, organizavimą. Žygiai yra siejami su keliautojų patirčių siekiamybe, nes tai ne tik keliavimas nuo pradžios iki pabaigos. Žygiavimas neapsiriboja vienu tašku ar erdve, nes vienas iš žygių pėsčiomis tikslų yra priartinti žmones prie gamtos ir leisti jiems daugiau sužinoti apie vietovę, per kurią keliauja, atrasti įvairias paveldo ir etnografinės ypatybes, esančias takuose ar takeliuose, šalia jų. Taip pat siekiama pagerinti žygeivių fizinę ir emocinę sveikatą, skatinti tarpasmeninius santykius bei naujas žinias, patirtis. Žygių tikslas

ne tik keliauti, bet kartu patenkinti įvairius žmonių poreikius ir potraukius, kurie laikui bėgant vystosi dėl skirtingų socialinių, ekonominių, aplinkos ir asmeninių veiksnių.

Remiantis J. R. Šinkūniene (2012, p. 49), rekreacinė veikla – tai „viena iš aktyviausių sociokultūrinio darbo sričių asmenims su negalia“. Tai susisiečia ir su M. Bandukda ir kt. (2020), rekreacinė veikla ir laisvalaikio patirtys yra svarbus veiksnys, prisidedantis prie regėjimo negalią turinčio žmogaus gerovės. Reguliarus lankymasis parkuose yra susijęs su visos visuomenės sveikatos ir gerovės gerinimu, o dalyvavimas socialinėje ir laisvalaikio veikloje pagerina žmonių su negalia gyvenimo kokybę. Gamtos ir žaliųjų erdvių poveikis yra siejamas su atsipalaidavimu, streso mažinimu.

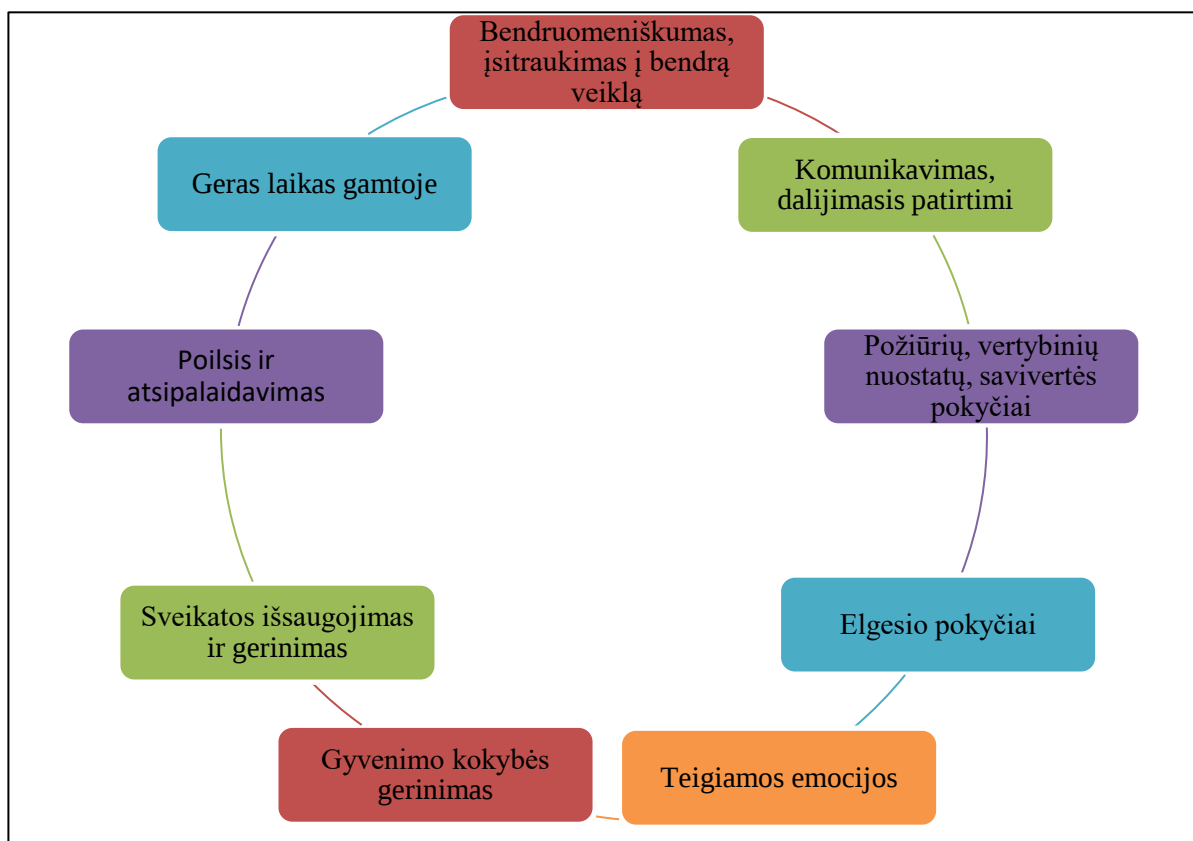
Paminėtina, kad žygiuose žmonės užmezga ryšius su gamta. Noras užmegzti ryšį su gamta vadinamas biofilija (tiesiogine prasme tai reiškia meilę gyvybei). Pasak S. R. Kellert ir E. O. Wilson (1993), biofilija yra prigimtinis instinktas, teikiantis žmogui laimę. Emocijos, kurias žmonės jaučia gamtoje (pvz., baimė, pasitenkinimas, smalsumas, kelionių aistra), prisidėjo prie pirmųjų žmonių gebėjimo išgyventi kaip rūšiai, kuriai reikėjo rasti vietą sudėtingoje ir nuolat kintančioje aplinkoje. Žmonės, jaučiantys stipresnį ryšį su gamta, pasakoja apie didesnę pasitenkinimą gyvenimu, gyvybingumą, tikslo turėjimą ir laimę. Daugiau laiko gamtoje praleidžiantys žmonės dažniau jaučia, kad gyvenimas yra vertybė.

Įvairių autorių paskelbti tyrimai rodo, kad po sinchroniško pasivaikščiojimo su kuo nors, kartu žygiavę asmenys geriau bendradarbiauja, daugiau auchoja visų naudai ir yra labiau linkę padėti nepažįstamam žmogui. Žygiuodami asmenys juda drauge, tam tikru svarbiu požiūriu susieja savo likimus ir prisideda prie gerovės tų, su kuriais juda. Sutelktinio veiksmo jausmas vadinamas bendros veiklos jėga. Svarbiausia kolektyvinio džiaugsmo funkcija – bendradarbiavimą skatinančių socialinių ryšių stiprinimas (Mogan ir kt., 2017).

B. Tarr ir kt. (2015), tyrinėję bendrą judėjimo veiklą kaip kolektyvinį džiaugsmą, pabrėžia asmens su kitais vienovę, išplėstą savęs pojūtį, ribų išnykimą. Bendros veiklos kolektyvinis džiaugsmas reiškia pasitikėjimą savimi, socialinį ramumą, išplėstą bendrumą, asmens vietą bendruomenėje – bendrystės jausmą. Tai padeda užmegzti ryšį vieniems su kitais, suteikia galimybes kurti kolektyviškumą.

K. McGonigal (2019) mano, kad aktyvi veikla ir judėjimas su kitais žmonėmis yra neatsiejama mūsų laimės ir žmogiškumo dalis. Todėl prasminga yra panaudoti judėjimo galią, kuriant laimę, prasmę ir ryšį. Pasak šios autorės, žmonės didžiąją gyvenimo dalį gali jaustis kaip atskiri individai, bet vienas nežymus veiksmas – judėjimas drauge – ištirpdo skiriančias ribas. Sinchroniškai judant jaučiama socialinė sanglauda, išlaikoma mažiau asmeninės erdvės dėl to, kad fizinis artumas labiau tirpdo ribą tarp savęs ir kito asmens.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, pakanka argumentų teigti, kad žygiai kaip sociokultūrinė veikla keičia bendruomenių ir individų vertybes, elgesį, gyvenimo būdą, požiūrį į sveikatinimąsi ir teikia įvairiapusę naudą tiek asmenims su negalia, tiek negalių neturintiems asmenims (t. y. nuo bendruomeniškumo jausmo, komunikavimo, poilsio ir atsipalaidavimo iki savivertės, elgesio pokyčių, sveikatos ir apskritai gyvenimo kokybės gerinimo (žr. 4 pav.).

4 pav. Žygių pėsčiomis, kaip sociokultūrinės srities veiklos, reikšmė (sudaryta autorės pagal Mitten ir kt., 2018; Gomez-Marti, 2019; Winter ir kt., 2020; Bandukda ir kt., 2020)

Išskirtinas bendruomeniškumas, įsitraukimas į veiklą – kaip svarbūs sociokultūrinės veiklos komponentai, skatinantys asmenų su negalia bendrystę, socialinį dalyvavimą, kur svarbios sąlygos yra asmens aktyvumas ir atvira bendruomenė, o pagrindiniai socialinio dalyvavimo požymiai susiję su laisvalaikio, aktyvia, akademinė, pilietinė, kūrybinė, kolektyvinė veikla. Socialinis dalyvavimas, įsitraukimas į aktyvią veiklą (tarp kurios ir žygiai), sudaro sąlygas bendrauti su kitais žmonėmis, būti veikliems, save realizuoti, pasitikėti savimi, pozityviai priimti savo negalią, tikroviškai į ją žiūrėti – visa tai sudaro asmenų su negalia orumo konstravimo pagrindus (Ruškė, 2014).

Žygiai suvokiami kaip socialinio dalyvavimo elementas. O socialinis dalyvavimas, remiantis J. R. Šinkūniene (2012), – tai bendruomenės, kaip socialinės sistemos, dalis. Autorė atskleidė, kad asmenys su negalia jaučia poreikį burtis ir bendrauti, jų bendravimo motyvacija stipri, vertina save kaip atvirą, draugišką asmenybę, bet dalis jų, deja, pasižymi žemesne saviverte ir yra drovūs. J. R. Šinkūnienė (2012) mokslinėse publikacijose rekomendavo organizuoti socialines veiklas, įtraukiant vietas bendruomenę, plačiau informuoti bendruomenės narius apie asmenų su negalia asmenų

bendravimo specifiką pabrėžiant jų galimybes, organizuoti kartu turiningas menines veiklas ar išvykas. I. Leliūgienė (2012) analizuodama sociokultūrinį darbą bendruomenėje, nagrinėdama sociokultūrinės veiklos principus, atskleidė natūralios pagalbos bendruomenėje sistemą, pateikiant bendruomenės narius, natūralius pagalbininkus, kaip lengviausiai prieinamus individui, efektyviai sprendžiančius bendruomenės problemas, patenkinant bendruomenės narių poreikius. Tačiau neteko aptikti atlikto mokslinio tyrimo, kokia bendrų sociokultūrinių veiklų nauda bendruomenės nariams ir asmenims su negalia. Nėra tyrinėta, kokia neregijų ir reginčiųjų, kaip vienos bendruomenės narių, bendrų sociokultūrinių veiklų reikšmė, kokios neregio kaip natūralaus pagalbininko bendruomenės nario galimos funkcijos.

V. Gudonis (2020), tirdamas visuomenės požiūrio į neregius ir demokratinių procesų priklausomybę, pozityvios demokratinės visuomenės nuostatų į neregius svarbą jų talentui atsiskleisti ir kaip neregijų kūrybingumo realizavimas priklauso nuo visuomenės demokratiškumo lygio, nustatė, kad neregijų talentui ir kūrybiškumui pasireikšti galimybių teikia demokratiška, humaniška socialinė aplinka, o ne atvirkščiai - vieno garsaus aklojo iškilimas suformuoja teigiamą visuomenės požiūrį į asmenis, turinčius regos problemą. Tačiau minėtuose tyrimuose nenagrinėta kokiomis priemonėmis galima kurti/formuoti demokratišką, humanišką socialinę aplinką neregiams.

M. Bandukda ir kt. (2020) tyrimo rezultatai parodė, kad neregiai (tarp jų: visiškai akli ar silpnaregiai, suvokiantys šviesas, spalvų kontrastus, dideles formas, turintys naktinį aklumą) dažniausiai vaikšto miestų parkuose, rečiau leidžiasi į ilgesnius žygius miškuose, parkuose ir kitose atvirose erdvėse. Žygiai neregiams yra reikšminga sociokultūrinė veikla dėl įvairių priežasčių:

- buvimas gamtoje įtraukia, atpalaiduoja, sužadina teigiamas emocijas, gamtos garsas ramina;
- bandoma įsivaizduoti augalus, aplinkos vaizdą, o garsas ir lytėjimas papildo patirtis;
- gamtos garsas padeda susikurti vaizdus, paverčiant erdvę bei patirtį įsimintina.

Tie, kurie parkuose lankydavosi su reginčiais draugais, pasak M. Bandukda ir kt. (2020), dažnai diskutuodavo apie multisensorinius aplinkos pojūčius. Bendražygiai kartu patirdavo aplinkos daromą įtaką, padėdavo identifikuodami juslinės, lytėjimo patirties šaltinius, nusakydami, apibūdindami įdomias vietas. Dalyviams taip pat buvo įdomu sužinoti apie vizualinius aplinkos aspektus ir dažnai prašydavo savo palydovų apibūdinti vaizdinę aplinką, reaguodami į jų jaučiamus klausos ir uoslės dirgiklius (pvz., gėlės, upelis, antys).

Apie neregijų žygiavimo naudą rašo I. Kouveli (2016), kuris pastebi, kad pėsčiųjų takai akliesiems ir žmonėms su regėjimo negalia – tai puiki pramoginė veikla, būdas pasibūti gamtoje, atgauti jėgas, atsipalaiduoti. Be to, žygiai neregiams leidžia keliauti su reginčiais mylimais žmonėmis, šeima, partneriu ar draugais. Taip jie jaučia buvimą grupėje kaip tikri bendruomenės nariai. Manoma, kad nors žmonės ir neturi regėjimo galios, jų pojūčiai, tokie kaip lytėjimas, klausia

ir uoslė, sustiprėja taip, kad jie jaučia, ką pasakoja ir ką išgyvena regintys kolegos. Žygiai neregiamams neturi būti planuojami sudėtingais takais, ten, kur yra kalnų, žvyrkelio. Neregiamams žygiuoti geriau ir saugiau su reginčiu gidu, su baltąja lazdele arba šuniu vedliu.

M. Kallenberger (2022) taip pat mano, kad žygiai neregiamams turi daug privalumų. Čia ne tik galima susirasti naujų draugų, bendraminčių, bet ir patirti naujų emocijų, potyrių (pvz., pušų spyglių kvapas, švelnus vėjelio prisilietimas, kalnų upelio čiurlenimas, kt.). Žygiuojant, pasak M. Kallenberger (2022), svarbu nepamiršti žygeivių tikslų. Neregiai turi turėti galimybę judėti ir daryti tai, ką nori, justti pasitenkinimą šia veikla, bendravimu, padaryta pažanga judant. Neregiamams siūloma keliauti maršrutais, kurie pritaikyti pėstiesiems, saugūs, kur nevyksta kelių tvarkymo darbų, nėra kitų kliūčių.

Apibendrinant M. Bandukda ir kt. (2020) mintis teigtina, kad šiai dienai mobiliosios technologijos pagerina asmenų su negalia žmonių laisvalaikio patirtį, pavyzdžiui, prieiga prie skaitmeninių kelionių vadovų ne tik muziejuose ir turistiniuose autobusuose, bet ir įvairiose nepažįstamose erdvėse. Asmenys su negalia gali naudoti mobiliąsias programas, kurios leidžia klausytis ir tuo pačiu savarankiškai arba su palyda tyrinėti naujus miestus. Lytėjimo žemėlapių susideda iš pakeltų linijų žemėlapių ir Brailio rašto simbolių, nurodančių kelius ir ženklus. Tačiau lytėjimo žemėlapių tapo mažiau naudingi aklyjų bendruomenei, nes žmonių, galinčių skaityti Brailio raštą, skaičius mažėja. Be to, lytėjimo žemėlapiuose trūksta standartizavimo dėl žemėlapių dydžio, simbolių parinkčių ir ženklinimo aspektų, o tai reiškia, kad reikia daug laiko sukurti ir suprasti šiuos žemėlapius, ypač skirtus naudoti savarankiškoms neregijų kelionėms.

Išsami minėtų autorių tyrimų analizė atskleidė, kad žygiai kaip sociokultūrinės srities veikla, yra ne tik buvimas gamtoje, poilsis ir atsipalaidavimas, bet turi gilesnę reikšmę. Žygiai skatina dalyvių bendruomeniškumą, įsitraukimą į bendrą veiklą, tarpusavio komunikavimą ir dalinimąsi patirtimi, požiūrių, vertybinių nuostatų, savivertės pokyčius, kelia teigiamas emocijas. Per socialinį dalyvavimą ir įsitraukimą į aktyvią veiklą imama pozityviai priimti savo negalia, realistiškai į ją žiūrėti, kas sudaro pagrindą asmenų su negalia orumo konstravimui.

Atlikus mokslinės literatūros kalbama tema analizę, pastebėta, kad daugumoje analizuotų literatūros šaltinių, mokslinių darbų yra tyrinėtos sociokultūrinės veiklos, jų reikšmingumas, organizavimo ypatumai. Žymiai mažiau aptikta mokslinės literatūros žygių, kaip sociokultūrinės veiklos skirtos neregiamams, o bendrų neregijų ir reginčiųjų žygių temomis mokslinių publikacijų visai neteko aptikti, kas suteikia šiam darbui naujumo ir išskirtinumo.

2. NEREGIŲ IR REGINČIŲJŲ BENDROS SOCIOKULTŪRINĖS SRITIES VEIKLOS LIETUVOJE

2.1. Lietuvoje vykdomų sociokultūrinės veiklos projektų, skirtų neregams, apžvalga

Lietuvoje kasmet vykdomi įvairūs sociokultūrinės veiklos projektai, skirti neregams. Jų tikslas – integruoti regėjimo negalias turinčius asmenis į visuomenę, mažinti socialinę atskirtį, užtikrinti lygias galimybes ir visapusišką dalyvavimą, savarankiškumą bei kitus principus, kurie reglamentuoti LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme (2005, 2022):

- „lygių teisių – neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai;
- lygių galimybių – neįgaliesiems, kaip ir kitiems visuomenės nariams, sudaromos tokios pat ugdymosi, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialiosios priemonės, gerinančios neįgaliųjų padėtį;
- diskriminavimo prevencijos – neįgalieji apsaugomi nuo bet kokios diskriminacijos ar išnaudojimo;
- visapusiško dalyvavimo – visais lygmenimis visi su neįgaliųjų gyvenimu ir veikla susiję klausimai sprendžiami derinant su jais ir (ar) jų atstovais pagal įstatymą, ir (ar) jų aprūpintojais bei atsižvelgiant į jų patirtį;
- savarankiškumo ir pasirinkimo laisvės užtikrinimo – neįgalieji nuolat skatinami būti savarankiški;
- prieinamumo – neįgaliesiems sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse ir galimybė naudotis ištekliais;
- neįgalumo kompensavimo – neįgalumo pasekmės kompensuojamos neįgaliesiems skirtomis įvairiomis piniginių ir nepiniginės paramos formomis;
- decentralizacijos – pagalba neįgaliesiems priartinama prie jų gyvenamosios vietos, bendruomenė įtraukiama į socialinę neįgaliųjų reabilitaciją;
- destigmatizacijos – visuomenė šviečiama siekiant šalinti neigiamas nuostatas ir stereotipus, susijusius su neįgaliaisiais;
- perimamumo ir lankstumo – visos institucijos veikia darniai teikdamos socialines paslaugas ir ugdydamos neįgaliuosius;
- skirtingų poreikių tenkinimo – neįgalieji sudaro labai įvairialypę visuomenės grupę, todėl, teikiant paramą, atsižvelgiama į skirtingus neįgaliųjų poreikius“.

Vykdomi sociokultūrinės veiklos projektai atitinka Europos socialinėje chartijoje (2001) reglamentuotas asmenų su negalia teises į savarankiškumą, socialinę įtrauktį ir dalyvavimą visuomenės gyvenime. Numatyta užtikrinti asmenų su negalia mokymą ir profesinį rengimą, remti

jų visišką socialinę įtrauktį ir dalyvavimą visuomenės gyvenime, dalyvavimą kultūrinėje veikloje, užsiimti laisvalaikiu. Visa tai yra svarbu, nes kaip pažymima Europos Tarybos 2017-2023 m. strategijoje dėl negalios „Žmogaus teisės: realybė visiems“, 2017, p. 14) „negalia yra atskirų sutrikimų ir egzistuojančio neigiamo požiūrio bei aplinkos kliūčių sąveikos rezultatas. Negalia gali trukdyti asmenims su negalia naudotis visomis žmogaus teisėmis pagrindinėmis laisvėmis ir neleisti jiems veiksmingai ir lygiai su kitais dalyvauti visuomenės gyvenime“.

2021-2022 m. vykdomi sociokultūrinės veiklos projektai, skirti neregiam, nukreipti į jų ugdymą, meną ir kultūrą, bendruomenės kūrimą, gyvenimo kokybės gerinimą, rekreaciją ir laisvalaikį. Reikšmingas Neįgaliųjų reikalų departamento prie SAMD finansuojamas Neįgaliųjų asociacijų veiklos rėmimo projektas „Kompetencijomis grįstas neregijų ir silpnaregių teisių gynimas ir atstovavimas“, kuriuo siekiama visaverčio asmenų turinčių regėjimo negalią gyvenimo atstovaujant jų teisėms, ginant interesus ir siekiant kokybiškų paslaugų teikimo. Siektini projekto uždaviniai: įgalinti neregius dalyvauti visuomeniniame gyvenime bei atviroje darbo rinkoje, ugdyti jų informacinių technologijų naudojimo įgūdžius, organizuojant mokomąją stovyklą, didinti vizualaus meno prieinamumą neregiam taikant garsinį vaizdavimą kine bei teatre (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos pranešimas, 2022).

2021 m. sociokultūrinės veiklos projektai taip pat buvo nukreipti į neregijų užimtumo didinimą, įtrauktį į visuomenę per ugdymą, laisvalaikį, meninę veiklą, poilsio ir sveikatinimo programas bei stovyklas. Neregiai žiūrėjo filmus su garsiniu vaizdavimu (festivalis „Nepatogus kinas“), dalyvavo aklųjų ir silpnaregių dainų konkurse „Euro Low-Vision“, projekto „Regėjimo fonas“ garso meno dirbtuvėse, edukaciniame projekte „(Ne)matoma architektūra“, vyko į parodas, muziejus, teatrus, įvairias išvykas ir ekskursijas, poilsio pajūryje ir kitose Lietuvos vietovėse. (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos 2021 m. veiklos ataskaita, 2022).

Dėl Neįgaliųjų reikalų departamento prie SAMD 2021 m. įgyvendintos programos „Socialinių paslaugų ir integracijos plėtra“, neregiai gavo kompleksines socialinės reabilitacijos paslaugas, į kurias daugiausiai įeina ugdymas: nuo savarankiško judėjimo (mobilumo) iki kasdienių ir komunikavimo įgūdžių (Neįgaliųjų reikalų departamento prie SAMD veiklos ataskaita, 2022).

Daugelis 2022 m. vykdomų projektų nukreipti į neregijų švietimą, edukacinę veiklą. Orientacijos ir mobilumo mokymai – tai galimybė neregiam ir silpnaregiams išmokti savarankiškai vaikščioti su baltąja lazdele ar atnaujinti jau turimus įgūdžius (pvz., išeiti iš namų ir pasimokytiėjimo maršrutų prie savo gyvenamojo namo arba mikrorajono ribose; išmokti savarankiškai saugiai pereiti per važiuojamą kelio dalį ar reikiamų naujų maršrutų gyvenamajame mieste ar kaimo vietovėje; su baltąja lazdele ir mobiliųjų programėlių pagalba savarankiškai keliauti po miestą, kt.).

Vykdomi mokymai padeda neregiam išmokti orientuotis aplinkoje, paskatina išdrįsti ieškoti darbo atviroje rinkoje, suprasti savęs pažinimo svarbą ir motyvaciją, pasiruošti darbo

pokalbiui. Mokymai suartina neregius, leidžia pasijusti bendruomenės dalimi, nes per juos dalijamasi neregų sėkmės istorijomis ir patarimais.

Sociokultūrinės veiklos prasme taip pat reikšmingos neregams organizuojamos stovyklos, kur jie mokosi ir leidžia laisvalaikį, atsipalaiduoja, randa bendraminčių. Per informacinių technologijų stovyklą „IT – mūsų ateitis“ neregiai ir silpnaregiai pagilino žinias valdant išmaniuosius įrenginius bei kompiuterį, mokėsi naudotis kasdienėms reikmėms skirtomis programomis (pvz., navigacija, viešojo transporto atvykimo stebėjimas realiuoju laiku, bilieto pirkimas, pavežėjų platformos, teksto atpažinimas, rašymas Brailio raštu telefone ir kt.), išmoko naudotis nuotolinio bendravimo platformomis („Zoom“, „Microsoft Teams“), turėjo laiko pasimokyti ir kiekvienam asmeniškai svarbių dalykų individualių konsultacijų metu. Per mokomąją stovyklą „Saugus be regėjimo“ dalyviai bendravo apie smurtą, pavojingas situacijas, kurių metu gali būti užpulti, bei kaip nuo to apsisaugoti, vyko savigynos pamokos, teisės saugos atstovo ir psichologo paskaitos ir praktiniai užsiėmimai (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos pranešimas, 2022).

Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos filialuose veikia 60 įvairių meninės raiškos būrelių (dainų ir šokių kolektyvai, kapelos, folkloro ansambliai, keramikos, vytelių pynimo, rankdarbių būreliai, knygos mylėtojų ir sporto klubai ir kt.), kurie finansuojami Lietuvos aklųjų silpnaregių sąjungos ir nacionalinio biudžeto lėšomis.

Paminėtina, kad Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga vykdo jaunimo sociokultūrinės įtraukties projektą „Susitikimai“, kurio metu per radijo laidas „Aklas pasimatymas“ vyksta reginčiųjų ir neregų susitikimai. Čia siekiama pristatyti neregio pasaulį, nagrinėti neregų ir reginčiųjų socialinio bendravimo ypatumus, supažindinti su neregų kultūros, sporto ir meno pasiekimais bei socialinės ir kultūrinės aplinkos akliesiems pritaikomumu Lietuvoje ir užsienyje, skatinti toleranciją, mažinti socialinę atskirtį.

Viešojo įstaiga LASS pietvakarių centras 2022 m. vykdo Socialinės reabilitacijos paslaugų asmenims su regos negalia teikimo bendruomenėje projektą „Regėjimo negalia – ne kliūtis pilnaverčiam gyvenimui“ skirtingose Lietuvos savivaldybėse. Projekto metu neregams teikiamos socialinės reabilitacijos paslaugos, siekiama atkurti ir palaikyti socialinius, savarankiško gyvenimo įgūdžius, didintų užimtumą, galimybes savarankiškai dalyvauti bendruomenės gyvenime ir darbo rinkoje (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos pranešimas, 2022).

Nuo 2022 iki 2024 m. turėtų būti reikšmingas Sporto rėmimo fondo projektas „Nematau, bet judu! Neregams pritaikyta sporto informacija visus motyvuoja gyventi sveikiau“. Juo siekiama „užtikrinti sporto ir sveikatingumo informacijos prieinamumą regos negalią turintiems asmenims ir įkvepiančio neregų pavyzdžio dėka skatinti visuomenę rinktis aktyvų gyvenimo būdą“. Projekto metu neregams parengti specialūs leidiniai, organizuojami užimtumo renginiai, vykdoma sporto informacijos sklaida. Dalyviai dalinasi įkvepiančiomis neregų istorijomis, kurios skatina

informacijos apie regos negalią turinčių asmenų fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumo poreikių sklaidą, gali įkvėpti ir motyvuoti visą visuomenę sveikiau gyventi, judėti (Sporto rėmimo fondo projektai, 2023).

Atkreiptinas dėmesys, kad visos aukščiau aprašytos veiklos organizuojamos išskirtinai tik neregiamis ir silpnaregiams, - veiklose nenumatytas reginčiųjų, negalių neturinčių asmenų, dalyvavimas.

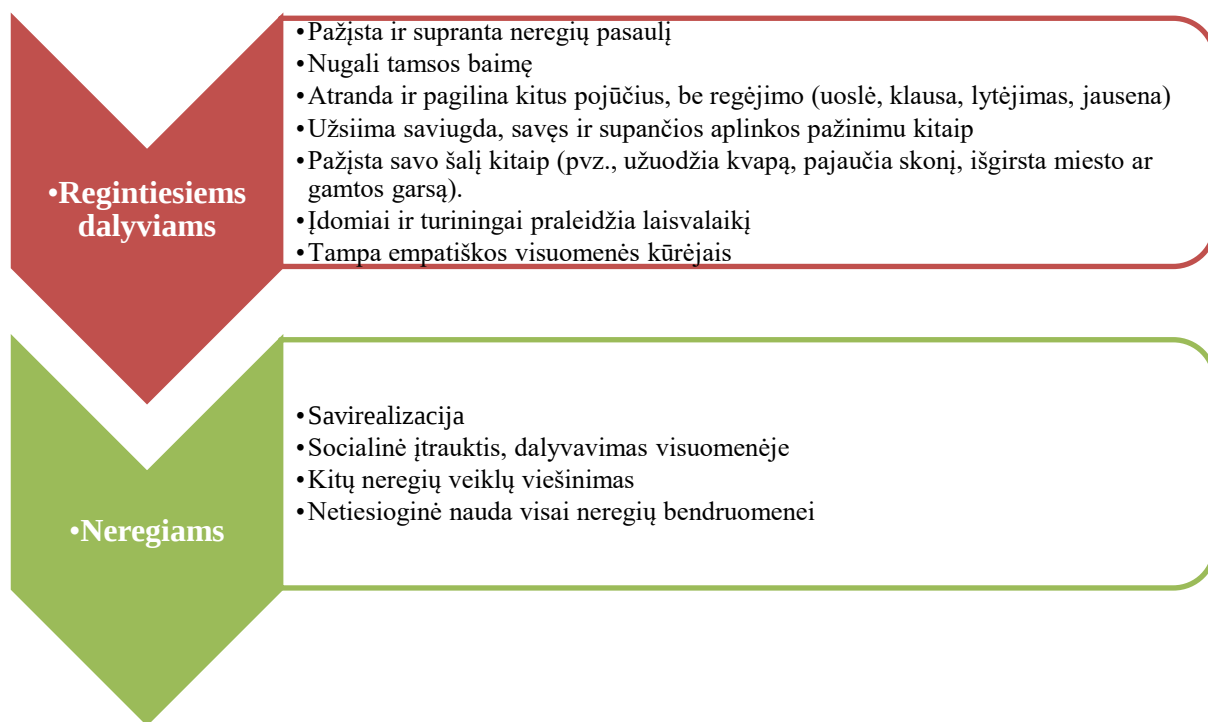
2.2. Žygių neregiamis ir regintiesiems organizavimo Lietuvoje praktika

Žygių neregiamis ir regintiesiems organizavimas Lietuvoje pradėtas plėtoti Lietuvos akliųjų ir silpnaregių sąjungos Pietvakarių centro iniciatyva nuo 2020 metų. Didelio dėmesio sulaukė pojūčių turizmo „NeRegėjimo galia“ projektas. Ši idėja pradėta įgyvendinti plačiau, nes šio Centro vadovės ne vienerius metus organizuojami žygiai leido suprasti jų reikšmę, parodė, kokias emocijas patiria neregiai ir regintieji. Pastarieji tik mato, o neregiai patiria daugiau jausmų ir emocijų (ne tik girdi, liečia, bet ir uodžia, jaučia, skanauja). Dalyviai susitapatina, atranda bendrus pomėgius, regintieji nori pažinti neregio pasaulį, draugauti, betarpiškai priimti, bet jiems trūksta žinių, kaip tai daryti.

Lietuvoje rengiami piligriminiai žygiai, kuriuose dalyvauja neregiai ir regintieji. Yra žinomi „Camino Lituano“ bendruomenės organizuoti žygiai. Čia regintieji būna kaip pagalbininkai, žygiuojant gatvėmis, miškais, kur yra akmenų, šakų, kitų kliūčių, o tuo pačiu pokalbių dalyviai, bendražygiai. Tokiuose žygiuose neregiai turi daugiau laisvės mintyse nupiešti tą aplinką, kurioje keliauja, įsilieti į bendrą veiklą, patirti naujų pojūčių, džiaugtis naujais pasiekimais, gerai praleisti laisvalaikį. Regintieji geriau pažįsta neregio pasaulį, ima labiau domėtis, suprasti, kuo gyvena neregys, įsijaučia į jo jausmus, potyrius (Lieponė, 2021).

Pirmieji žygiai neregiamis ir regintiesiems teikė didelę naudą, todėl buvo sudaryti nauji maršrutai, suburtos naujos veiklios komandos, iniciatyva plėtojama ir toliau. Lietuvoje organizuojamas pojūčių turizmas „NeRegėjimo galia“ pristatomas kaip „unikalus pasivaikščiojimas su nregiu. Keliaujama nematant, bet jaučiant – tai išskirtinė galimybė pažinti savo neatrastus pojūčius, pažinti savo šalį kitaip bei suprasti neregio pasaulį“.

Projekto metu regintiesiems yra galimybė užsidėti simuliacinius akinius, leidžiančius keliauti visiškoje tamsoje ir išeiti pasivaikščioti su nregiais. Tokie žygiai neregiamis leidžia save realizuoti, įsitraukti, dalyvauti visuomenėje, o regintiesiems pažinti neregio pasaulį, pagilinti pojūčius, tapti empatiškos visuomenės kūrėjais ir kt. (žr. 5 pav.).

5 pav. *Pojūčių turizmo „NeRegėjimo galia“ nauda* (sudaryta autorės)

2022 m. pradėtas ir toliau yra plėtojamas Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Pietvakarių centro įgyvendinamas projektas „Pėsčiųjų žygiai“. Žygių dalyviai neregiai ir silpnaregiai teoriškai bei praktiškai susipažįsta su žygiavimo nauda tiek fizinei, tiek emocinei sveikatai. Projekto žygiai jau pradėti organizuoti ir jo vykdymo laikotarpiu veiklose turėtų dalyvauti per 116 neregų ir 30 savanorių reginčiųjų. Numatoma surengti vienos ir dviejų dienų žygius, seminarus apie žygiavimo naudą. Žygiai bus organizuojami visoje Lietuvos teritorijoje (Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Pietvakarių centro informacinis pranešimas, 2022).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje vykdomi sociokultūrinės veiklos projektai, skirti neregams, orientuoti į jų savarankiškumą, socialinę įtrauktį, dalyvavimą visuomenės gyvenime, kultūrinėje veikloje, ugdymą, bendruomenės kūrimą, gyvenimo kokybės gerinimą, rekreaciją ir laisvalaikį. Tačiau sociokultūrinės veiklos organizuojamos išskirtinai tik neregams ir silpnaregiams, veiklose nedalyvauja regintieji. Žygių neregams ir regintiesiems organizavimas Lietuvoje pradėtas plėtoti nuo 2020 metų Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Pietvakarių centro iniciatyva. Įgyvendinamas projektas „Pėsčiųjų žygiai“, pojūčių turizmas „NeRegėjimo galia“.

3. ŽYGIŲ, KAIP BENDROS NEREGIŲ IR REGINČIŲJŲ SOCIOKULTŪRINĖS SRITIES VEIKLOS PATIRTIES, TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

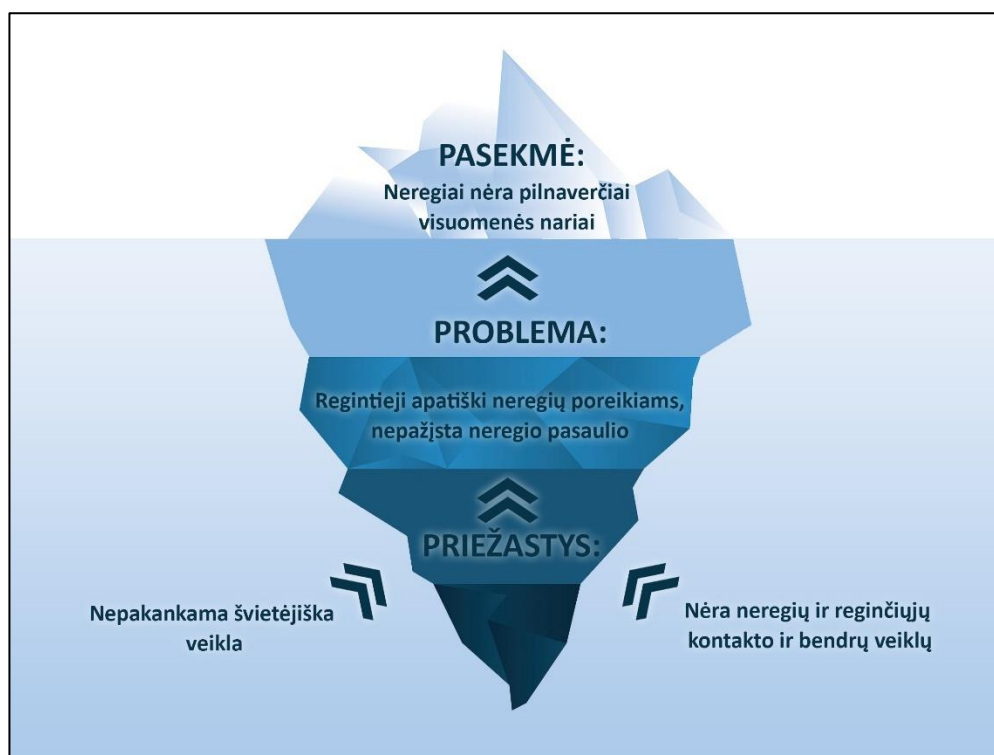
Atliekant tyrimą vadovautasi socialinės tikrovės konstravimo teorija, kurios esmę atskleidė Bergeris ir Luckmann (1966), pabrėžę asmens išgyvenamos patirties svarbą, kuri sudaro kasdienio žinojimo pagrindą.

Socialinės tikrovės konstravimo teorijoje interviu nėra vertinamas kaip pastangos atspindėti tikrovę, o kaip atsirandanti sąveika, abipusiai tyrinėjant pašnekovo patirtį ir perspektyvas. Todėl asmens imančio interviu požiūris ir būdas užduoti klausimus, klausytis ir sekti, ką pašnekovas pasakoja, yra labai svarbūs kuriant duomenis ir jų kokybę. Vadovaujantis šia teorija tyrėjas negali rinkti duomenų paviršutiniškai ir atsitiktinai, o įsiklausyti į dalyvių patirtis (Charmaza, Thornberg, 2021).

Atskleidžiant neregijų ir reginčiųjų bendrą sociokultūrinių veiklų aspektus svarbios asmenų, dalyvavusių šiose veiklose patirtys. Socialinės tikrovės konstravimo teorija leidžia išsamiai tirti neregijų ir reginčiųjų bendrą sociokultūrinių veiklų reikšmę, įvertinant ir neignoruoiant šių grupių asmenų patirčių. Vadovaujantis minėta teorija, neregijų (kaip ir reginčiųjų) socialinė tikrovė yra dinamiška, t. y. įtakojama išgyvenamų patirčių (pvz. bendrą sociokultūrinių veiklų) socialinė tikrovė gali keistis.

Prieš vykdant tyrimą buvo numatyta atskleisti pokytį, remiantis sisteminiu mąstymu. Tai holistinė perspektyva, kuri pripažįsta, kad santykiai tarp sistemos komponentų ir aplinkos yra tokie pat svarbūs (sistemos elgsenos požiūriu), kaip ir patys komponentai. Sisteminio mąstymo įrankis gali būti ledkalnio (angl. *Iceberg*) modelis. Jis padeda žmonėms suprasti ryšį tarp pastebimų problemų ar įvykių ir pagrindinių veiksnių. Tik nedidelė ledkalnio viršūnė matoma virš vandens, nes modelis remiasi idėja, kad dažniausiai su problema susijusių priežasčių / veiksnių yra daugiau, nei atrodo iš pradžių. Modelis gali būti naudojamas padėti nustatyti paslėptas problemų priežastis, kad jas būtų galima spręsti (Monat ir kt., 2020).

Kaip parodyta modelyje (žr. 6 pav.), ledkalnis padeda suvokti pagrindines priežastis, dėl kurių atsiranda pasekmė – neregijai nėra pilnaverčiai visuomenės nariai.

6 pav. Sisteminio mąstymo įrankis – ledkalnio modelis (sudaryta autorės)

Vizualus ledkalnio vaizdas padeda suvokti, kaip svarbu žiūrėti giliau nei į paviršių, kad būtų galima geriau suprasti esmines šios problemos priežastis. Regintieji nepažįsta neregų, yra apatiški neregų poreikiams, jų bijo, o kai pažįsta, tampa empatiški. Modelyje priežastys suvokiamos taip: nėra neregų ir reginčiųjų kontakto ir bendrų veiklų; nepakankama švietėjiška veikla. Kyla problema, kad Lietuvoje regintieji apatiški neregų poreikiams, nepažįsta neregų pasaulio (pvz., negali įvardinti problemų, su kuriomis susiduria neregai; negeba įvertinti neregų gebėjimų; nežino kokie neregų buities, savarankiško apsitarnavimo ypatumai; nežino, koks aplinkos pritaikumas reikalingas ir draugiškas neregams; neturi patirties pasitikėti neregiais).

Išskiriamos esminės priežastys, tarp kurių bendrų sociokultūrinių veiklų neregams ir regintiesiems trūkumas (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Ledkalnio modelio problemos priežastys (sudaryta autorės)

Nepakankama švietėjiška veikla	Nėra bendravimo, kontakto tarp neregų ir reginčiųjų
Įtraukiosios veiklos skirtos tik žmonėms, turintiems regos negalią, neskiriant dėmesio reginčiajai visuomenei padėti suprasti neregį	Nėra bendrų sociokultūrinių veiklų neregų ir reginčiųjų
Pateikiama teorinė informacija, bet ne praktinė pažintis su neregiais	Visuomenė nėra pasiruošusi priimti neregus

Informacija apie neregius visuomenei pateikiama nepriimtina forma – regintieji neturi laiko skaityti lankstinukus, žiūrėti filmukus apie neregius	Nėra galimybės pažinti neregį sudominančia, įtraukiančia bendravimo forma
	Įtraukiosios veiklos skirtos dalyvauti tik neregiams (be reginčiųjų)

Atsižvelgiant į sukurta ledkalnio modelį buvo numatyti tyrimo metodai, sudarytas tyrimo instrumentas.

Tyrimas vykdytas pagal 5 iš anksto numatytus etapus (žr. 7 pav.).

7 pav. Tyrimo loginė schema (sudaryta autorės)

Taikytas *kokybinis tyrimas*. Pasak L. Busetto ir kt. (2020), tai reiškinių tyrimas, kuriam būdingas lankstumas, atvirumas ir reagavimas į kontekstą. Duomenų rinkimo ir analizės žingsniai nėra tokie nuoseklūs, kaip dažnai būna kiekybiniuose tyrimuose. Kokybiniai tyrimai paprastai apima duomenis *žodžių*, teiginių, o ne *skaičių* forma. Dažniausiai naudojami kokybinių duomenų rinkimo metodai yra dokumentų tyrimas, stebėjimas, pusiau struktūruotas interviu.

Naudotas *pusiau struktūruotas fenomenologinis interviu* su neregiais ir reginčiaisiais asmenimis, kartu dalyvaujančiais bendroje sociokultūrinėje veikloje. Fenomenologija, kaip kokybinio tyrimo forma, reikšminga tiriant individų išgyventas patirtis, gilinantis į patirčių prasmę, kad būtų galima suprasti reiškinius, atlikti naujas išvalgas apie konkrečius reiškinius.

Fenomenologijos tikslas – apibūdinti tyrimo dalyvio patirties prasmę – tai, kas buvo patirta, kaip buvo išgyventa. Tyrimo dalyviai patirtys nagrinėjamos individualiai, konstruojamas išsamus reiškinių reikšmių, esmių aprašymas (Naubauer ir kt., 2019).

Tyrimo atranka, imtis. Vykdytas interviu su neregiais ir reginčiaisiais, kurie kartu dalyvavo bendruose žygiuose. Taikyta tikslinė kriterinė atranka V. Židžiūnaitė ir S. Sabaliauskas (2017) pastebi, kad tikslinė atranka įgalina tyrėją gauti daugiausia naujų specifinių žinių ir informacijos, susijusios su nagrinėjama tema. Tačiau tokia atranka taip pat gali turėti ir trūkumų, todėl gali būti sudaroma mišri imtis, vadovaujantis 2-3 kriterijais. Atsižvelgiant į tai, kad atvejų t. y., žygių, kuriuose dalyvavo neregiai ir regintieji, yra daugiau nei pajėgu išnagrinėti, o atvejų atranka vykdoma remiantis aiškiai apibrėžtais kriterijais, taikytas mišrus imties sudarymo būdas - tikslinė kriterinė atranka. Tyrimo dalyvių tikslinei kriterinei atrankai taikyti šie atrankos kriterijai: (1) tyrimo dalyvis yra neregys arba regintysis; (2) tyrimo dalyvis dalyvavo ne mažiau kaip penkiuose bendruose neregų ir reginčiųjų, ne mažiau kaip dviejų dienų žygiuose. Minėtą pasirinkimą taip pat lėmė tai, kad : 1) toks imties sudarymas atliepia kelias skirtingas temas, įtrauktas į tyrimą; 2) atliepia konceptualią prieigą; 3) yra dažnai naudojamas atliekant paslaugų teikiamų neregams ir silpnaregiams tyrimuose (Rapley, 2014; Colorafi, Evans, 2016).

Interviu dalyviais parinkti tik tie neregiai ir regintieji, kurie kartu dalyvavo sociokultūrinėse veiklose, t. y. ne mažiau kaip penkiuose dviejų dienų žygiuose, galėjo pasidalinti patirtimi, įspūdžiais, emocijomis. Tyrimo imtis – 14 tyrimo dalyvių, iš jų: 8 regintieji ir 6 neregiai. Toks skaičius pasirinktas dėl to, kad toks vidutinis dalyvių skaičius susiburia viename žygyje. I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) pastebi, kad neretai parankus yra mažesnis tyrimo dalyvių skaičius, kad kiekvieną atvejį būtų galima išnagrinėti giliai. Pasak L. Rupšienės (2007), atliekant kokybinius tyrimus imties dydžio problema nėra labai aktuali, o tyrėjas turėtų rūpintis tuo, kaip surinkti informatyvių duomenų. Tiek I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016), tiek L. Rupšienė (2007) atskleidžia, kad kokybiniame tyrime nauji interviu imami tol, kol informacija pradeda kartotis ir iš esmės nebeatskleidžiama naujų su tyrimo tikslu susijusių aspektų (duomenų prisotinumo principas). Atliekant tyrimą interviu iš naujų tyrimo dalyvių buvo imami tol, kol nepradėjo kartotis informacija, iš anksto nenustačius konkretaus tyrimo dalyvių skaičiaus.

2 lentelėje pateikta tyrimo dalyvių (reginčiųjų) charakteristika parodo, kad daugelis tyrimo dalyvių yra moterys, amžius yra nuo 27 iki 63 metų. Bendruose žygiuose su neregiais tyrimo dalyviai dalyvavo ne kartą ir turi nuo 7 iki 22 žygių patirtį, todėl galima teigti, kad visi yra patyrę žygeiviai.

2 lentelė. Tyrimo dalyvių (reginčiųjų) charakteristika

Tyrimo dalyvio Nr. / kodas	Lytis	Amžius	Dalyvavimo bendruose žygiuose patirtis (žygių skaičius)
1.	Moteris	57 m.	16
2.	Vyras	63 m.	9
3.	Moteris	27 m.	15
4.	Moteris	38 m.	20
5.	Vyras	39 m.	19
6.	Moteris	45 m.	7
7.	Vyras	58 m.	22
8.	Moteris	63 m.	12

3 lentelėje pateikta tyrimo dalyvių (neregijų) charakteristika iš kurios matyti, kad daugelis jų pagal lytį yra vyrai, amžius yra nuo 23 iki 59 m. Daugeliui jau teko dalyvauti nuo 7 iki 20 bendrų žygių su reginčiais, vadinasi, taip pat galima teigti, kad jie yra patyrę žygeiviai.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių (neregijų) charakteristika

Tyrimo dalyvio Nr. / kodas	Lytis	Amžius	Dalyvavimo bendruose žygiuose patirtis (žygių skaičius)
1.	Vyras	25 m.	20
2.	Vyras	23 m.	16
3.	Moteris	27 m.	11
4.	Moteris	35 m.	13
5.	Vyras	59 m.	7
6.	Vyras	23 m.	15

Sudarant tyrimo dalyvių planą ir tariantis dėl dalyvavimo individualiuose interviu buvo atsižvelgiama į dalyvavimo žygiuose faktus ir žygio dalyvių regėjimo galimybes. Rengiantis individualiems interviu buvo sudaryti du galimų dalyvių sąrašai (pagal anksčiau paminėtus kriterijus). Tyrimo dalyviai surašyti pagal išskirtas grupes ir tinkamumą. Vadovautasi tokiu principu: jeigu tyrimo dalyvis atsisakytų dalyvauti tyrime, būtų pereita prie kito kandidato sąrašo. Visi dalyviai, į kuriuos buvo kreiptasi dėl interviu (100 proc. iš kandidatų sąrašo), sutiko dalyvauti tyrime.

Tyrimo organizavimas. Tyrimas buvo atliktas 2022 m. rugpjūčio – 2023 m. sausio mėnesiais. Individualūs interviu atlikti susitikus su tyrimo dalyviais. Jokių techninių ar kitokių problemų nekilo, tyrimo dalyviai noriai, atvirai, nuoširdžiai ir atsakingai atsakinėjo į užduotus klausimus, neskubėjo, skyrė laiko atsakyti į visus klausimus. Interviu buvo įrašomi į diktofoną, vėliau buvo perklausyti ir visi pokalbiai transkribuoti. Atliekant transkripcijas siekta autentiškai

perteikti tyrimo dalyvių reakcijas, tad palikti kai kurie šnekos elementai (ilgesnės pauzės, ištiktukai, emocinės reakcijos ir kt.).

Tyrimo duomenų analizei taikyta kokybinė *content* turinio analizė, kuri apibūdinama kaip „kokybinių duomenų reikšmių sisteminio aprašymo metodas“, kai „analizė yra atliekama kategorizuojant visą medžiagą tam tikroje kodavimo sistemoje“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 319). Turinio analizė yra lanksti, sisteminga, paremta teksto nagrinėjimu ir reikšmių skirstymu į kategorijas, subkategorijas, kurios kyla iš tyrimo duomenų. Vadovautasi rekomendacijomis, kad analizuojant kokybinius duomenis, orientuojamasi į visapusišką duomenų ir jų visumos supratimą, dėmesys sutelkiamas į reikšmes, prasmes, nesivadovaujama išankstinėmis nuostatomis ir kategorijomis (Busetto ir kt., 2020; Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Tyrimo instrumentas. Sudarytas individualus tyrimo instrumentas, paremtas darbo autorės asmenine patirtimi dalyvaujant žygiuose, stebint žygeivius ir su jais bendraujat bei siekiant atskleisti naują, iki šiol netyrinėtą temą. Sudarant tyrimo instrumentą – interviu klausimynus neregiams ir regintiesiems, siekta išsiaiškinti:

- neregų patirtis, jausmus, komunikavimo ir bendros veiklos reikšmę, dalyvaujant bendruose žygiuose su negalių neturinčiais asmenimis;
- ar negalių neturintys asmenys per bendrą veiklą geriau pažino neregio pasaulį, ką jautė ir kaip elgėsi, komunikavo bendrose veiklose, ar tapo empatiškesni neregiams, ko pasigedo ir pan. (žr. 1 ir 2 priedai).

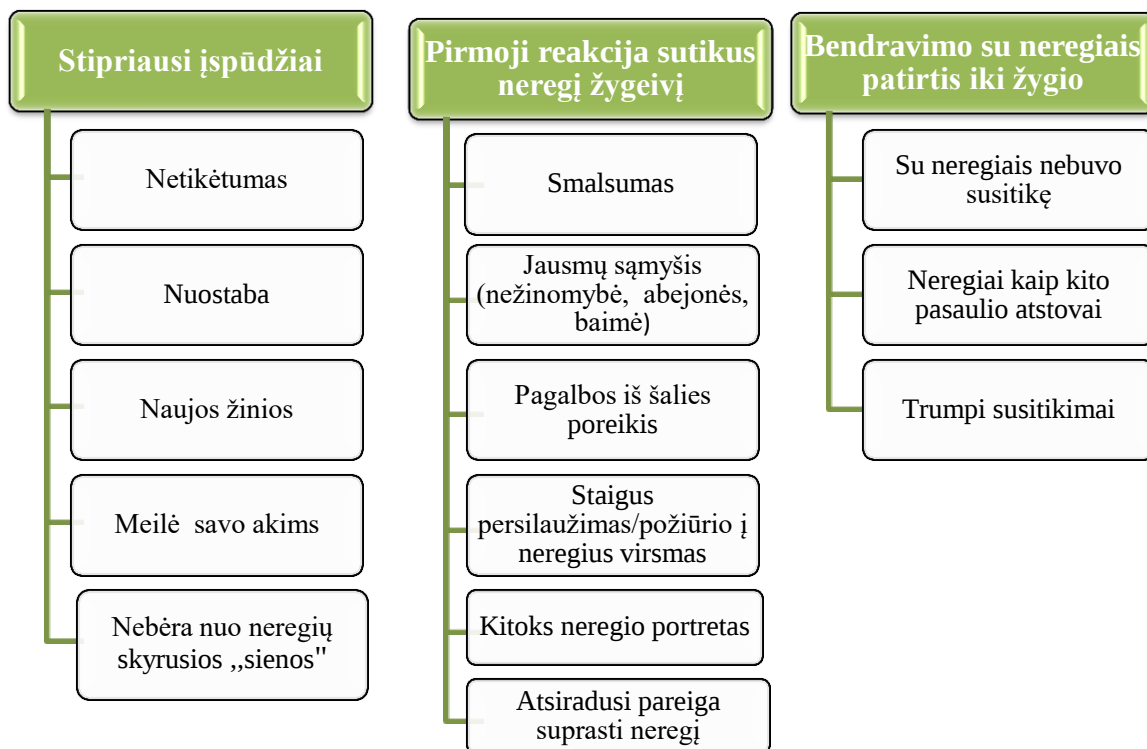
Tyrimo ribotumai. Pasirinktas kokybinis tyrimas, kuris, skirtingai, nei kiekybinis, pasižymi mažesniu reprezentatyvumu, objektyvumu, paremtas ne statistiniais skaičiavimais, o didesniu tyrėjo vaidmeniu. Tačiau kokybinis tyrimas leidžia problemą ar reiškinį tyrinėti giliau ir visapusiškiau, remtis individualių dalyvių patirtimis. Pastarieji taip pat gali būti liudytojais to, ką tyrimo metu išsakė, kaip įvertino reiškinius ir ar jų patirtimis parengta tyrimo ataskaita yra teisinga (Kumar, 2022). Todėl siekdama užtikrinti tyrimo objektyvumą, validumą ir įsitikinti ar gauti tyrimo rezultatai yra tikslūs, tyrėja pateikė tyrimo dalyviams tyrimo ataskaitą, norėdama sužinoti, ką jie mano apie šios ataskaitos teisingumą. Pastabų nebuvo gauta. Metodologiniu trūkumu būtų galima įvardinti jaunų žmonių dominavimą neregų imtyje. Nors galimai rezultatai reikšmingai nesiskirs pagal amžių, tačiau ateities tyrimuose būtų geriau surinkti vienodesnę tyrimo imtį pagal tyrimo dalyvių amžių. Atsižvelgiant į tai, kad žygiai, kuriuose dalyvauja neregiai, yra naujas reiškinys Lietuvoje, pradžioje į šią veiklą įsitraukė daugiau jaunų žmonių, tačiau šiuo metu pastebima, kad daugiau dalyvauja ir vyresnio amžiaus žygeivių neregų. Pažymėtina, kad šio magistro baigiamojo darbo rėmuose buvo gauti neregų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų naudą įrodantys rezultatai, o įvardinti ribotumai užtikrins kokybiškesnių mokslinių tyrimų vykdymą ateityje.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą griežtai laikytasi kokybinio tyrimo etikos standartų. Atliekant kokybinį tyrimą buvo gautas visų tyrimo dalyvių aiškus sutikimas dėl dalyvavimo tyrime (dažniausiai tariantis telefonu dėl dalyvavimo tyrime) ir jo sąlygų (aptariamas galimas anonimiškumas ir interviu temos). Kokybinio tyrimo pradžioje buvo suteikiama informacija apie anonimiškumą, konfidencialumo išsaugojimą, primenamos anksčiau aptartos sąlygos ir interviu taisyklės (pavyzdžiui, galimai sunkūs klausimai ir reakcijos; interviu nutraukimas, tolesnis darbas su interviu medžiaga bei gautų rezultatų saugojimas ir kt.). Atliekant tyrimą laikytasi V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko (2017) išskirtais etikos principais. Svarbi pagarba asmens privatumui, todėl tyrimo metu buvo užtikrinta pagarba skirtingiems tyrimo dalyvių interesams, nuomonėms. Visi jautėsi saugiai, t. y. nebuvo taikomas spaudimas, parinkta jiems saugi ir žinoma aplinka, kas ypatingai svarbu neregiam. Tyrimo pradžioje, norėdama sužinoti, ar interviu klausimai nesukels dalyviui nepatogumų, buvo pristatyta, supažindinta, kokie yra planuojami užduoti klausimai, suteikiant galimybę neatsakyti į klausimus arba, pasijutus nepatogiai, nutraukti interviu. Buvo laikytasi konfidencialumo ir anonimiškumo principo. Tyrimo dalyviai žinojo, kaip bus saugomas garso įrašas ir kaip bus naudojami surinkti duomenys. Siekiant užtikrinti anonimiškumą kiekvienam tyrimo dalyviui suteiktas kodas, iš kurio jo negalima atpažinti, o tyrimo rezultatuose informacija apie tyrimo dalyvius pateikta tik apibendrintai. Laikytasi geranoriškumo ir nusiteikimo nekenkti tiriamam asmeniui principo, kurio esmė – pagarba tyrimo dalyvio privatumui. Taip pat laikytasi teisingumo principo, kurį įgyvendinant tyrimo dalyviai ir tyrėja jautėsi lygiaverčiais. Nors tyrėjos ir neregijų santykius galėjo apsunkinti instituciniai ryšiai, kadangi tyrėja yra neregijos vienijančios organizacijos vadovė, tačiau pastebėta, kad žygiai „ištirpdo“ pareigas, pavaldumą ir tiek žygių metu, tiek kalbant apie žygius visi jaučiais lygiaverčiais bendražygiais, todėl ir tyrimo metu nelygiaverčių santykių nepastebėta. V. Žydžiūnaitė ir S. Sabaliauskas (2017) pastebi, kad dalyvauti atliekant tyrimą turi būti naudinga ir tyrimo dalyviams. Tyrėja, siekdama sudominti potencialius tyrimo dalyvius, išryškino kuo naudingas šis tyrimas neregijų bendruomenei ar reginčiajai visuomenei, akcentuojant tyrimo dalyvių indėlį į tyrimą svarbą. Tyrimo metu tyrėja jautė, kad tyrimo dalyviai jautė prasmę, kad prisideda prie pokyčių visuomenėje kūrimo. Tyrėja, įgyvendindama teisingumo principą, suteikė galimybę tyrimo dalyviams rinktis, ar jie nori dalyvauti. Atlikdama tyrimą tyrėja vadovavosi ir Mykolo Romerio universiteto Senato 2015 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 1SN-39 patvirtintame Mykolo Romerio universiteto akademinės etikos kodekse, kuriame išdėstytomis pamatinėmis vertybėmis: sąžiningumas; kolegialumas ir pagarba žmogaus orumui; atsakomybė; akademinė laisvė; atsakingumas naudojantis turtu ir ištekliais, aplinkos tausojimas.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

3.2.1. Reginčių žygių dalyvių patirtys keliaujant su neregiais

Analizuojant tyrimo duomenis pavyko identifikuoti bendravimo su neregiais patirtis iki žygio ir stipriausius įspūdžius, reakcijas sutikus neregius žygeivius. Ši analizė charakterizuota trimis kategorijomis: stipriausi įspūdžiai; pirmoji reakcija sutikus neregį žygeivį; bendravimo su neregiais patirtis iki žygio (žr. 5 pav.):

5 pav. Tyrimo dalyvių stipriausių įspūdžių po žygio su neregiais analizė: kategorijos ir subkategorijos

Interviu metu pačius stipriausius išlikusius reginčiųjų įspūdžius po bendrų žygių su neregiais detalizuoja penkios subkategorijos: netikėtumas; nuostaba; naujos žinios; meilė savo akims; nebėra nuo neregų skyrusios „sienos“.

Tyrimo dalyviai nurodė, kad žygyje pamačius dalyvaujančius neregius juos aplankė stipri neatpažinta emocija. Ši emocija ir trikdė, ir atrodė nepaprasta dėl to, kad iki žygio tokios patirties Tyrimo dalyviai neturėjo: *netikėtumas tiesiog gal ne tai, kad kuri lieka po visų žygių, bet kuri man buvo pati stipriausia. Tai pati stipriausia (4); kartais, nežinodamas, net ir nepagalvosi, kad tai neregiai (6); nauja, nepažinta ta emocija <...> kažkas nepaprasta, nes man tai davė labai stiprią emociją (1); tikrai buvo labai sudėtinga pradžioje, nes nežinojau kaip elgtis <...> kai mes neįpratę mūsų visuomenė ir retai sutinki tuos žmones, tai ir tiesiog mes irgi neturim patyrimo, kaip ir*

panašiai su jais elgtis (3). Taigi, tyrimo dalyvius užplūdo nauja, stipri ir nepažinta emocija. Jiems buvo netikėta žygyje sutikti neregius, nes neturėjo ankstesnės bendravimo su neregiais patirties ir nežinojo, kaip elgtis, viskas atrodė nauja ir nepažinta.

Nedrąsus sutiktų neregų stebėjimas, pirmieji susipažinimo žingsniai vėliau suteikė drąsos ir privertė daug kuo stebėtis. Tyrime dalyvavę regintieji stebėjosi neregų savarankiškumu, galimybėmis žygiuoti bendrame žygyje: *nuostaba dėl to, kad šie žmonės eina taip, tarsi matytų <...> kad aš taip negalėčiau, jei staiga nustočiau matyti (6); buvo gana keista ir keista iš tos pusės, kad supratau, kad jie visiškai taip pat, kaip ir mes, gyvenam, tiesiog reikia, kad būtų tam tikrais atvejais žmogus šalia, bet šiaip yra visiškai savarankiški žmonės (5).* Taigi, tyrimo dalyviai, matydami neregų savarankiškumą, galimybes ėmė jas lyginti su savo gebėjimais. Stebėdamiesi tuo, ką mato, suprato, kad neregiai gali gyventi tokį pat gyvenimą, kaip ir jie.

Dalindamiesi patirtimis regintieji tyrimo dalyviai pastebėjo, kad po žygio gavo naujų žinių ir informacijos apie neregius, kuri juos labai praturtino, tarsi įgalino kitaip mąstyti ir elgtis: *jaučiuosi gerai, praturtėjusi žiniomis (8); labai paliko didelį įspūdį neregų veiklumas. Labai daug sužinojau, pvz., kad jie mokosi kaip ir visi universitete, dirba darbus (net programuotojų) ir yra daug pasiekę ir daug siekiantys žmonės. Čempionai. Keliauja vieni. Daro dalykus, kurie net mums, matantiems būtų iššūkis (8); apie juos nieko neturėjau įsivaizdavimo, kaip visa tai vyksta, kaip jie gyvena (5); bet jie patys labai empatiški <...> save pastato taip, kad jie yra tokie, kaip mes, savo negalios jie visiškai nedeklaruoja ir tada kažkaip tai lengvai gaunasi bendravimas (3); tą lengvumą emocijų toliau bendraujant suteikia tas neregys <...> neregiai daugiau įtakoja, įtaką daro matantiesiems ir juos išlaisvina (1).* Taigi, susitikimas su neregiais ne tik praturtino reginčiuosius naujomis žiniomis, leido suprasti, kokių nepaprastų galių ir asmeninių siekių turi neregiai, bet ir įgalino artimiau bendrauti, palaikyti kontaktą.

Išaiškėjo, kad pažintas neregų pasaulis tyrimo dalyviams suteikė galimybę atrasti jiems regėjimo teikiamą džiaugsmą. Vienas iš tyrimo dalyvių pastebėjo, kad po žygio pajuto, kaip myli savo akis: *niekada taip nemylėjau savo akių, kaip ėmiau jas mylėti žygiuose susipažinusi su neregiais. Aš einu ir matau. Matau rapsų laukus, kaimo šunis, žydinčias vyšnias, matau, kuris obuolys – supuvęs. Aš matau (6).* Taigi, bendras žygiavimas su neregiais leido suprasti regėjimo galią, dar labiau išmokti mėgautis matomais vaizdais, džiaugtis galimybe matyti savo akimis.

Tyrimo metu pastebėta, kad po bendro žygio reginčiuosius užplūdo vienybės su neregiais jausmas / pojūtis. Vienas iš tyrimo dalyvių šią sieną netgi prilygino Berlyno sienai, trukdžiusiai iš arti pažinti neregų pasaulį: *buvome atskirtos socialinės klasės visuomenės. Atskirtos tarybiniais laikais. Ir to tarsi mūsų gyvenime ir nebuvo mes žinojome, kad yra tokie neregiai, bet jų nepažinom. Kas tai yra, tai yra jų pasaulis, neregų pasaulis, o mūsų matančių yra visai kas kita, ir mus tai labai skyrė. Sakyčiau, didelė siena beveik atitiko Berlyno sienos. Ir tą sieną reikėjo griauti būtinai*

(1). Taigi, bendri žygiai su neregiais – tai nauja galimybė iš arčiau susipažinti su neregijų pasauliu, kuris buvo tarsi atskirtas sienos, uždraustas, nepažįstamas. Ši siena buvo tvirta tik dėl to, kad vyravo nežinomybė – koks tas neregio pasaulis, nes iki žygio to padaryti nebuvo jokių galimybių.

Duomenų analizė atskleidė pirmąsias tyrimo dalyvių reakcijas sutikus neregį žygeivį: smalsumas; jausmų sąmyšis (nežinomybė, abejonės, baimė); pagalbos iš šalies poreikis; kitoks neregio portretas; staigus persilaužimas / požiūrio į neregius virsmas; atsiradusi pareiga suprasti neregį.

Išaiškėjo, kad tyrimo dalyvių pirmosios reakcijos sutikus neregius žygeivius buvo labai įvairios. Dalis tyrimo dalyvių sutikę neregius buvo smalsūs: *tai mano tai buvo didelis smalsumas <...> smalsumas vedė (1); buvo įdomu (5); ir norisi bendrauti ir taip toliau ir tu visiškai nežinai, kaip (3)*. Tuo tarpu kiti jautė įvairių jausmų sąmyšį (nuo nežinomybės iki abejonių ir net baimės): *bijojau, nes nežinojau, ką reikės daryti, ar reikės padėti, ar čia vesti (1); pradžioje nustebau <...> Neįsivaizdavau, kaip jie, nieko nematydami eis (8); kad tik man nereiktų jų vesti, nes aš to nemoku. Gal net bijau <...> ar tikrai šis žygis yra ta vieta, kur jie turėtų būti? (6); pats nežinai, kaip elgtis su jais. Nes kaip ir nedrąsu ar ten gali galų gale klausti visko, ar kaip jie į tai reaguoja į tavo klausimus <...> buvo nežinojimas kaip su jais elgtis (5); ... ar pavyks? Ar sugebės? Ar sugebės ne tik jie, bet ir ji? O jie –ėjo (6)*. Taigi, jausmų sąmyšiui įtakos turėjo ir žinių apie neregijų galimybes žygiuoti trūkumas, ir įvairios abejonės, ar pavyks kartu žygiuoti, kaip reikėtų elgtis, ar neregiams pavyks žygiuoti, ar jiems reikės kaip nors padėti. Todėl tyrimo dalyviams mintyse kildavo įvairių klausimų, netgi trūko drąsos ko nors paklausti, užmegzti ryšį.

Dalis iš tyrimo dalyvių pripažino, kad jiems labai reikėjo pagalbos iš šalies, kad geriau suprastų neregius, gebėtų su jais bendrauti: *kadangi žygio metu buvo žmonės, kurie mokėjo bendrauti su neregiais, o jeigu būčiau tik vienas be žmonių, kurie moka elgtis nebūčiau ėmęsis (7); ... būtinai reikėjo konsultacijos. Reikėjo apmokymų, kad suprasti (1)*. Darytina išvada, jog pirmą kartą keliaujant į žygį su neregiais svarbi tokių žygių patirtį turinčių asmenų pagalba, patarimai, konsultacijos. Tada tampa drąsiau, labiau pasitikima savo jėgomis.

Tyrimo metu išaiškėjo, kad po žygio regintieji susikūrė neregio portretą, kuriame daug stebinančių dalykų, netikėtai pamatytų neregijų stiprybių, iš kurio gali pasimokyti ir neturintieji regėjimo negalios: *aš pastebėjau tokią vidinę jėgą <...> stiprūs žmonės, pakankamai gali, kaip sakiau, matyti širdimi. Nustebino jų kitas dalykas, gal tikslo siekimas <...> yra pakankamai valingi. Ambicingi. Turintys ambicijų bet tuo pačiu ir atjautūs (2); žmonės gali, reiškia pilnavertiškai džiaugtis gyvenimu ir kartais viską matantys gali iš jų pasimokyti mano minėtų vertybių (2)*.

Po žygio su neregiais dalis tyrimo dalyvių pajuto įvykusį staigų persilaužimą santykiuose su neregiais. Žygio patirtys buvo kitokios, nei tikėtasi: *buvau nusiteikusi darbui. Aš buvau nusiteikusi išleisti daug jėgų ta prasme, kad bus sudėtinga ir, kad man reikia pasiruošti, ir taip nusiteikti, kad*

bus sunku <...> stipriausia ir buvo emocija, kad netikėtumas, kaip iš tikrųjų ruošiausi vienam, o buvo visiškai kas kita tai (4); šitas paprastumas ir pasakymas, kad gali klausti viską ir nieko tokio, nuėmė tą įtampą, kad nesupranti ir nežinai kaip elgtis (5); ... ledas prasilaužia labai greitai, nes neturi kur dėtis, jei ledo nepralauži bus sunku nueiti įtilpti į dienotvarkę, nes yra susitarimai. Aš buvau priverstas tapti kolega ir suprasti savo bendražygį <...> kaip jis jaučia, mato kojomis ar ausimis ir baigiant tuo, kas jis yra poetas ar sportininkas, kaip prarado regėjimą kaip jaučia žmones, kokia garsų svarba. Pradedi lįsti į jo pasaulį taip, kaip į bet kurio kito nepažįstamo žmogaus (7); ... įsivaizdavau, kad tai bus, bet tai bus tiesiog lietimosi kontaktai su žmogumi, kad jį reiks vesti ir tiek. Tai tiesiog mano tiesiog mano įsivaizdavimas, bet pažintis su žmonėmis neregiais mane ne tik nustebino (2). Taigi tyrimo dalyviai žygyje nejuto tų sunkumų, kuriuos tikėjosi patirti, manė, kad su neregiais viskas bus sudėtingiau, reikės juos vesti, todėl liko nustebę ir pakeitė požiūrį į neregius. Kai kuriems viskas buvo labai paprasta, o kiti, atsidūrę greta neregijų, stengėsi pažinti šiuos bendražygius, kaip ir bet kuriuos kitus gyvenime sutiktus žmones.

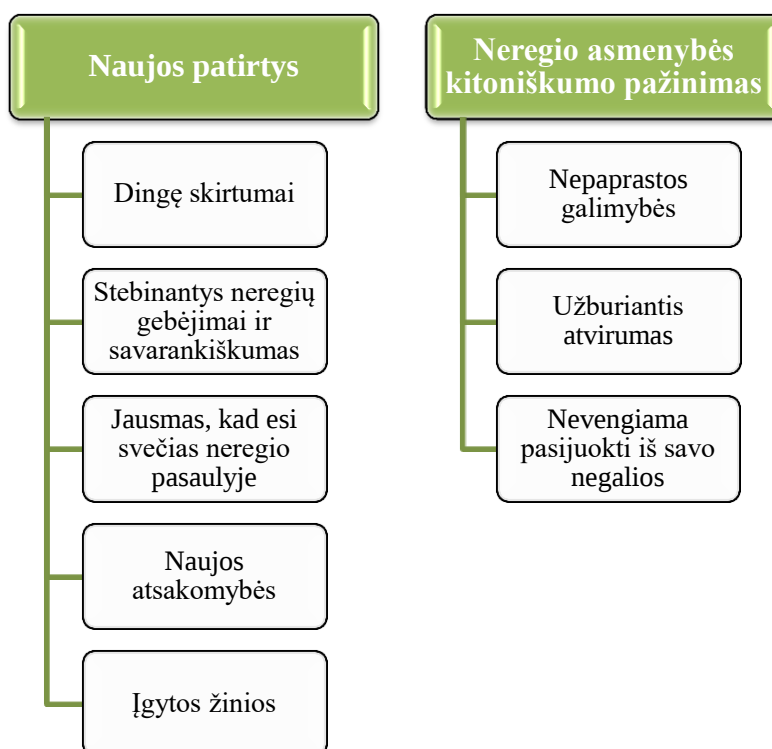
Išaiškėjo, kad per bendrus žygius tyrimo dalyviai, norėdami atliepti neregijų poreikius bandė suprasti, kaip neregiai suvokia pasaulį: dalį bendravimo, kaip sakiau, užima techniniai dalykai bendraujant su neregium t. y. kaip pasakyt, kaip valgyt paduot, kurie neįprasti mums regintiesiems <...> keliauji ir kalbi įvairiomis temomis (7); paprastai ir natūraliai reikia elgtis kaip ir visur. Aišku, tai nėra taip visiškai laisvai, nes vis tiek turi šitą turėt galvoj, kad yra žmogus šalia, kuris bus kitaip <...> turi pareigą <...> turi neužmiršti tos pareigos (1); nuo pat pirmo žingsnio prasidėjo normalus bendravimas, kuris turėjo ypatumų, nes turėjau suprasti, kaip eiti, kaip jie jaučia reljefą (7). Taigi, per žygius regintieji priartėjo prie neregijų, norėdami juos suprasti, esat reikalui, padėti, pabendrauti. Atsirado bendrystės jausmas, žygiai skatino įsijausti į neregijų potyrius, sužadino pareigos suprasti šalia esantį jausmą.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė bendravimo su neregiais patirtis iki žygio: su neregiais nebuvo susitikę; manymas, kad neregiai turi kitą (savo) pasaulį; trumpi susitikimai.

Išaiškėjo, kad beveik visi tyrimo dalyviai žygio metu pirmą kartą artimai susitiko su neregiais: mano pirmas artimas susitikimas su neregiais (1); aš neturėjau tokių patirčių (2); „akis į akį“ susitikimo nesu turėjęs (7); visiškai ne (3, 4); niekada (2); ... iki žygių su neregiais nebuvau su jais bendravusi, net nebuvau jų sutikus ar mačiusi (8). Taigi, dauguma tyrimo dalyvių iki žygio neturėjo jokios bendravimo su neregiais patirties. Keli iš tyrimo dalyvių pripažino, kad iki tol manė, kad neregiai kaip kito pasaulio atstovai. Tarsi žinojo, kad jie yra, bet buvo atsiribojimas, nežinomybė dėl to, kad šis pasaulis buvo nepažįstamas: čia atrodo ne tavo pasaulis ir ne tavo reikalas ir ten nieko nesupranti (1) neregijų pasaulis man nebuvo pažįstamas (6); su neregiais nebuvau susipažinęs. Kaip sakant, čia kaip kaimynai, kurie žinai, kad yra, bet su jais nebendrauji <...> žinai, kad tokia socialinė grupė visuomenėje egzistuoja, bet tiesiog jos nepažįsti (5).

Trys iš tyrimo dalyvių iki žygio yra turėję trumpų susitikimų su neregiais, bet jie nebuvo tokie artimi ir gilūs, per kuriuos galėjo labiau pažinti neregius, tai pavieniai epizodiniai susitikimai: *kelis kartus, darbiniais klausimais (6); ... turėjau, giminaitį (2); mano senelis profesorius jau prieš gyvenimo saulėlydį stipriai apakinėjo (7)*. Taigi, šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad žygiai yra labai reikšmingi regintiesiems, nes priartino prie dar nepažinto pasaulio, parodė jo spalvas, grožį, skatino tolesnę pažintį, bendrystę ir bendras sociokultūrinės veiklas.

Tyrimo metu išaiškėjo, kokia yra bendros sociokultūrinės veiklos su neregiais reikšmė. Analizėje ji atskleista interviu turinį suskirsčius į kategorijas: naujos patirtys; neregio asmenybės kitoniškumo pažinimas (žr. 6 pav.):

6 pav. Tyrimo dalyvių bendros sociokultūrinės veiklos su neregiais reikšmė: kategorijos ir subkategorijos

Duomenų analizė atskleidė naujas reginčiųjų patirtis: dingę skirtumai; stebinantys neregijų gebėjimai ir savarankiškumas; jausmas, kad esi svečias neregio pasaulyje; naujos atsakomybės; įgytos žinios.

Tyrimo dalyviai teigė, kad bendroje veikloje su neregiais tarp jų ir neregijų dingo skirtumai. Dalis tyrimo dalyvių taip įsitraukdavo į bendras veiklas, kad net pamiršdavo, kad yra su neregiais: *pamiršdavau, kad jie nemato, nes aš dažnai pamirštu, kad jie nemato ten, tarkim, nepasakau, ar ten pasilenkt ar peržengt ar dar kažkas. Išties pamiršti turbūt dėl to, kad jie tokie visiškai tokie patys, kaip ir kaip ir mes, ir pamiršti, kad jiems reikia pasakyt (4); net iš tolo turbūt negali nepastebėti, kad neregiai eina taip pat gerai, kaip matantys, kad jie bendrauja laisvai, pozityviai (8); buvau*

pasiruošus juos gelbėti nuo absoliučiai visko, bet buvo taip, kad aš tiesiog net pamiršau, kad jie nemato tai va (4); su senai einančiais neregiais, tarkim, Povilu, kartais pamirštu, kad jis nemato. Būna, kad kartais eini ir pats užsimąstęs įlipu į kokią balą ir jis tuo pačiu įlipa (5); lietiesi prie žmogaus ir fizine, ir dvasine prasme <...> matai tikslų siekimą ir gebėjimus, ir valią, ir gebėjimą bendrauti ir juoktis. Absoliučiai pilnavertis socialus bendravimas (1). Taigi, tiek neregų elgesys, žygiavimas, tiek bendravimas regintiesiems atrodė niekuo nesiskiriantis nuo bendravimo su reginčiais asmenimis, kartais netgi pamiršdavo kad yra su neregiais, jog pastariesiems reikia kokios nors pagalbos.

Visa tai leidžia daryti prielaidą, kad tarp abiejų grupių žygeivių atsirado stiprus ryšys, kuriame pasimiršo regėjimo negalia ir dėl jos galintys atsirasti bendravimo ar kiti sunkumai. Tam įtakos turėjo ir tai, kad tyrimo dalyviai tyrimo metu ne kartą teigė, jog juos stebino neregų gebėjimai ir savarankiškumas: *negalvojau, kad jie tokie savarankiški <...> galvojau, kad skirtinga aplinka, prie kurios jie nėra pripratę juos labiau išmuš iš vėžių (4); jie pilnai buityje apsieina, jie pilnai susitvarko ir savo įprastoje aplinkoje nėra jokių problemų (3); kai jie eina, kaip jie orientuojasi, tarkim, mieste (5); labiausiai nustebino pirmas dalykas, kad iš esmės jie gali viską patys daryti savarankiškai ir kartais net labai greitai (7); keliauja savarankiškai mieste, autobusais (8); jie geba viską, ko jiems reikia. Tai ir buity, kiek girdėjau, kiek aš mačiau. Jeigu jie įpratę, jie žino, kur ką pasidėjo, tai ir susiras. Tikriausiai ta buitį jų tokia pati atrodo (4). Tyrimo dalyvius taip pat stebino, kad bendražygiai žygyje netgi atsisakydavo jų pagalbos, gerai orientuodavosi svetimoje aplinkoje, pasirūpindavo savimi: patys viską <...> ateini jų paklausti, ar nereikia padėti, jie sako „ačiū nereikia“ ir žiūri, kad tikrai nereikia. Jie puikiai apsitarnauja. Kaip aš nežinau, net neįsivaizduoju, kaip jie gali surasti išėjimą ir jie suranda ir apsimaua batus, ir užsiriša ir net valgo kaip. Ir viską jie pajaučia, ką reikia, ką reikia daryti. Sakau, tai yra kažkas, tai neįtikėtina ir tai stebina (1). Tyrimo dalyviai taip pat nustebino sužinoję, kad neregiai yra greitai rašytojai varžėsi su vyruku, kuris greičiau parašys pastraipą. Ar jisai su savo Brailiu ar kitas su klaviatūra. Na, ir, aišku, tas neregys laimėjo (4)), mokosi ir geba naudotis technologijomis (kokius darbus jie dirba, kaip mokosi universitetuose. Kaip „skaito“ knygas. Kaip naudojami telefonu ar kompiuteriu. Kad galim puikiai bendrauti susirašinėdami žinutėmis (8)), aktyviai sportuoja ir žaidžia (sportuoja. Kaip žaidžia stalo žaidimus (8)). Taigi, tyrimo dalyviai žavėjosi neregų gebėjimais, kuriuos matė žygio metu ir apie kuriuos sužinojo iš pačių neregų pasakojimų. Didelę nuostabą tyrimo dalyviams kėlė neregų savarankiškumas pažįstamoje ir naujoje aplinkoje, dedamos pastangos patiems pasirūpinti savo buitimi, apsitarnauti, rasti reikiamus daiktus. Taip pat tyrimo dalyviams įspūdi paliko neregų gebėjimai rašyti Brailio raštu ir rašant netgi rungtyniauti, naudotis kompiuteriu, telefonu, studijuoti, skaityti knygas, žaisti, sportuoti. Įspūdi padarę neregų gebėjimai ir*

savarankiškumas dar labiau sudomino reginčiuosius, keitė jų požiūrį, suartino su iki tol jiems buvusiu visai nepažįstamu neregijų pasauliu.

Vienas iš tyrimo dalyvių pastebėjo, kad po žygyje įgytos patirties jaučiasi tarsi būtų svečias neregio pasaulyje: *nežinau, ar tai gerai, bet aš tai galvoju, kad gal ir gerai nevisiškai susitapatinti, priprasti ir jų nebematyti. Kažkaip tame neregijų pasaulyje turi būti svečias ir tai duoda daugiau tokių gerų emocijų. Paieškos duoda daugiau energijos <...> mums tas svečio statusas, o jie tai man atrodo, jie visur yra kaip namie (1).* Iš to galima spręsti, regintysis nenori, kad dingtų visiškos ribos tarp dviejų (neregio ir reginčiojo) pasaulių, nes ir dingus skirtumams, neregys neturi būti pamiršamas dėl jo savarankiškumo galimybių. Turime būti tarsi svečiai, užklystantys į neregio pasaulį, kuriame pagarba, pagalba, rūpestis, geros emocijos.

Interviu metu taip pat išaiškėjo, kad tyrimo dalyviai žygio metu pajuto turintys naujas atsakomybes ir privalantys išlikti budrūs: *eini šalia žmogaus, jei pats jį vedi, tai ir turi labiau su juo komunikuoti ir informuoti apie aplinką <...> jeigu ten matai, kad didelė duobė arba kažkoks nelygumas <...> turi jį pranešti, informuoti (5); einant su neregium, kuris su savimi neturi baltosios lazdelės, svarbu liesti ranką – taip nematantis žmogus nenusuks nuo kelio krypties (6); supratimas, kad jeigu aš lydžiu, tai jie visiškai pasitiki manimi, kad esu atsakinga už visas kliūtis, už sėkmingą jų nuėjimą, nesusižalojimą (8); turi būti labiau dėmesingas, turėtų labiau atkreipti dėmesį. Tokia vertybė čia iškilo kaip atsakomybė ir pačio neregio, ir kito žmogaus, kuris atsakingas už jį (2); bet tu tokį truputį įjungi budrumą (3); turi turėti budrumą, jis reikalingas einant su neįgaliu, su neregium (1).* Taigi, žygiai su neregiais skatina atsakomybę už šalia esantį, moko dėmesingumo, budrumo, rūpintis ne tik savo, o ir šalia žygiuojančio saugumu. Tokiu būdu atsiranda ryšys tarp žygeivių, pasitikėjimas vienas kitu. Vienas iš tyrimo dalyvių pastebėjo, kad žygis su neregiais, užsimezgę pokalbiai ir pagalba jiems leido įgyti naujų žinių, kurios labai prasmingos: *sužinojau, kad reikia jiems pradžioje parodyti, kas kur yra ir jie puikiai toliau toje aplinkoje (pavyzdžiui, nakvynės vietoje) orientuojasi. Kad jų patogumui reikia nemaišyti daiktų ir nekaitalioji jų vietos <...> kaip perspėti apie kliūtis, kaip eiti kartu <...> kas yra Brailio raštas ir kaip jis rašosi (8).* Taigi, bendri žygiai su neregiais reikšmingi ne tik dėl naujų patirčių, bet ir dėl įgyjamų žinių.

Tyrimo duomenų analizė leido atskleisti neregio asmenybės kitoniškumo pažinimą, kuris detalizuotas trimis subkategorijomis: nepaprastos galimybės; užburiantis atvirumas; nevengiama pasijuokti iš savo negalios.

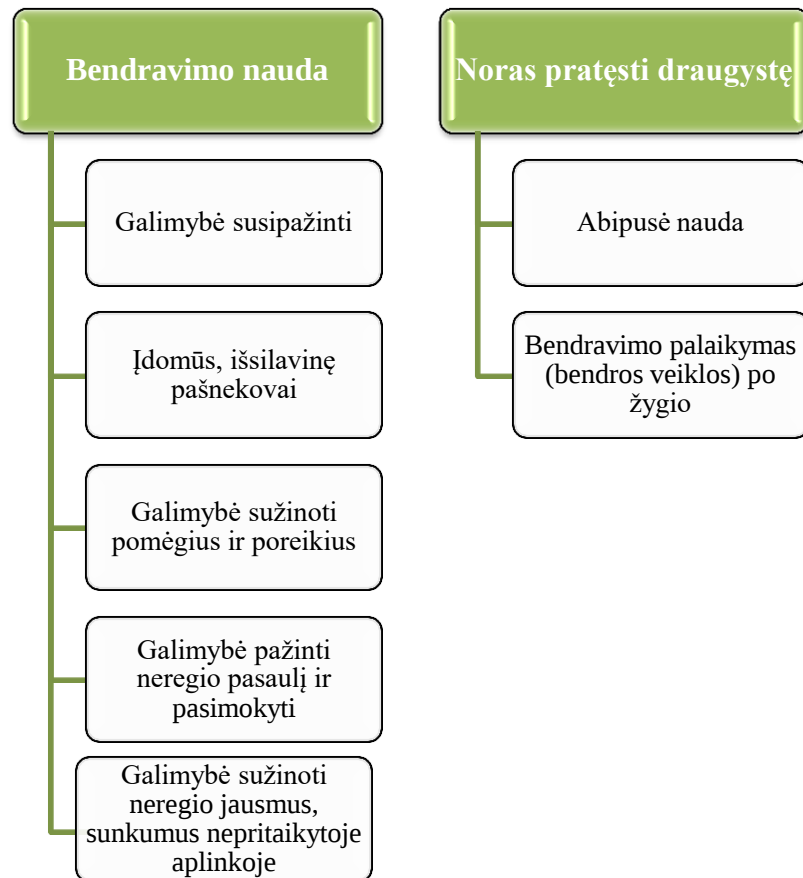
Tyrimo dalyvius žygio metu stebino nepaprastos neregijų galimybės, motyvacija veikti, nepaisant negalios. To, pasak tyrimo dalyvių, stokoja daugelis reginčiųjų: *jie pilni energijos, ir pilni planų, ir tiesiog, kaip jie, pinigų uždirbs, kaip jie sportuoja, kaip nu tiesiog pilnavertis gyvenimas, ir visokius nuotykius pasakoja <...> mes dėl smulkmenų dejuojam, kai jie turi visai kitą pasaulį, sąlytį su pasauliu (3); mes tokie silpni prieš juos. Tokie pažeidžiami savo galia. Savo galia – prieš*

negalią (6). Taigi, tyrimo dalyviai pažino neregius, kurie energingi, turi ateities tikslų, gyvena pilnavertį gyvenimą ir moka juo džiaugtis. Jie manė, kad negalių neturintieji ne visada tokie atkaklūs ir mokantys džiaugtis gyvenimu.

Pusę iš tyrimo dalyvių nustebino nregių atvirumas klausimams apie negalią. Jie pastebėjo, kad neregiai vos užsimezgas ryšiui buvo labai atviri ir noriai pasakojo apie save, negalią, jiems nebuvo nepatogių klausimų ir noriai įsitraukia į dialogą: *kai su vienu neregium jau pradėjom kalbėti <...> pasakė, kad nėra nepatogių klausimų. Mes galim šnekėti apie bet ką, jūs galite klausti apie bet ką. Jeigu aš nenorėsiu atsakyti, aš tiesiog neatsakysiu* (2); *jis nuo pat pažinties ir pasakė, kad „kvailų ir durnų klausimų nėra. Galima klausti viską“, tai tas ir padrąsina* (5); *nustebino pirmiausia toks geranoriškumas ir atvirumas; labiausiai tai nustebino jų atvirumas ir humoras, pozityvus požiūris į gyvenimą* (8); *kas labiausiai nustebino tai, kad jų negalia yra... Kaip čia pasakyti? Tai labai normalus dalykas, apie kuriuos labai jie daug ir šneka, ir net ne nebijo. Bent jau tie, su kuriais aš čia bendravau daugiausiai. Tai, kad labai atvirai apie tai šneka* (4). Taigi, tyrimo dalyviai neregius pažino kaip atvirus, bendraujančius, pozityviai į gyvenimą žvelgiančius asmenis. Neregiai mielai atsakydavo į tyrimo dalyvių klausimus, netgi būdavo pirmieji, kurie padrąsindavo, ieškant bendro tarpusavio ryšio, siekiant išsklaidyti nežinomybę apie neregio gyvenimą, galimybes žygiuoti ir pasirūpinti savimi.

Be to, du iš tyrimo dalyvių pastebėjo, kad asmenys su negalia buvo tiek atviri, kad nevengė ir pasijuokti iš savo negalios: *ir iš to pasijuokia ir pasijuokti gali iš dalykų, tarkim, į duobę įkrenta. Nežinau, užkliūva už kažko, nukrenta, kur atrodo, kad labai jautru. Na tai žmogus, kuris nemato ir gali susižeisti bet jam tai juokinga. Ta prasme. Toksai kitoks požiūris į savo negalią negu, kad mes juos matom* (4); *jie tokį humoro jausmą turi, o čia tu kažkaip nu tu neįpratęs ir aš klausiu Vytauto broliuko, kokia kuprinė tavo ruda ar mėlyna? Taip jo klausiu ir jisai su tokiu humoru sako, nu žinot, sako, man su spalvom ne ką* (3). Visa tai leidžia daryti prielaidą, kad žygiuose vyravo teigiama atmosfera, kad neregiai nejautė suvaržymų, mielai dalijosi mintimis, nevengė pajuokauti, sukūrė pasitikėjimo kupiną aplinką. Nregių atvirumas ir humoro jausmas dar labiau paskatino reginčiuosius jungtis ir drąsiau priimti negalią turinčius žygio dalyvius, kurių dalyvavimas buvo netikėtas, neįprastas ir kėlė įvairių klausimų, abejonių.

Tyrimo metu išaiškėjo, kaip regintieji vertino bendruose žygiuose užsimezgasio bendravimo su neregiais reikšmę. Ši analizė charakterizuota dviem kategorijomis: bendravimo nauda; noras pratęsti draugystę (žr. 7 pav.):

7 pav. Bendruose žygiuose užsimezgsusio bendravimo su neregiais reikšmė: kategorijos ir subkategorijos

Tyrimo duomenų analizė leido atskleisti bendravimo naudą, kuri detalizuota šiomis subkategorijomis: galimybė susipažinti; įdomūs, išsilavinę pašnekovai; galimybė sužinoti pomėgius ir poreikius; galimybė pažinti neregio pasaulį ir pasimokyti; galimybė sužinoti neregio jausmus, sunkumus nepritaikytoje aplinkoje.

Tyrimo dalyviai manė, kad žygiai yra puiki galimybė susipažinti su įdomiais žmonėmis ir su jais pabendrauti. Žygyje atrastos pažintys prilygsta stebuklui: *kitaip nepažinsi kaip bendraudamas (1); žygiai su neregiais supažindino mane su labai įdomiais žmonėmis ir vienas iš jų gidas – neregys Povilas. Povilas man tapo stebuklu (6)*. Taigi, bendravimas buvo labai prasmingas, taip žygeiviai atrado vienas kitą. Išaiškėjo, kad tyrimo dalyviai neregius žygeivius apibūdino kaip itin įdomius, išsilavinusius pašnekovus.

Dauguma tyrimo dalyvių pastebėjo, kad žygiuodami rado labai įdomių, ir pakankamai gilių temų, kuriomis neregiai mielai kalbėjo, diskutavo. Toks bendravimas tarp žygeivių dar labiau stiprina draugystę ir bendrystę: *įdomūs pašnekovai vienoj ar kitoj srity kur jie išmano. Nu man kiek teko bendrauti, tai tokiom daugiau psichologinėm temom. Ir kokias liestume, ar santykių problemą tarp tėvų ir vaikų. Ar šeimos problemas, ar problemas, ar kažkokie tai santykiai tarp vyro ir moters (1); laisvalaikis, muzika, darbas (6); nuo gyvenimo patirčių iki nežinau jų pačių patirčių (4);*

šnekėjom apie sportą ir apie literatūrą, kokia muzika jiems patinka (2); įvairios temos, priklausomai nuo amžiaus, gyvenimo būdo, pomėgių, nuo to žmogaus aktualijų (7). Taigi, tyrimo rezultatai rodo, kad žygeiviai vienas kitą artimiau pažino ir per pokalbius apie laisvalaikį, muziką, sportą, ir tarpasmeninius žmonių santykius, bendravimą šeimose. Tyrimo dalyviams bendravimas nepabodo, o priešingai, jie stebėjosi neregijų gebėjimais bendrauti bet kokiomis temomis ir turėti savo požiūrius, nuomones.

Per pokalbius įvairiomis temomis išaiškėjo ir koks yra neregijų požiūris į reginčiųjų pasaulį (*puikiausiai apsišvietę ir net turi labai įdomių nu požiūrių į vienus ar kitus santykius, į daiktus, į matančių pasaulį (1)*). Kai kurie pokalbiai stebino tyrimo dalyvius ir privertė susimąstyti apie neregijų gebėjimą rašyti apie tai, ko niekada nėra matę (*pavyzdžiui, kaip su Alvydu tai man labai buvo įdomu, kaip jis rašo, iš ko ji semiasi idėjų, pavyzdžiui, kaip gamtą aprašyti, kaip tą, kur tu jos nesi matęs (3)*) arba apie tai, kaip vien tik iš balso neregys gali pasakyti apie žmogaus kūno sudėjimą (*sužinojau, kad iš balso gali pasakyti ar žmogus plonesnis, kūdesnis, vien tai jau yra įdomu (5)*). Kalbant įvairiomis temomis atsiskleidė neregijų gyvenimo planai, pamąstymai apie tikslus (*jie labai noriai pasakoja apie savo planus. Kaip jie mokysis, baigs, ką jie darys (2)*). Taigi, per pokalbius neregiai atsiskleidė kaip išsilavinę, komunikabilūs ir noriai bendraujantys, pakankamai atvirai apie planus pasakojantys žygeiviai. Žygis su neregiais netgi paskatino tyrimo dalyvius atlikti savirefleksiją ir pajusti, jog nebūtina matyti, kad daug ką suprastum.

Per bendravimą su žygeiviais neregiais tyrimo dalyviai labai daug sužinojo apie neregijų pomėgius, poreikius. Tyrimo dalyviai stebėjosi, kad neregiai yra tokie aktyvūs ir viskuo domisi: *visi, kuriuos aš sutikau, jie sportuoja <...> trokšta pažinčių, smalsumas yra, jie pilni visokių minčių, troškimų (1); keliauja, kas turistiniais, kas poilsiniais tikslais, jie sportuoja, jie skaito knygas, ten ir tuos filmus jie kažkaip žiūri, dalyvauja varžybose, aišku kai kurios sporto šakos jos yra specifinės (7); klauso knygas, žaidžia stalo žaidimus, dalyvauja sporto žaidimuose, keliauja, eina į parodas, muziejus, žiūri filmus (8); mėgsta klausytis muzikos, žaisti stalo žaidimus, kai kurie mėgsta sportuoti, pagaliau ir žygiavimas yra bendras pomėgis (6); mėgsta ir šokti, žiūrėti filmus mėgsta irgi (4). Taigi, tyrimo dalyvius stebino neregijų užsidegimas ir motyvacija, smalsumas, aktyvus laisvalaikis, kuris nesiskiria nuo reginčiųjų. Be to pastebėta, kad regintieji netgi ne visada tokie aktyvūs kaip neregiai: *žaviuosi jais kaip žmonėmis, kad jie nematydami dar kartais būna aktyvesni nei matantys žmonės tavo aplinkoje. Ir labiau mėgaujasi gyvenimu (5).**

Per pokalbius apie pomėgius ir laisvalaikį atsiskleidė tyrimo dalyvius stebinanti neregijų atmintis (*...žaidžiam protmūšį kartu tai ten net nežinau. Perskaito tą klausimą ir puikiai atsimena, kas ten, kas ten buvo perskaityta (4)*), gebėjimai komentuoti tik girdimą futbolo žaidimą, vertinti žaidėjus, žaidimo taktiką (*bendraudamas su vienu aš žinojau, kad jis labai labai mėgsta, jeigu gerai supratau, klausyti futbolo. Jis mėgsta komentuoti <...> žmogus, kuris pats žaidimo nemato,*

bet juo žavisi, jis gali įvardinti futbolininkus, jų žaidimų manieras (2)). Taigi, žygiuose užsimezgantys pokalbiai atskleidė neregijų stiprybes, gebėjimus, motyvaciją veikti, gyvenimo būdą – visa tai kėlė reginčiųjų nuostabą, žavesį, motyvuoja ir praturtino juos pačius, dar labiau suartino žygeivius –neregius ir reginčiuosius.

Interviu rezultatai atskleidė, kad bendravimas – tai ne tik galimybė pažinti neregio pasaulį, bet ir iš jo pasimokyti. Tyrimo dalyviai teigė, kad per bendravimą jie neregius pažino kaip labai stiprius, valingus, užsispyrusius, nestokojančius optimizmo: *jie stiprūs ir valingi <...> gali labai daug pasimokyti, tai to pačio užsispyrimo ir optimizmo (5)*. Tačiau neregiai yra ir skirtingi, kiekvienas turi savitų charakterio bruožų (*visi skirtingi, turi savo charakterį (1)*). Pastebėta, kad neregijų gyvenime, lyginant su reginčiųjų, yra ir panašumų, ir skirtumų, tačiau neregiai labiau moka viskuo džiaugtis, turi didesnę tikėjimą, viltį: *supratau, kad tame jų pasaulyje yra labai daug panašumų su mūsų pasauliu, jausmine prasme, emocine prasme. Technine prasme kai kuriuos dalykus daro kitaip negu mes, bet manau nežiūrint to fizinio skirtumo pas juos galbūt yra didesnis tikėjimas ir viltis, didesnis džiaugsmas (7)*; *gyvena taip pat su tomis pačiomis problemomis. Jiems reikia ir pinigų uždirbti, ir mokslus baigę. Ir programuotojais dirba (3)*. Nors ir ne visada neregiai gali veikti savarankiškai, pilnai savimi pasirūpinti, dirbti (*ne visus darbus gali dirbti. Negali vairuoti automobilio. Kai kuriais atvejais reikia lydinčio asmens (8)*).

Per žygiavimą ir bendravimą pažintas neregijų pasaulis tyrimo dalyvius inspiravo kitaip žvelgti į gyvenimą, daug ko pasimokyti, nebekreipti dėmesio į nereikšmingas smulkmenas, vertinti kitus dalykus, nebeieškoti niekur pasiteisinimų: *matantieji negali turėti sau pasiteisinimų, kad jiems kas nors blogai (5)*; *išmokti žiūrėti į procesus paprasčiau (1)*; *visų pirma tu supranti, kad tu neturi jokių problemų (3)*; *ko mes galim pasimokyti, tai gal... tolerancijos (4)*.

Per bendravimą pažintas neregio pasaulis ne tik daug ko išmokė, bet ir suteikė energijos (*kai aš grįžtu iš tų žygių, tai aš, grįžtu labai pasikrovusi (3)*), naujų potyrių ir gilų suvokimą, kad buvę svetimi dabar yra tapę tokie artimi (*tos grupės, su kuriomis tu nebendrauji, jos nėra svetimos tau, jie nėra tokie „kiti“ ir tokie svetimi <...> baltos lazdelės, juodi akinukai, išsiskiriantys iš minios savo žingsniu ir kūno kalba, bet realiai yra tokie patys, tai gal tas didžiausias potyris (7)*). Pažinti žygeiviai neregiai tyrimo dalyviams tapo išskirtiniais žmonėmis, kurie ne tik stiprūs vidumi, fiziškai, bet ir geri mokytojai, patarėjai (*jie ir patarėjas, ir mokytojas (2)*).

Interviu metu pastebėta, kad neregijų nereikia gailėti, nes jie ir patys to neparodo, neužima aukos pozicijos, prisitaiko prie gyvenimo: *nusistatymo, kad vargšeliai, kad jiems reikia labai daug pagalbos ir panašiai (4)*; *žmonės puikiai prisitaiko, jie nemato savyje aukos (2)*). Šios mintys dar labiau sustiprino tyrimo dalyvių požiūrį į neregius kaip stiprius, savimi pasitikinčius bendražygius.

Tyrimo rezultatai parodė, kad per žygį tyrimo dalyviai sužinojo ir suprato, kaip neregiai jaučiasi ir kokias emocijas patiria atsidūrę jiems nepritaikytoje aplinkoje. Tyrimo dalyviai teigė, kad

žygio metu pasitaikydavo kliūčių, kurias stengdavosi padėti neregiamis įveikti (*va kryptį reikia parodyti, kur visiškai nežinoma aplinka (3); nepritaikyta aplinka yra kliūtis, iššūkis (6)*), ne visada aplinka buvo saugi, tinkama ir komfortiška, tačiau neregiai dėl to nesiskųsdavo (*tenka ir ant žemės miegot ir ne visada nusipraust, bet jie stebuklą ir neprašo (7)*). Įdomu tai, kad neregiai dėl nepritaikytos aplinkos kaltindavo save, o ne kitus, patys ieškodavo pagalbos: *ten kur jiems nepritaikyta jie daugiau save kaltina, kad jie kažkur nepataikė ar kažkur tai ne nepadare taip, kaip reikėjo, kad kažką kliudė, jie daugiau atsiprašinėja ir daugiau ant savęs visą krūvį pasiima (1); pradeda ieškoti sprendimo arba patys sprendžia, arba paprašo pagalbos (5)*. Taigi, šie rezultatai dar kartą parodo neregijų stiprybę, gebėjimą gyventi ir džiaugtis, ne kaltinti kitus dėl nesėkmių, prisiimti aukos vaidmenį, o siekti ieškoti problemos sprendimo patiems. Dar kartą išryškėjo, kad per žygį užsimezgęs bendravimas – tai ne tik galimybė pažinti neregio pasaulį, bet ir iš jo pasimokyti.

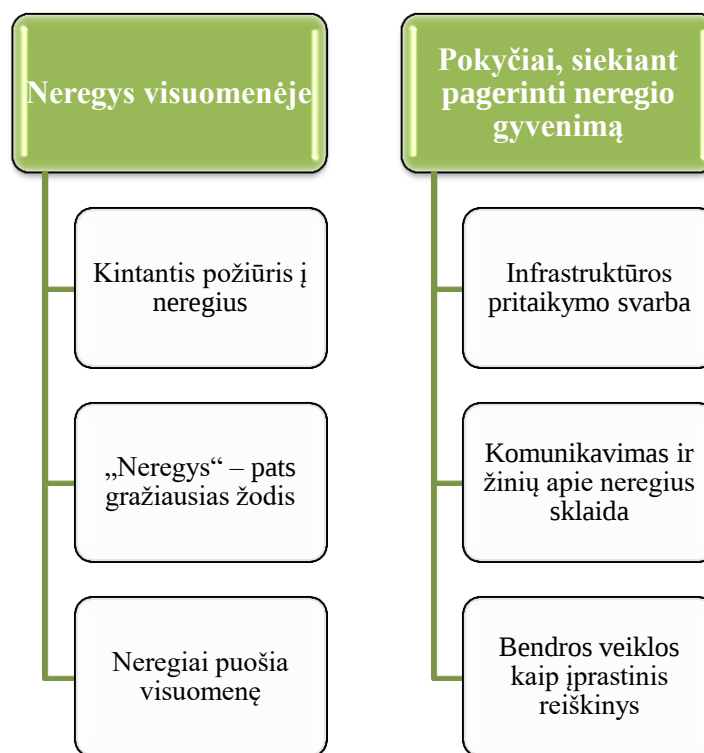
Tyrimo duomenų analizės rezultatai parodė, kad tyrimo dalyviai po žygio norėjo su neregiais pratęsti draugystę. Šis interviu turinys detalizuotas šiomis subkategorijomis: abipusė nauda; bendravimo palaikymas (bendros veiklos) po žygio.

Interviu rezultatai parodė, kad po žygio tyrimo dalyviai pajuto abipusę to naudą: *neregiamis tai, man atrodo, kiekviena diena bendravimas su reginčiu tai yra šventė. Ypatingai su svetimais, ne su šeimos nariu <...> naujų minčių atradimas ir savęs aišku, tobulinimas <...> manau, kad yra abipusė nauda (1)*. Tyrimo dalyviai akcentavo, kad tiek jiems, tiek ir neregiamis nenaudinga užsidaryti tarp keturių sienų, o priešingai, pasinerti į aktyvias bendras veiklas ir bendrauti, keistis mintimis: *pasaulio, aplinkos, žmonių pažinimas, kaip tokios kitokios nuomonės sužinojimas. Jeigu žmogus susidarys tarp kitu tarp 4 sienų jau bus jo patirtis viena, jeigu jisai išeis gamtą - jau kita (2); jie savo kaip aplinkoj ir mes visi, kai savo aplinkoje nu mes žmonės socialios būtybės ir mums visiems to bendravimo reikia, o jiems turbūt dar labiau (3); per santykį su kitu žmogumi gali padėti suvokti kas tu pats esi. O neregiamis aš manau, kad jiems irgi atsiranda galbūt didesnis tikėjimas, kad jie neturi būti uždaryti (7)*. Taigi, bendros veiklos teikia abipusę naudą, nes leidžia išsilaisvinti iš uždarų erdvių, socializuotis, komunikuoti, padeda suvokti savo ir šalia esančio pasaulį, jausmus, įgyti bendrų patirčių.

Išaiškėjo, kad tyrimo dalyviai ir po žygio palaiko bendravimą su neregiais, pasineria į bendras veiklas: nuo stalo žaidimų, pasiruošimo projektui „NeRegėjimo galia“ iki savanoriavimo kituose bendruose žygiuose: *žaidžiam protmūšį <...> bendraujam ne tik žygiuose (4); dalyvaujam protmūšiuose. Sudarę esame komandą ir kiekvieną savaitę žaidžiame <...> padedu jiems mokytis maršrutus. Tie, kurie yra „NeRegėjimo galia“ gidai. Tai nauja iniciatyva ir aš jiems padedu Kauno mieste (5); po pirmųjų neregijų žygių įvyko mūsų žygeivių Camino Lituano bendruomenės ir žmonių neregijų tikrai netikėta sinergija. Žygių įkvėpti neregijų bendruomenė sukūrė primą tokią pramogą Lietuvoje ir pavadino ją „NeRegėjimo galia“ (6); vienas iš mūsų*

neregių turi UNO kortas, kurios yra Brailio raštu ir kartu žaidžiam (5); savanoriauju ir toliau žygiuose (2). Džiaugiamasi naujomis pažintimis, kurios kelia teigiamus jausmus ir tęsiasi iki šiol (įgijau ir naujų draugų, gerų pažįstamų, su kuriais malonu susitikti ir kitą kartą (7)). Darytina išvada, kad per žygius užsimezgsios draugystės tęsiasi ir vėliau. Žygeiviai su neregiais pasineria į kitas bendras veiklas, vėl planuoja žygius. Tai parodo, kokios yra reikšmingos bendros sociokultūrinės veiklos, kad jų prasmė – ne tik kartu keliauti, o daug daugiau – tai noras kartu išgyventi emocijas, dalintis, palaikyti dialogą ir suprasti vienas kito pasaulį, džiaugtis dingusiais skirtumais.

Tyrimo analizė atskleidė, jog bendri žygiai gali tapti vienu iš sėkmingų neregių įtraukties į visuomenę instrumentu. Neregių įtrauktis į visuomenę analizuojama plačiau, išskiriant dvi reikšmingas kategorijas: neregys visuomenėje; pokyčiai, siekiant pagerinti neregio gyvenimą (žr. 8 pav.).

8 pav. Bendrų žygių kaip neregio įtraukties analizė: kategorijos ir subkategorijos

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kaip kito tyrimo dalyvių suvokimas apie neregį visuomenėje, kuris detalizuotas šiomis subkategorijomis: kintantis požiūris į neregius; „Neregys“ – pats gražiausias žodis; neregiai puošia visuomenę.

Tyrimo metu išaiškėjo reginčiųjų patirtys apie tai, kaip jie pakeitė požiūrį į neregius, kaip tyrimo dalyviai peržengė apie neregius turėtus stereotipus. Gauti rezultatai dar kartą patvirtino, kad tyrimo dalyviai žygeivius neregius pamatė kitaip, nei manė iš pradžių, ir tai buvo tarsi sprogimas.

Nors tai neįvyko iš karto, susitikimas su neregiais visiškai pakeitė mąstymą: *čia toks sproginimas. Bet man reikėjo kiek laiko, kad aš suprasčiau, kad tai reikia pabandyti (1); mano požiūris tai ir pasikeitė <...>, nėra kažkoks silpnas bejėgis žmogus, o tai yra pilnavertiška asmenybė (4).*

Neregiai tapo reginčiųjų pasaulio dalimi ir leido suvokti, kad visuomenė nepažįsta neregų pasaulio ir nežino, kaip gyvena šie žmonės (6); kad visuomenei reikia daugiau atjautos, daugiau supratimo (2). Taip pat leido suprasti, kad dažnai mes, matantieji, dar esame įkalinti savo minčių, stereotipų getuose (6) ir kad be visuomenės, valstybės, institucinės pagalbos jiems sunkiau išeiti iš tų getų, į kuriuos mes patys juos ir sugrūdom su savo stereotipais (7). Todėl kai iš arti susiduriama su neregiais, matomas jų elgesys, bendravimas, dingsta stereotipinis mąstymas, žygyje sutikti neregiai tampa svarbia reginčiųjų gyvenimo dalimi (mato, kaip elgiamasi, kaip tas neregys elgiasi, kaip jisai reaguoja ir tada automatiškai keičiasi ir nuomonė (4); pakeitė mano požiūrį, manau, kad jie yra ne kambariukų žmonės <...> tapo mano pasaulio dalimi (7)), netgi pradedama matyti ir kitų asmenų su negalia problemas (atkreipiu dėmesį tokias kaip ir neįgaliųjų grupes ar problemas, su kuriomis jie susiduria (5)). Taigi, žygiai keitė reginčiųjų mąstymą, išankstinius nusistatymus, atsirado poreikis pastebėti šalia esantį asmenį su negalia į viską žiūrėti kitaip, giliau suprasti ir vertinti ne tik neregų, bet ir kitų asmenų su negalia problemas.

Tyrimo dalyvių akimis, po žygyje įgytos patirties neregiai dabar suvokiami kaip puošiantys visuomenę, tik svarbu jiems pritaikyti aplinką ir tiesiog juos įsileisti, adaptuoti (tai tikrai visuomenę puošia šita visuomenės atskirta dalis, ne kažkokių sunkumų atneš, tikrai reikia gal adaptuoti (1)), o pats „neregys“ – tampa gražiausiu žodžiu: dar toks yra pas mus kompleksas pas mus, ta vyresnė karta, kad mes net nežinome kaip juos pavadinti teisingai. Būdavo neįgalūs, kažkaip vadinami invalidais <...> tas „neregys“, tai atrodo, man pats geriausias žodis, kurį reikia įprasti vartoti (1); tai yra toks geras lakmuso popierėlis parodantis, kad tos grupės su kuriomis tu nebendrauji jos nėra svetimos tau, jie nėra tokie „kiti“ ir tokie svetimi. (7)

Tyrimo rezultatai parodė, kiek prasmų ir naujų minčių regintiesiems suteikė žygių su neregiais patirtys, kaip teigiamai kito suvokimas, elgesys, neregiai tapo tokia svarbia ir reikalinga visuomenės dalimi prilyginama netgi visuomenės atvirumo lakmusu.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė reikalingus pokyčius, siekiant pagerinti neregio gyvenimą, kurie plačiau detalizuoti šiomis subkategorijomis: infrastruktūros pritaikymo svarba; komunikavimas ir žinių apie neregus sklaida; bendros veiklos kaip įprastinis reiškiny.

Tyrimo metu nagrinėjant reginčiųjų patirtis išaiškėjo, kad po žygių tyrimo dalyviai labiau atkreipė dėmesį į miestų ir rajonų infrastruktūros pritaikymo neregams svarbą. Iš arčiau susipažinę ir pamatę problemas tyrimo dalyviai mano, kad šiai dienai yra infrastruktūros trūkumų, kuriuos būtina spręsti: *pirma techninė problema – tai viešos infrastruktūros parengimas, kuri jiems riboja laisvę ir savarankišką judėjimą (7); miesto infrastruktūra kai kuriose vietose galėtų būti geriau*

pritaikyta <...> o dabar jau atkreipiu atkreipti dėmesį (5); po šitų patirčių ir pažinčių labiau stebiu aplinkos pritaikymą neregiam (2); visada pagalvoju apie neregius, tai daug tų priemonių turbūt yra nesunkiai įgyvendinamos miesto infrastruktūros ir jeigu būtų tobulesnės, tai neregiam gyvenimas taptų dar paprastesnis ir galėtų dar lengviau integruotis, įsitraukti į visuomenę <...> kai ta infrastruktūra nėra jiems pritaikyta ir jie turi taikytis prie infrastruktūros (7). Taigi, žygių su neregiais patirtys reginčiuosius skatino rūpintis infrastruktūros trūkumais, kurie būtų reikšmingi sėkmingesnei neregijų įtraukčiai į visuomenę.

Kai kurie tyrimo dalyviai po žygių patirčių ėmėsi iniciatyvos ir aktyviai komunikuoja su aplinkiniais reginčiais, manydami, kad reikšminga yra žinių apie neregius sklaida, siekiant užtikrinti dar sėkmingesnę neregijų įtrauktį, keisti visuomenės stereotipinį požiūrį į neregius. Komunikuojama ir per žodinį bendravimą su pažįstamais, kitais aplinkiniais (*komunikuodamas labiau apie juos ir su draugais kalbi, kad ką su jais veikiu. Net ne apie tai, kad jis neregys, o tiesiog kad jis kaip draugas ir pažįstamas, su kuriuo buvai ir leidai laiką, kažką dariau (5); supažindinti su savo matančiais draugais taip plečiant pažintis, parekomenduoti neregijų teikiamas paslaugas <...> žinau, kaip elgtis, bendrauti susitikus neregį ir ką papasakoti kitiems, dar jų nesutikusiems (8)) ir per rašytinį (jau parašiau keletą straipsnių apie konkrečius neregius, su neregiais dirbančius žmones, apie reabilitacijos naudą ir kt. Iki žygių to nedariau, net į galvą mintis nebuvo atėjusi (6)), skleidžiama informacija atsakingoms institucijoms apie neregiam reikalingą pagalbą, aplinkos pritaikomumą (*informuoti miesto atsakingas institucijas apie elementarius pritaikomumus (7)).* Taigi, žygių patirtis tyrimo dalyvius paskatino dalintis savo potyriais apie pažintą neregijų pasaulį, pristatyti juos kaip puikius draugus ir pašnekovus, kaip puikius tam tikras paslaugas teikiančius specialistus, apie juos viešai rašyti. Išaiškėjo, kad iki žygių tyrimo dalyviams net nebuvo kilusios mintys imtis tokio komunikavimo.*

Tyrimo dalyviai mano, kad ateityje siekiant didesnio neregijų įtraukimo į visuomenę bendros veiklos su jais turėtų tapti įprastiniu reiškiniu: *organizuoti turi kažkas bendras veiklas (3); jeigu atsirastų tos bendros veiklos nebūtina žygiai, akordeono mokymai ar „šėpų“ gaminimo dirbtuvės, kuriose būtų sujungiamos skirtingos socialinės grupės būtent neregiai ir matantieji pademonstruoti, kad ta bendrystė ir kolektyvinis buvimas yra ir įmanomas, ir žymiai komfortiškesnis, ir geresnis visiems, ir tada visuomenėje galbūt atsirastų ir kiti pokyčiai (8); išskirčiau įvairių bendruomenių iniciatyvas, kaip kad ir įvyko su „Camino Lituano“ ir neregiais. Pokyčiai galbūt greičiau įvyks tada, kai, tarkime, astronomijos mėgėjai, bulvinių blynų kepėjai ar medžio drožėjai į savo veiklas pasikvies kitos bendruomenės – neregijų – žmones (7).* Taigi, tyrimo dalyviai mano, kad bendros veiklos turi turėti tęstinumą ir tapti įprastos. Tai nebūtina bendri žygiai, bet ir įvairūs edukaciniai užsiėmimai (nuo mokymosi groti tam tikrais instrumentais, specialių dirbtuvių, kulinarinių užsiėmimų iki tam tikrų pomėgių turinčių žmonių susibūrimų). Šios veiklos,

pasak tyrimo dalyvių, skatintų bendrystę, atneštų dar daugiau reikšmingų pokyčių visuomenėje, keičiant mąstymą apie neregius bei juos integruojant.

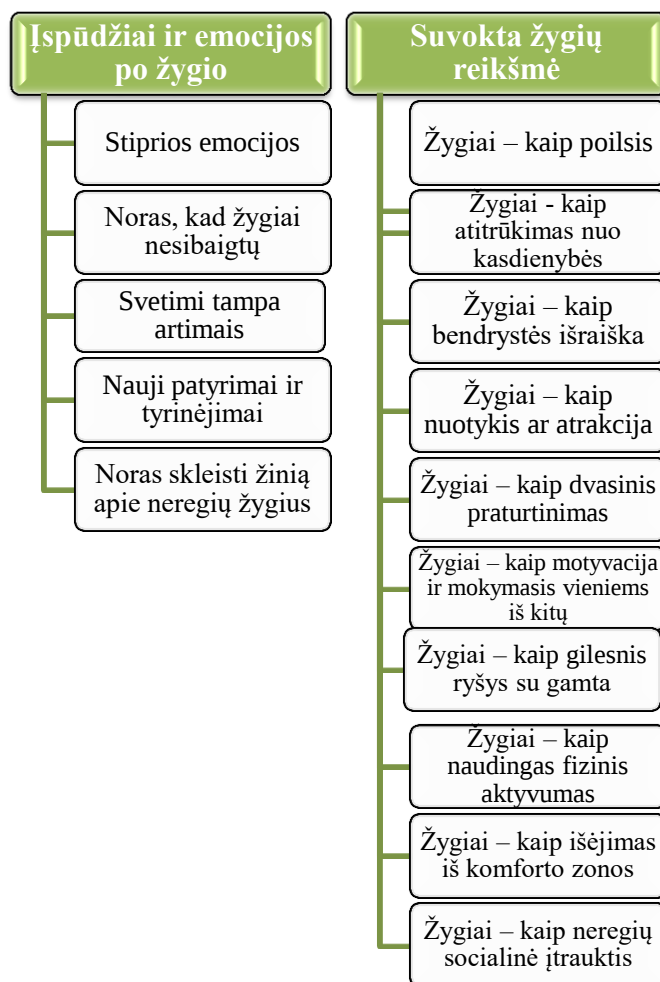
Apibendrinant gautus rezultatus pastebėtina, kad tyrimo dalyviai patyrė požiūrio į neregius virsmą: pirmą kartą reakcijoje šoką, sutrikimą, o žygio eigoje – staigų persilaužimą, prisiminė lūkesčius prieš žygius ir patirtis po žygių kartu su neregiais, jausmų sąmyšį, palaipsniui įvykčius natūralius jausmų pokyčius. Išaiškėjo, kad tyrimo dalyviai įgijo bendravimo patirties, išgyveno žygio emocinę-moralinę galią, pasidalino elgesiu su neregiais kaita žygio metu. Tyrimo dalyviai ypač pabrėžė iki tol nepatirtą emocinį sukrėtimą, kuris ilgainiui kartu žygiuojant su neregiais, atlėgo. Žygių su neregiais metu atsiskleidė tokios tyrimo dalyvių savybės, kaip: dėmesingumas, noras padėti, palaikyti dialogą, suprasti vienas kitą. Žygis su neregiais tyrimo dalyviams buvo kaip naujai atrastas pasaulis, išmokta nauja pamoka. Jie lygino savo gebėjimus su neregiais, stebėjosi puikia neregų orientacija aplinkoje, džiaugėsi „išsitynusiais“ skirtumais tarp abiejų grupių žygeivių.

Žygius su neregiais tyrimo dalyviai įvertino kaip stiprų pozityvų sukrėtimą, savo galimybių išbandymą ir kaip didelį atradimą savo gyvenime. Tyrimo dalyviams atsirado galimybė bendrame žygyje iš arti pažinti neregio kitoniškumą ir jo asmenybės savybes, laisvą dialogą, psichologinių barjerų pašalinimą. Išaiškėjo, kad neregų kitoniškumas, pats terminas „neregys“ žygio procese tampa gražiausiu žodžiu.

Tyrimo metu išaiškėjo, kad bendri žygiai – tai reikšmingas neregio įtraukties į visuomenę veiksnys. Po žygių regintieji pakeitė požiūrį į neregius, jų prisitaikymą visuomenėje, patys ėmėsi iniciatyvos ir ieško (įgyvendina) pokyčius, kurie pagerintų neregų gyvenimą. Tyrimo dalyviai pabrėžė pamatę neregio pasaulį „kasdienybės veidrodyje“, kėlė sau klausimą, ar draugiška miestų ir gyvenviečių aplinka, tinkamai įrengta infrastruktūra neregams, juk jie gyvena ir nori gyventi tokį pat gyvenimą drauge su reginčiais, naudotis visomis pažangiomis technologijomis.

3.2.2. Neregų patirtys keliaujant su reginčiais dalyviais

Tyrimo metu nagrinėjant neregų patirtis keliaujant su reginčiais dalyviais išryškėjo pirmieji įspūdžiai ir emocijos, užplūdusios po žygio, suvokta žygių prasmė. Analizėje pateiktos dvi reikšmingos kategorijos (žr. 9 pav.).

9 pav. Įspūdžių, emocijų ir suvokimų keliaujant su reginčiais dalyviais analizė: kategorijos ir subkategorijos

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kokie buvo tyrimo dalyvių įspūdžiai ir emocijos po žygio, kurios detalizuotos šiomis subkategorijomis: stiprios emocijos; noras, kad žygiai nesibaigtų; svetimi tampa artimais; nauji patyrimai ir tyrinėjimai; noras skleisti žinią apie neregį žygius.

Tyrimo dalyviai, dalindamiesi patirtimis, teigė, kad po žygių juos užplūdo stiprios emocijos, kurias sunku nusakyti žodžiais: *labai stiprios emocijos. Labai turbūt žodžiais būtų sunku išsakyti ir nupasakoti, bet šitą visą reiktų patirti ir pajauti (1); ten patyriau, pajaučiau tik pačias geriausias emocijas (3); emocija labai iš tikrųjų gera, žygiai labai optimistiškai nuteikia (2)*. Taigi, tyrimo dalyvius užplūdo teigiamos ir optimistiškai nuteikiančios emocijos. Pastebėta, kad žygio metu buvo jaučiamos vienos emocijos, o grįžus į namus aplankė jau kitos: *emocijos labai stiprios iš teigiamos pusės. Atvykus į žygį ir jo metu emocijos užplūsta vienokios, o kuomet grįžti į namus, į rutiną (1)*. Tai parodo, kad žygyje patirtų teigiamų emocijų tyrimo dalyviai nepamiršo ir grįžę į namus, tačiau jos buvo kitokios. Tyrimo dalyviai, dalindamiesi įspūdžiais ir emocijomis po žygio teigė, kad norėjo, jog žygiai nesibaigtų, nes buvo sunku išsiskirti su kitais žygeiviais, užplūdo liūdesys: *noras, kad tas dalykas niekuomet nesibaigtų <...> kad tai tęstųsi amžinai (1); jau ateina tas momentas, kuomet reikia atsisveikinti (4); grįžus į namus tai mintys sukasi vien tik apie tai ir galvoju <...> net*

nenori palikti, nenori atsisveikinti <...> atrodo, kad tai tarsi viskas baigėsi ir galbūt niekados nepasikartos, tarsi toks yra nerimo jausmas (1). Taigi, po žygių tyrimo dalyviai suvokė, kad teks kuriam laikui išsiskirti ir atsisveikinti su kitais dalyviais ir liūdėjo, jautė nerimą, kėlė klausimus, ar tai dar pasikartos. Tai parodo, kad žygiai labai reikšmingi ir laukiami neregijų, kad jie nori nenutrūkstamai juose dalyvauti.

Dalindamiesi įspūdžiais tyrimo dalyviai teigė po žygio suvokę, kad sutikti svetimi žmonės tapo tokie artimi, tarsi šeimos nariai, prie kurių prisirišo: *tie žmonės galbūt yra kai kurie, kuriuos pirmą kartą tu juos pažįsti, matai kai kurie galbūt jau ne pirmą kartą yra matomi ir bendrauja, bet tai atrodo, kad žmonės tie, su kuriais tu praleidi su jais vieną dieną yra artimiausi šeimos nariai (1); jaučiausi lyg būčiau šeimoje, nors ir paradoksaliai skamba jaustis lyg su šeimos nariais, su žmonėmis su kuriais mataisi pirmą kartą <...> jaučiausi taip priimta, gerbiama (3); atsiranda jau kompanija, bendri pažįstami. Tai norisi vėl dalyvauti <...> tas prisirišimas prie žmonių vaidina savo vaidmenį (6); pirmą kartą susitinki su nauju žmogumi ir jau kitą valandą su juo gali šnekėti kaip su draugu <...> tampa kaip ir tokia didelė šeima ir vieni kitiems pagelbsti (6).* Taigi, su žygyje sutiktais dalyviais neregiai praleido daug laiko kartu, padėjo vieni kitiems, rado bendrų pažįstamų, todėl pasijuto kaip su artimais šeimos nariais. Kartais artimam ryšiui užsimegzti pakako vos valandos, o kartais visos dienos.

Tyrimo dalyviai teigė, kad žygių metu juos aplankė nauji potyriai, jie pasinėrė į naujus tyrinėjimus, kėlusius teigiamas emocijas: *tos emocijos jaučiau tokį kaip tyrinėjimą, kad va lankausi kraštuose, kuriuos esu girdėjęs iš istorijų arba iš kokių pasakojimų, bet pats nebuvo buvęs, tai buvo įdomus patyrimas, kad na, kad atsiradau vietose, apie kurias dažnai kalbama, bet pačiam taip ir neteko anksčiau būti. Tai tokia viena iš tų pirmų emocijų (2); tyrinėji naujas vietas, naujas aplinkas susipažįsti su Lietuvos kraštais, kuriuose galbūt buvęs arba nebuvo (6).* Naujų potyrių ir emocijų suteikė kultūriniai objektai, nauji regionai, augalai, gyvūnai, įdomūs žmonės: *kraštotyra, krašto muziejai, kažkokie ir įdomūs žmonės <...> būdas susipažįstant su Lietuvos kraštais ir kultūra (5); na ir bendrai patys maršrutai įdomūs. Praplėčiau žinias apie Žemaitiją, Žemaitijos regionus <...> naujas vietas, aplinką (2); žmogus, kuris nemato gali tiek apčiuopti, prisiliesti prie kažkokio objekto, gali pažinti augalus, kurie tuo pačiu metu supa jį, gali susipažinti su gyvūnijos pasauliu (1).* Pastebėta, kad nauji patyrimai per žygius turėjo įtakos savivertei, kuri skatino dar daugiau veikti, pažinti: *patirtis augina savivertę. Savivertė skatina veikti ir daugiau pažinti (4).* Nauji patyrimai leidžia tyrimo dalyviams save realizuoti, įprasmini: *paprastas dalyvavimas žygiuose leido sukurti naujas galimybes <...> neregiai atrado nišą, kur gali save realizuoti (4).* Taigi, žygių metu aplankę nauji potyriai, skatino neregius dar daugiau pažinti aplinką, save realizuoti, įprasmini. Teigiamų emocijų sukelė naujai atrasti ir per prisilietimus, gautą informaciją pažinti kultūriniai objektai, augmenija, gyvūnija, įdomūs žmonės.

Tyrimo metu nagrinėjant tyrimo dalyvių patirtis išaiškėjo, kad po žygių juos užplūdo noras skleisti žinią apie žygius, kuriuose dalyvauja ir neregiai, ir regintieji: *svarbu ištransliuoti kuo didesnei visuomenės daliai <...> svarbu kuo didesnei žmonių grupei papasakoti, juos įtikinti, kad neregiai tai nėra nelaimingi nuskriausti likimo žmonės (3); reiktų skleisti ir informuoti, kad tokių veiklų reikia daugiau <...> naudingos abiems pusėms (1)*. Sėkmingai žygiuojančių neregų istorijos, pasak tyrimo dalyvių galėtų būti ir kitų neregų padaršinimas įsitraukti: *turėtų būti iš neregų toksai, nu visuomenė neateis ir neištrauks neregų į šviesą <...> padaršinimo kažkokio taip reiktų <...> pavyzdžiui, sėkmingas istorijas. Viskas yra neregų rankose iš tikrųjų (6); gali prisidėti prie šito viso populiarinimo, žinutės nešimo skleidimo, kad tai yra naudinga ne tik man <...> daugybei žmonių, kurie galbūt taip pat norėtų tokį dalyką patirti, pajauti, bet jie galbūt iki tol neturėjo galimybės apie tai sužinoti (1)*. Taigi, po žygių tyrimo dalyviai norėjo skleisti žinią apie šias aktyvias veiklas, supažindinti visuomenę ir kitus neregus, kaip galima prasmingai leisti laiką. Visa tai, pasak tyrimo dalyvių, yra galimybė keisti visuomenės požiūrį į neregus bei jų galimybes: *kurie turi negalią, yra pilnaverčiai visuomenės nariai ir turi vienokią ar kitokią veiklą ir pomėgiai gali būti tokie patys, kaip ir visų (2); neša dar tokią papildomą žinutę visuomenei, kad tai yra įmanoma nesvarbu, tu ten matai, nematai, tu gali vis tiek vaikščioti, gali žygiuoti, gali dalyvauti tokiose veiklose (6); skleistų žinią apie savo poreikius, problemas ir norus (4); parodyti, kad gyvenimas nematant yra įmanomas, kaip mes randame naujus būdus pasiekti tikslus, kaip susitvarkome su problemomis ir išsisukame iš nepatogių situacijų (3)*. Taigi, noras skleisti informaciją apie žygius tyrimo dalyvius užplūdo siekiant, kad ši veikla turėtų tęstinumą, kad įsitrauktų kuo daugiau neregų ir kad keistųsi visuomenės požiūris į neregus, kurie turi tokius pat pomėgius, kaip ir likusi visuomenės dalis, gali aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime ir būti laimingais.

Pastebėta, kad žygius verta tęsti, nes jie labai pasiteisino (*labai pasiteisino tokia iniciatyva labai pasiteisino ir tikrai yra verta ją tęsti (2)*). Žygių tęstinumas, pasak tyrimo dalyvių, būtų žinutė visuomenei, kad reikia keisti požiūrį, kad veiklos neregams turi tapti *ne tik teorija, bet ir galimybe (3)*, kad organizuojant bendrus susitikimus galima *supažindinti visuomenę su neregiais ir jų ypatybėmis. Tuo pačiu, taip kelsime ir neregų savivertę visuomenės atžvilgiu (4)*. Manoma, kad skleidžiama žinia būtų paskata kitoms iniciatyvoms ir renginiams, orientuotiems į neregų poreikius, galimybes jiems pažinti miestus, dalyvauti kultūriniame gyvenime: *galbūt atsirastų iniciatyvos ir renginiai, kaip, tarkim, vieną kitą sritį padaryti labiau prieinamą visokie muziejai, darantys savo ekspozicijas <...>, girdėtų į kokį autobusą (2); būti ne tik šia veikla, ar ten koks vandens turizmas. Jeigu šalia esantys žmonės žinotų, kad neregys neišstirps, nesuduš kaip porcelianinė lėlė (5)*. Taigi, patys neregiai, lygindami save su priešingybe porcelianinei lėlei, kuri gali sudužti, siekė parodyti savo stiprybę, nusiteikimą įsitraukti ne tik į žygius, bet ir kitas bendras veiklas. Tačiau žygiai – kaip pirminė priemonė ar būdas parodyti, kad neregiai sėkmingai dalyvauja

ir įveikia maršrutus, nepaisant negalios. Tyrimo dalyviai manė, kad po žygių užplūdęs noras skleisti informaciją apie neregius, jų galimybes gyventi aktyvų gyvenimą, paskatins kitas panašias iniciatyvas, subursiančias juos su kartu reginčiaisiais.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kaip tyrimo dalyviai suvokė žygių prasmę, kuri detalizuota dešimčia subkategorijų, atskleidžiančių, kad žygiai išgyventi kaip: poilsis, atitrūkimas nuo kasdienybės, bendrystės išraiška, nuotykis ar atrakcija, dvasinis praturtinimas, motyvacija ir mokymasis vieniems iš kitų, gilesnis ryšys su gamta, naudingas fizinis aktyvumas, išėjimas iš komforto zonos, neregijų socialinė įtrauktis.

Tyrimo dalyviai teigė, kad žygyje jie pailsėjo ir jautėsi lyg atostogautų, nes puikiai praleido laisvalaikį: *jausdavau, kad labai produktyviai pailsėjau <...> galėčiau pavadinti kaip atostogos, kur irgi sugebėjau paleisti viską na grynai atsiduoti žygiui ir potyriams, kuriuos žygio metu patirdavau (2); poilsis <...> puiki veikla laisvalaikio praleidimo būdas ir aš nemačiau ir net neieškojau priežasčių atsisakyti <...> kaip relaksacijos būdas (6); atrodo, kad esi ir kažkokioje tokioje veikloje, bet tuo pačiu ir atostogauji (1).* Taigi, žygiai, nors ir reikalaujantys fizinių jėgų ir ištvermės, tyrimo dalyviams leido atpalaiduoti ir pailsėti. Tyrimo dalyviai žygius apibūdino kaip galimybę atitrūkti nuo kasdienybės: *leisdavo užsimiršti visus kasdienius rūpesčius. Ir na, sakant, atitrūkti nuo ir reikalų (2); būdas pabėgti nuo rutinos, nuo kasdienybės (6); atitrūkimas nuo realios kasdienybės, rutinos (1).* Taigi, žygiavimas tyrimo dalyviams ne tik leido pailsėti, bet ir atitrūkti nuo kasdinių rūpesčių ir užsimiršti.

Labiausiai tyrimo dalyviai pabrėžė suvokę, kad žygiai – tai bendrystės išraiška. Ši bendrystė atsirado dėl bendro veikimo kartu, bendravimo, bendrų interesų, kai stiprėjo bendrumo jausmas: *lyg pažinoję vieni kitus ilgą laiką, labai greitai atsirasdavo bendrystė ir bendri pokalbiai ir bendri interesai (3); toksai bendrystės jausmas stiprėja, tada tarp sveikųjų ir, kaip mano atveju, nematančių. Tai na toks bendrystės ir ryšio stiprinimas (2).* Tyrimo dalyviai suvokė esantys bendruomenės dalimi, kur kiekviena akimirka tampa prasminga, nes atsiranda stiprus tarpusavio ryšys, norima viskuo dalintis, kai vienija ne tik žygiavimas, bet ir pasisėdėjimai, arbatos gėrimas, muzikos klausymas: *ateina jausmas, kad juose praleistos akimirkos prasmingos tiek individualiai, tiek bendruomenėje <...> Bendravimas, to paties tikslo siekimas, pagalba vienas kitam. Bendros veiklos sujungia, brandina naujas idėjas stiprina tarpusavio ryšius (4); bendruomeniškumas – taip pat svarbus faktorius, žmogus – sociali būtybė, kuriai svarbus buvimas su kitais, dalinantis tuo, ką turime su kitais, tuo pačiu priimam bendrystę iš kitų (4); buvimas įvairiose, nepažintose vietose ir bendravimas su tų vietų bendruomenėmis <...> susėdam kartu prie arbatos ir prie muzikuojančių žygeivių, nes tokie vakarai labai suvienija (3); visai kaip natūraliai žmogus įsilieja į aplinką, taip natūraliai kažkaip įsilieja į tą žygio bendruomenę (4); kad tu daugiau įgauni to socialinio bendravimo prapletį ir savo pažinčių ratą, ir draugų susirandi, ir užmezgi tuos kontaktus su*

bendruomenėmis (1). Taigi, neregiai su reginčiais dalyviais sukūrė savo bendruomenę, kurioje viskuo dalijasi ir kuria tarpusavio ryšį, bet kartu susipažino su vietos ir kitomis bendruomenėmis, kurias lankė ar sutiko žygių metu.

Remiantis J. Ruškės (2014) įžvalgomis, bendrystė – tai viena iš subjektyviosios asmenų su negalia orumo sampratos sudėtinių dalių, kuri atveria širdį, todėl tampame pažeidžiami ir jautrūs kitam, dėl bendrystės žmonės jaučia artumą, kuris juntamas žvilgsniais ir prisilietimais.

Pastebėta, kad žygiuose patirtas bendrystės jausmas šią veiklą išskyrė iš kitų sociokultūrinių veiklų: *žygyje visi esame kartu, o mene – daugiau individualiai <...> tai pokalbis su bendrakeleiviais. O meninės veiklos, jos ramesnės, pasyvesnės ir duodančios truputį kitokį rezultatą (4); didžiausias skirtumas tarp uždarų ir atvirų veiklų tai tas, kad tokiuose integruotose veiklose yra vykdoma inkluzija. Tai yra neregiamis dalyvaujant bendrose veiklose su matančiaisiais atsiranda galimybė pasidalinti savų pasaulių gėrybėmis (3). Taigi, žygiai sustiprino bendrystės jausmą, nors ir vyko atviroje erdvėje. Juose daugiau bendravimo, aktyvumo, o uždaroje patalpoje dažniausiai vyksta meniniai užsiėmimai, kuriuose daugiau pasyvumo, daugiau individualaus pasireišimo.*

Tyrimo dalyviai žygius suvokė ir kaip nuotykių ar atrakciją, kur daug įspūdžių, linksmų ir juokingų patirčių, kur neįmanoma nuspėti, kas laukia žygio pradžioje ir pabaigoje: *nuo pačio pirmo žygio supratau, kad ši atrakcija, šis šitas įspūdžių kupinas pasivaikščiojimas, man labai patinka (3); galima numatyti žygio pradžią ir pabaigą, bet, kokių nuotykių, kokių linksmų, ar juokingų patirčių turėsime laikotarpyje tarp žygio pradžios ir pabaigos – niekada neįmanoma nuspėti (4); juokingas situacijas, su kuriomis dažniausiai susiduriu, kuriozinės situacijos, iš kurių galima pasijuokti (3). Taigi, žygiai tyrimo dalyvius pradžiugino, jiems įdomūs nenuspėjami nuotykių ir nauji patyrimai, keliantys teigiamas emocijas.*

Duomenų analizė atskleidė, jog žygiai tyrimo dalyvius labai praturtino dvasiškai: *dvasiškai visuomet jaučiuosi praturtėjusi kažkuo, ko dar neįvardinau (4); aš pats po tų žygių jaučiuosi labai labai praturtėjęs tiek dvasiškai, tiek ir pažinčių prasme (2); po žygio pakilesnei moralei, psichologinei ir dvasinei būsenai. Kitą dieną po žygio, jau galiu dėliotis svarbiausius akcentus, įdomiausius momentus, patirtis (4). Taigi, žygiai tyrimo dalyviams buvo reikšmingi, nes turėjo teigiamos įtakos jų dvasinei būsenai, nuramino, skatino apmąstyti svarbiausius žygių momentus. Vienas iš tyrimo dalyvių žygius prilygino piligriminėmis kelionėms, nes žygiai nėra tik pasivaikščiojimas, jie turi gilesnę prasmę: tie žygiai nėra tiksliai apie pasivaikščiojimą. Tai yra piligriminiai žygiai, vis tiek jie kažkokį turi kitokį tikslą negu išėjimas tiesiog pasivaikščioti. Tai va Jokūbo keliu turbūt ne kiekvienas arba retas nueis tuo tikruoju Jokūbo keliu, o čia yra Camino Lituano, gal kažkas susižavės ir tęs toliau Camino Polaco ir taip toliau. Tai yra religinis aspektas (5). Taigi, tyrimo dalyviai su reginčiaisiais žygiavo ir piligriminiais keliais, kas suteikė žygiams dar daugiau prasmės ir jausmų, potyrių.*

Interviu rezultatai parodė, kad per žygius dalyviai vieni kitus motyvavo, skatino nenuleisti rankų ir veikti, spręsti problemas, mokėsi vieni iš kitų, todėl žygiai skatino sužinoti ką nors naujo, mokytis iš kitų dalyvių patirčių: *žygiai tai tokia veikla, kuri suteikia galimybę pasimokyti vieni iš kitų, o bendri žygiai labai draugiškoje kompanijoje tai tokia veikla, kuri suteikia galimybę ne tik pasimokyti vieni iš kitų, bet ir labai nuoširdžiai pasijuokti (3); neregiai pasakodami apie savo gyvenimą gali užmotyvuoti, paskatinti nenuleisti rankų tam tikrose situacijose, gali išmokinti išsisukti netgi iš pačių nepatogiausių situacijų savo pavyzdžiu reginčiuosius. O regintieji savo ruožtu skatina neregius socialinio bendravimo tobulinimą arba ugdymą (3). Taigi, neregiai mokėsi iš reginčiųjų ir atvirkščiai. Neregiai mokė savo pavyzdžiu, kad esant sunkumams galima išsisukti bet kurioje situacijoje ir išspręsti problemas, o regintieji skatino neregius tobulinti socialinį bendravimą, prisidedami prie socialinių įgūdžių ugdymo.*

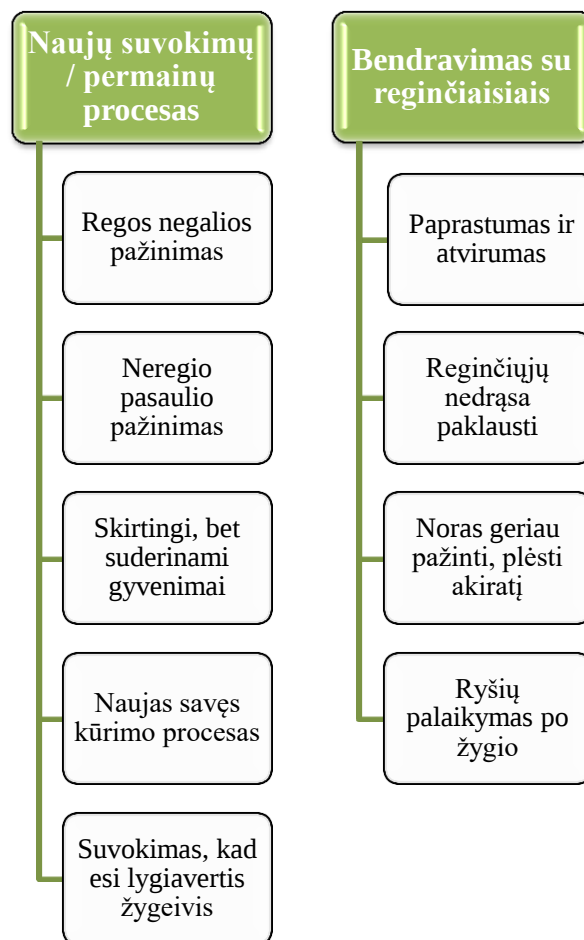
Tyrimo duomenų analizės metu atskleista, jog žygiai neregams suteikė galimybę pajusti artimesnį ryšį su gamta: *jaučiu tarsi tampresnį ryšį tarp manęs ir gamtos <...>. Pažinimas leidžia atrasti save santykyje su aplinka ir tais, kurie mus supa (4); gamta ir tai, kur keliaujame (2); bet saulė šviečia, paukščiukai čiulba (4). Žygiuojama gamtoje, todėl neregiai turi galimybę išgirsti, užuosti, pajusti gamtą, jos dvelksmą, kvapus, šilumą ir kt. Pasak tyrimo dalyvių, žygiai – tai jiems naudinga aktyvi fizinė veikla, kurioje gali save išbandyti, palaikyti organizmo gyvybingumą, aktyvumą: akivaizdu, kad aklieji juda mažiau, tą pripažįsta ir vakarų šalių aklyjų organizacijos ir jau bando mušti pavojaus varpais. Sakykim, bet koks fizinis aktyvumas tai yra tonuso palaikymas, gyvybinių jėgų palaikymas <...> tarsi žaidimo forma, tarsi nereikalauja didelių jėgų, bet vis tiek tų jėgų prireikia ir savotiškos treniruotės savotiškas to, kaip sakau, toks na viso organizmo palaikymas (5); pažinti savo kūno galimybes (3); fizinį aktyvumą, noras save išbandyti, išmėginti nueiti tuos 20-25 km <...> patinka eiti ir pavargti (5). Taigi, aktyvi veikla naudinga tyrimo dalyviams ir nors pavargstama, keliaujant ilgus maršrutus, ši veikla jiems patinka, jie sužino savo fizines galimybes.*

Tyrimo dalyviai teigė, kad žygiai – tai kaip išėjimas iš komforto zonos, nes juose pasitaiko visko: *tas išėjimas iš komforto, nes ne visuomet gauni patogią nakvynę, kurią galbūt turi namuose, galbūt koją nutrina. Tas potyris, kurio tu negali susikurti sau kasdienybėje, o tu gauni tuo metu žygyje taip toks išskirtinumas yra ir labiausiai patinka, nes jis tave priverčia pažvelgti į visas situacijas, į kitus dalykus iš kitos perspektyvos ir tada supranti ir pradedi vertinti, pradedi suprasti, kas iš tikrųjų nori būti, kas tau yra svarbu (1); kai nauji batai pritrina kojas (3); kartais nakvynės sąlygos nėra idealios. Tai tenka prisitaikyti aišku, bet tam nusiteikiu, kad nėra namų sąlygos, tai kažkaip pasiruoši morališkai ir išgyveni tai. Turbūt tas gyvenimo komfortiškumas kartais būdavo toks patrauklus, bet prisitaikai ir visas gerai (2); jis jau skatina ištraukti savo kūnelį iš komforto zonos ir keliauti jau ne taip komfortiškai (3). Taigi, žygiuose tyrimo dalyviai ne visada patogiai išsimiegojo, pasitaikė, kad batai nutrynė kojas, tačiau jie tęsė žygius ir suprato, kad tai naujas*

potyris, kurį reikia išgyventi, priimti, kuris priverčia pažvelgti į savo patirtis iš kitos perspektyvos. Pastebėta, kad išėjimo iš komforto zonos jausmas žygius išskiria iš kitų sociokultūrinių veiklų, kurios dažnai vyksta ramioje aplinkoje, sėdint: *niekam ne paslaptis, kad geriausia paprasčiausiai būti savo komforto zonoje, pavyzdžiui, sėdėti prie to pačio stalo ir lipdyti tas pačias figūreles arba užsiimti ta pačia veikla, toje pačioje vietoje tarp tų pačių žmonių. O dalyvavimas žygiuose - tai jis priešingai (3); dainavimas, piešimas, rankdarbiai – labiau saviraiškos menas orientuotas į tai, į tai, ką mes norime ištransliuoti aplinkiniams. Tuo tarpu būdami žygyje, mes būname tarsi aktyvesnėje fazėje, kurioje daugiau galime pasiimti, nei, tarkim, piešiant, ar mezgant (4). Taigi žygiai, skirtingai nei kitos sociokultūrinės veiklos, tyrimo dalyvius skatino aktyviai veikti, žygių metu patyrė mažiau komforto, daugiau išbandymų, netikėtų įspūdžių, įgijo naujos patirties.*

Tyrimo metu nagrinėjant tyrimo dalyvių patirtis išaiškėjo, kad žygius jie suvokė ir kaip neregių socialinę įtrauktį: *neregiai padeda mažinti socialinę atskirtį tarp savęs ir matančiųjų (4); mes, neregiai, labiau integruojamės į visuomenę, pranešdami kitiems visuomenės nariams, kad nėra čia ko mūsų bijot ir darom kartu, kad atskirtis mažėtų (6); galbūt net ne integracija, o įsitraukimas pas kitus, kur žmonės gali bendrauti, dalintis ir patirti tą jausmą, kuris galbūt yra vienoks ar kitoks. Tai didžiausia nauda yra tame (1); dar vienas būdas labiau integruotis (6); žygiai ženkliai prisideda prie neregių ir matančiųjų atskirties mažinimo (4). Taigi, bendri žygiai mažina socialinę atskirtį tarp neregių ir reginčiųjų, juos suartina ir skatina neregių įtrauktį. Vienas iš tyrimo dalyvių pastebėjo, kad socialinės atskirties beveik nelieta, žygių pagalba įtrauktis vyksta natūraliai ir ją prilygino tirpstančiam cukrui, trąšoms: *kaip koks nors cukrus ištirpsta arbatoje, ar laistant gėles koku nors ten tirpalu su vitaminais. Tiesiog natūraliai integruojasi šiuo būdu, natūraliai įsilieja, susilieja ir negali pasakyti kur ji lieka, gal visai nelieta (5). Taigi, žygiai suvokiami kaip neregių socialinę įtrauktį skatinanti, prie jos prisidedanti veikla, nes per žygius neregiai suartėja su reginčiais visuomenės nariais, įsilieja, dalijasi patirtimis.**

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad žygiai pakeitė neregių bei reginčiųjų pasaulius, juos praturtino ir sujungė į visumą per bendrą veiklą ir komunikavimą. Šioje analizėje išskirtos dvi reikšmingos kategorijos (žr. 10 pav.).

10 pav. Pokyčių, kuriems įtaką daro žygiai, analizė: kategorijos ir subkategorijos

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad žygiai įtakojo naujų suvokimų ir permainų procesus, kurie detaliau analizuojami išskiriant šias subkategorijas: regos negalios pažinimas; neregio pasaulio pažinimas; skirtingi, bet suderinami gyvenimai; naujas savęs kūrimo procesas; suvokimas, kad esi lygiavertis žygeivis.

Tyrimo dalyviai manė, kad žygiai leido regintiesiems labiau pažinti jų negalią, ypač jei jie nebuvo anksčiau susidūrę su asmenimis turinčiais regos negalią: *jeigu nebuvo susidūrę su neregiais anksčiau, tai jiems atrodo labai keista. Vaikšto su lazdele ir visa kita pradžioje jiems būna labai keista, bet pamažu dabar jau pradeda priimti labai natūraliai* (2); *negalios tai, kokie yra išskirtinimai, kokios yra galimybės* (1); *dažnai klausimai yra apie regėjimą, kodėl nematau, kada pradėjau nematyti, kaip liga progresavo, iš ko paveldėjau, ar dar yra šeimoje regėjimo negalią turinčių asmenų ir panašiai* (3); *tikrai yra tokių atvejų, kai matantis žmogus žygyje pirmą kartą pamato neregį, anksčiau gyvenime nėra matęs* (2). Taigi, pirmasis prisilietimas prie regos negalią turinčio asmens kėlė daug klausimų. Žygeivius domino regos negaliai būdingi požymiai, jie domėjosi, kada tyrimo dalyviai prarado regėjimą, ar aklumas buvo įgimtas, ar šeimoje buvo tokių atvejų. Tyrimo dalyviai pripažino, kad ir patys siekė reginčiuosius supažindinti su savo negalia: *žmonės taip pat pirmą kartą galbūt dalyvauja tokiose veiklose su žmonėmis, kurie turi regėjimo*

negalia. Tai vadovaujuosi tokiu principu ir stengiuosi, kad žmogui neleisti, kuris neturi negalios neleisti jaustis pačiam neįgaliuojau, nes yra labai svarbu pristatyti save, pateikti, kad žmogus pažintų, su tuo susipažintų (1); stengiuosi žmonėms pirmiausia suteikti informacijos, papasakoti pristatyti visą žmonių su regėjimo negalia specifiką, galbūt bendravimo galimybes ir visus kitus dalykus, kad žmonės turėtų tos informacijos, supratimo ir jie galėtų jaustis laisvai ir savęs nevaržyti ir pilnavertiškai bendrauti (1). Tai parodo, kad neregiai nenorėjo, kad regintieji žygeiviai jaustųsi nepatogiai, stokodami žinių apie negalią. Jie tarsi prisiimė atsakomybę, kad neliktų nežinomybės, neatsakytų klausimų ir patys savo komunikavimu priartina reginčiuosius prie savęs, savo negalios ir pasaulio, kuriame gyvena.

Regintiesiems neregiai suteikė žinių apie regos negalią neakcentuojant jos išskirtinumo: nėra akcentuojama negalia, nėra pabrėžiamas kažkoks išskirtinumas. Žmonėms yra įdomu bendrauti, klausti, diskutuoti ir dalyvauti kartu (1). Negalią patys neregiai pristatė ne kaip kažką ypatingą, o tiesiog kaip reikia prie jos prisitaikyti: aiškini, kad nėra labai čia kažko ypatinga, tiesiog pasitaikai gyvent kitaip truputį (6). Vadinasi, tyrimo dalyviai nesiekė regos negalios parodyti kaip išskirtinės ar labai sudėtingos ypatybės. Jie regintiems žygeiviams labai subtiliai perteikė regos negalios ypatumus, parodė, kad su ja galima gyventi ir prisitaikyti. Iš neregijų lūpų viskas skambėjo paprastai, subtiliai ir iškomunikuotos žinios natūraliai suartino su reginčiaisiais.

Pasak J. Ruškės (2014), per dialogą galima supažindinti žmones su negalios fenomenu, diskutuojant apie negalią ir taip sudarant prielaidas geriau pažinti vieniems kitus (turintiems negalią ir negalios neturintiems žmonėms). Taip tikimasi mažinti distanciją tarp „mes“ ir „jie“ – įveikti susvetimėjimą, „tylėjimo kultūrą“, o dialogo pagrindas – būtent negalią turinčių žmonių „balsas“.

*Tyrimo rezultatai atskleidė, kad per žygius neregiai jautė, jog turi galimybę supažindinti reginčiuosius su neregio pasauliu, patyrė reginčiųjų susidomėjimą neregijų pasauliu, kuris buvo įdomus, kėlė daug klausimų, svarstymų: *sulaukiau klausimų neregijų tema. Tai rodo, kad regintiems įdomus mūsų gyvenimas ir kaip sprendžiame vienokius ar kitokius iššūkius <...> kaip pavyksta susiorientuoti erdvėje? Kokios kliūtys trukdo vieniems keliauti kur nors mieste? Kokios priemonės be baltosios lazdelės neregiams padeda naviguoti? Įdomu žmonėms ir tai, kaip neregiams sekasi kasdienėje buityje. Jie klausia kokius patiekalus mokame pasigaminti, kaip namuose pavyksta atrasti daiktus, domisi ir pomėgiais (4); klausia, kuo aš šiuo metu užsiimu, kokį darbą dirbu, kokį mokslą mokinuosi ir panašiai <...> kaip aš pati nematydama susitvarkau su buitimi, kaip aš kepu pyragus, susitvarkau namus, išsiplaunu grindis ir panašiai. Po to apie mobilumą, apie vaikščiojimą, kaip pavyksta susiorientuoti mieste, kaip pavyksta keliauti viešuoju transportu ir apsipirkti parduotuvėse (3); kaip, pavyzdžiui, nuvažiuoji, kaip, tarkim, į kokį autobusą matai įlipti? (2)* Taigi, tyrimo dalyviai sulaukė įvairių klausimų, susijusių su jų kasdienybe, buitimi, pomėgiais, judėjimu, prisitaikymu namų ir viešojoje erdvėje, miesto aplinkoje. Jie stengėsi atsakyti į*

šiuos klausimus ir papasakoti, kaip gyvena, kaip sprendžia kylančius sunkumus: *pasakoji apie save, kaip tu, kokia tavo kasdienybė, kaip tu susitvarkai su savo negalia (6); gali pasakoti apie savo pasaulį, savo gyvenimo ypatybes, apie tai kaip jie susitvarko su vienomis ar kitomis problemomis (3)*. Tyrimo dalyviai sulaukė klausimų ir apie darbą, saugumą vaikstant gatvėje su neregio lazdele: *darbas IT sferoje, orientavimasis naujose vietose <...> kiek saugiai jautiesi eidamas, pavyzdžiui, visai vienas arba su kažkokia, tarkim, žodine komanda, kur eiti (6)*. Pasak tyrimo dalyvių, regintieji su nuostaba žvelgė į neregio pasaulį ir galimybes gyventi visavertį gyvenimą ir savimi pasirūpinti, nes iki tol vadovavosi tik stereotipiniu požiūriu į regos negalią turinčius asmenis: *kurie neturėjo sąlyčio su neregium, net į galvą nešauna mintys, kaip jie gyvena, kaip jie susitvarko, kaip jie kuria šeimas, o jeigu ir kyla, tai dažniausiai jie mąsto labai stereotipiškai (3); dalindamasis, juos praturtinti <...> kad aš galiu pažinti kitokį, jeigu galiu taip sakyti, pasaulį, nes vis tiek natūraliai turintis žmogus regėjimo negalią (1)*; Taigi, po bendros veiklos susipažįstama su neregio pasauliu, sužinoma, kuo jis gyvena ir kaip jam sekasi. Regintieji sužinojo ir apie neregijų mintis: *galimybė jiems matantiems daugiau su manimi susipažinti su mano galbūt šiek tiek kitokiu gyvenimu, kitokiomis galbūt mintimis (2)*. Taigi, per žygius tyrimo dalyviai iš reginčiųjų sulaukė daug juos dominančių klausimų, kurie buvo stimulu naujoms pokalbių temoms, dalijimuisi mintimis, jausmais. Žygyje sutikti neregiai skatino iš arčiau pažinti jų pasaulį, domėtis tuo, kuo galbūt niekada gyvenime nebūtų domėjęsi regintieji bendražygiai.

Pastebėta, kad žygių metu regintieji neregio pasaulį pažino iš arčiau ir realų, skirtingai, nei, pavyzdžiui, pažintų dalyvaudami mokymuose ir gaudami teorines žinias, žiūrėdami vaizdo įrašus: *tos informacijos jie gavo ir gauna, ir aš manau labai daug kur negautų dalyvaudami galbūt kažkokiuose mokymuose, sukurtoje kažkokioje specifinėje veikloje, o gauna natūraliu būdu bendraudami, dalyvaudami bendroje veikloje (1); kelių žygių užtenka, kol jau tikrai bazinę visą tą informaciją susižino. Nereikia nei kokių googl'o, nei youtub'o, nei kokių nors specialių laidų viską įvertinti (6); skaityti teorinę informaciją ar ten žiūrėti filmus apie tuos neregius, jeigu aš nei vieno nesutikau ir nežinau ar sutiksiu, tai tada nei apie neregius, apie judėjimo negalią ar intelekto negalią, apie lietaus vaikus, apie autistus, apie ką tikrai nori, senjorus, apie senatvinę demenciją, daugybė gi yra tų dalykų, gi viskuo nesidomėsi (5)*. Taigi, tyrimo dalyviai mano, kad žygiai – tai paskata regintiesiems domėtis šalia esančių neregijų pasauliu ir gyvai susitikus gaunama kitokia informacija, nei skaitant teorinę medžiagą ar stebint vaizdo įrašus. Susitikimai su neregiais suteikė daug prasmingesnių žinių, be to, pasak vieno iš tyrimo dalyvių, žygių metu gauta informacija yra lengviau priimama, įsimenama: *ta informacija, kurią gauna žygiuose taip pat yra daug lengviau įsisavinti, priimti, pažinti negu, kaip ir minėjau, galbūt per kažkokį sukurto specifinį mokymosi būdą ar pažinimo būdą (1)*.

Tyrimo dalyvių požiūriu, nors jų ir reginčiųjų gyvenimai atrodo skirtingi, jie yra panašūs: *neregių ir matančių gyvenimai, kad ir kažkiek skirtingi, bet jie gali būti labai suderinami (5); neregių kasdienybė nesiskiria nuo matančiųjų kasdienybės, tik neregiam kartais tam tikrai informacijai pasiekti, arba veiksmui atlikti reikalinga platesnė nevizualių jutimų pagalba, arba specialių, neregiam pritaikytų priemonių naudojimas (4); galvoja, kad tarsi dviejų skirtingų rūšių kategorijų žmonėms bendros kažkokios veiklos gali būti priešingos, neįveikiamos ir neįmanomos. O kuomet žmonės visa šita patiria, dalyvauja, jie supranta, kad tai ne tik gali būti įveikiama kartu, bet tai yra puikus būdas ir rezultatas (1).* Taigi, žygių metu suvokta, kad neregių ir reginčiųjų kasdienybė yra mažai besiskirianti, labai panaši. Pasak tyrimo dalyvių, nors manoma, kad neregiai negali dalyvauti bendrose veiklose, realybė yra kitokia - negalia jiems netrukdo užsiimti patinkančia veikla kartus su reginčiais. Tyrimo dalyviai teigė suvokiantys, kad visi žmonės, nebūtinai dėl negalios, yra skirtingi, ir kiekvieno indėlis bet kurioje veikloje yra reikšmingas (*visi esame skirtingi, bet kiekvienas į bet kurią veiklą galime įnešti savo indėlį. Įtraukieji žygiai atnešė ir praplėtė ir šį suvokimą (4)*), jie mano, kad ir patys regintieji ne visada turi reikiamų įgūdžių, gebėjimų, kad pačių reginčiųjų galimybės skiriasi (*pamato, kad tų neregių skiriasi galimybės ir tam tikri įgūdžiai, žygiai, kaip ir reginčiųjų žmonių sugebėjimai skiriasi. Vienas gal sunkiau, kitas lengviau daro (5)*).

Tyrimo metu išaiškėjo, kad po žygio tyrimo dalyviai pradėjo suvokti esantys reikšmingi, galintys save realizuoti, patirti naujų dalykų, nes prasidėjo naujas savęs kūrimo procesas. Šiam procesui įtakos turėjo reginčiųjų dalyvavimas, požiūris į bendražygius, jų galių įvertinimas, artimesnis vienas kito pažinimas. Pasak tyrimo dalyvių, jie atrado naujas savo galimybes: *atsidaro naujos galimybės pirmiausia pažinti save, po to pažinti kitus, kažko naujo išmokyti, patirti, sužinoti ir bendrai praplėsti savo akiratį, bendrai susipažinti su galimybėmis (3); aš galiu save realizuoti leisti augti dar labiau save pažinti, leisti kitiems žmonėms (1).* Žygiai su reginčiais pakeitė nuostatas, požiūrius (*leidžia kurti tvirtesnius socialinius ryšius, praplečia akiratį keliais lygmenimis: bendraudami su skirtingais žmonėmis galime koreguoti savo požiūrį, nuostatas į įvairius dalykus (4)*), pasijusti tikru savimi (*koks tu esi ir tu tada save pateiki iš visų pusių ir taip leidžia jaustis tikru savimi (1)*). Taigi, po žygio tyrimo dalyviai pradėjo kurti save kitokius, jaustis savimi, pakeitė požiūrius, nuostatas, atrado naujas savęs realizavimo galimybes. Pastebėta, kad po komunikavimo su reginčiais atsirado suvokimas, jog regos negalia – tai ne barjeras, o tik nepatogumas, kuris neužveria kelių į visuomenės gyvenimą (*regos nebuvimas tokiu atveju lieka tik kaip nepatogumas, bet ne barjeras, užveriantis visus kelius į visuomeninį gyvenimą. Tokias nuostatas brandina komunikavimas (4)*). Taigi, per šalia esančius reginčiuosius tyrimo dalyviai pradėjo labiau suvokti, kas jie yra, save geriau pažinti, pasidarė atviri naujam savęs kūrimui.

Vadovaujantis P. L. Berger ir Th. Luckmann (1999, p. 166), „individas tampa toks, kokį jį esant laiko jam reikšmingi kiti“, sąveika su kitais daro įtaką socialinio žinojimo bagažui. Žmogui

biologiškai lemta konstruoti pasaulį ir gyventi jame kartu su kitais. Šis pasaulis tampa jo svarbiausia ir galutine tikrove. Žmogus kuria tikrovę ir kartu kuria pats save.

Tyrimo metu išryškėjo tyrimo dalyvių suvokimas, kad jie yra lygiaverčiai žygeiviai. Pasak tyrimo dalyvių, žygiuodami kartu su reginčiais jie nesijautė esantys nuošalyje, atstumti, o lygūs su visais: *patirdami žygius nesijaučiame esantys nuošalyje, nes žygiuojame ir įsitraukiam į keliones lygiavertiškai, o tai mažina socialinę atskirtį (4); visada jaučiausi kalbinama, nesijaučiau atstumtama, jaučiausi kad esu savo vietoje ir savo kompanijoje tokioje lyg... ir labai natūralioje aplinkoje, kuri būtų susiformavusi natūraliai (3); idealiausia, kai esi kompanijoje ir niekam neužkliūva, tas tavo nematymas ar tavo neįgalumas <...> jautiesi toje kompanijoje, toje grupėje integravęsis (5)*. Taigi, tyrimo dalyviai jautėsi kaip lygiaverčiai bendros žygeivių kompanijos dalyviai, nebuvo nuošalyje, atstumti, nejautė jokios socialinės atskirties. Pasak tyrimo dalyvių, žygyje niekas neskirstė reginčių ir neregijų, todėl tai sustiprino lygiavertiškumo jausmą: *neišskirti, ar jis mato, ar neregys (6); nesvarbu, ar jie yra tokie patys, kaip aš nematantys, ar jie yra regintieji (2)*. Pasak J. Ruškės (2014), lygiavertės žmonių tarpusavio sąveikos svarbios nepriklausomai nuo jų socialinio, profesinio statuso, gebėjimų ir pan. Lygiavertiškumas (visavertiškumas), draugystė ir harmonija su aplinka yra bendrystės komponentai.

Tyrimo dalyviai suvokė, kad nebeliko sienų tarp jų ir reginčiųjų pasaulių, jie manė, kad reginčiųjų akimis jie tapo tokiais pat žmonėmis, tik turintys nedidelį sutrikimą, kuris netrukdo: *rodome, kad mes tokie patys žmonės ir kita vertus ir tu pats pamatai pasaulį draugo akimis. Tiesiog pabendravus daugiau supranti, kad tų ribų, sienų, jeigu jos ir buvo tai jų kaip ir nebelieka <...> mato, kad tu toks pats žmogus, na gal su kažkokiu tai gal mini sutrikimu, bet kuris tau netrukdo (6)*. Tai dar kartą parodo, kad komunikavimas su reginčiais tyrimo dalyviams leidžia pasijusti lygiaverčiais, o kartu kuria naują savęs kūrimą, suvokimą, kad negalia nėra toks didelis trūkumas, kuris trukdytų kartu veikti, draugauti. Tyrimo dalyviai manė, kad regintieji suvokia juos kaip mažai besiskiriančius nuo jų pačių. Pasakymas „mini sutrikimas“ parodo, kad regos negalia pradedama suvokti kaip turinti mažai įtakos asmens gyvenimui, netrukdanti būti lygiaverčiu žygeiviu, lygiaverčiu visuomenės nariu.

Taigi, duomenų analizė parodė, kad regintieji neregiams padėjo susikurti socialinį žinojimą, kad regėjimo negalia yra ne kliūtis naujiems potyriams ir savirealizacijai. Susibūrimas į bendrus žygius tarsi išjudina permainų procesą, kuriama kitokia tikrovė tiek pačių reginčiųjų, tiek neregijų pasaulyje. Atsiranda nauji suvokimai, kitoks savo tapatumo pažinimas. Tyrimo metu tyrimo dalyviai pastebėjo, kad žygiai leidžia regintiesiems labiau sužinoti ir iš arčiau prisiliesti prie regos negalios, pažinti neregio pasaulį, paskatina lyginti savąjį ir neregio pasaulius.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad žygių ypatingai svarbi dalis – bendravimas su reginčiaisiais, kuri analizėje detaliau charakterizuoja keturios subkategorijos: paprastumas ir atvirumas; reginčiųjų nedrąsa paklausti; noras geriau pažinti, plėsti akiratį; ryšių palaikymas po žygio.

Interviu rezultatai parodė, kad žygio dalyvių komunikavimas labai paprastas ir atviras, iškart subūrė nepažįstamus žmones: *žygių metu kažkaip labai pavykdavo atrasti kalbą. Kartu su visiškai nepažįstamais žmonėmis. Nebūdavo, kad būtų kažkas ar nepatogu paklausti, ar kažkaip (2); bendravimas toks yra labai laisvas ir jisai toks, sakykime, paprastas, visiems priimtinas (6).* Taigi, tyrimo dalyviai žygių metu nepajuto nepatogumų bendrauti, atvirauti. Jie pastebėjo, kad bendravimas su reginčiaisiais tapdavo toks artimas, kad pastariesiems apie savo negalią pasakodavo ir juokingus atvejus. Regintieji, pažinę neregio pasaulį, išdrįsdavo kartu pasijuokti iš negalios: *kai kurie žygeiviai drįsdavo jau žygių metu ir pajuokauti iš mūsų negalios. Kaip keistai tai nuskambėtų, bet mes patys mokame iš to juoktis ir visai nepykstame, jeigu ir kiti jau sugeba negailėti mūsų, nepriimti mūsų kaip nuskriaustųjų, o tam tikrose situacijose ir iš to pasijuokti <...> rodo, kad suvokimas apie neregį yra pasikeitęs (3).* Taigi, artimai bendraudami su reginčiaisiais neregiai save pristatė kaip atvirus, nevengiančius pajuokauti, linksmai leisti laiką asmenis. Todėl vėliau patys pastebėjo, kaip kito požiūris į juos, kad regintieji į jų negalią pradėjo taip pat žvelgti su šypsena, be gailesčio. Remiantis J. Ruškės (2014) įžvalgomis, gailestis žemina asmenų su negalia orumą, nes patvirtina, kad ji ar jis yra pasigailėjimo, o ne lygiaverčio dialogo, supratimo verti žmonės. Asmenų su negalia orumo pajautai svarbu, kad negalia būtų priimama ne tik paties negalią turinčio žmogaus, bet ir kitų žmonių. J. R. Šinkūnienė (2012) pastebi, kad gailestis kuria neigiamą neįgalaus žmogaus įvaizdį. Atjauta (užuojauta) ir gailestis – tai ne tapatūs jausmai. Pirmasis sukelia poreikį suprasti ir padėti, antrasis – neigia ir žemina neįgalaus žmogaus orumą.

Pasak vieno iš tyrimo dalyvių, jų bendravimas su reginčiaisiais tapo dar atviresniu, jei pastarieji jau yra turėję ryšių ir bendravę su neregiais: *jau turėjo kažkokį santykį su neregiais. Dažnu atveju, jų sutikti neregiai – bendri pažįstami <...> atsiranda laisvumas, užsimezga bendrumo ryšys – ankstesnė patirtis su neregium čia atlieka bendros temos vardiklio vaidmenį – atradus bendrų ypatumų visuomet lengviau bendrauti (4).*

Tačiau ne visada regintieji iš karto drąsiai bendravo su neregiais. Tyrimo dalyviai pastebėjo, kad regintieji ne visada išdrįso ko nors paklausti ir jautėsi nepatogiai: *žaviuosi matančiųjų susidomėjimu mūsų neregijų gyvenimu, jų klausimų įvairove, jaučiasi, aišku, kad kartais jiems rūpimi klausimai užduodami jiems nepatogiai t. y. jiems yra nepatogu užduoti klausimus ir tas jaučiasi tai ir kuklinasi ir ne visada paklausia ko nori sužinoti (3); jiems dar nedrąsu kažko paklausti, tai visada bandau padrąsinti, kad kvailų klausimų nebūna, ir jeigu žmogui yra kažkas įdomu ir aš suprantu, kad jis nedrįsta paklausti, tai tada stengiuosi pats paaiškinti <...> bandai žmogui paaiškinti, kad nu nieko tokio, jeigu paklausi (2).* Taigi, tyrimo dalyviai pastebėjo, kai

regintieji jautėsi nedrąsiai, vengė ko nors paklausti, nors norėjo, nes domėjosi neregijų gyvenimu. Tokiais atvejais regintieji patys ėmėsi iniciatyvos ir užmezgė pokalbį, padrąsino, pasakė, kad gali klausti bet ko.

Tyrimo dalyviai interviu metu atskleidė, kad komunikuodami su reginčiais jie pastaruosius geriau pažino, o taip pat praplėtė savo akiratį. Žygių metu kalbėjosi įvairiomis temomis, dalijosi mintimis, patirtimis, pomėgiais, domėjosi vienas kitu, diskutavo: *ne pirmą kartą keliaujant su tais pačiais žmonėmis, kaskart atsiskleidžia naujos jų savybės, arba pomėgiai, apie kuriuos galima padiskutuoti, o gal ir patiems pasidomėti (4); Nuo tų pačių žygių iki gyvenimiškų temų, darbų, studijų. Na labai labai platus temų spektras. Radus bendrą kalbą jau galima apie viską kalbėti (2); dalyvauja visada skirtingi, įvairūs žmonės, iš labai įvairių ne tik miestų, bet ir iš skirtingų gyvenimų, kurie užsiima labai skirtingais dalykais, turi labai skirtingų pomėgių, tai bendravimas su tokiais žmonėmis ir akiratį neregijų praplečia, ir gebėjimą bendrauti su skirtingais žmonėmis (3); dalinamės mintimis, bendraujam, bet kažkaip norisi šiek tiek ir plačiau, ir daugiau (5).* Tyrimo dalyviams buvo įdomus reginčiųjų gyvenimas, jų pasiekimai (*aktualu yra susipažinti su tuo, ką daro matantieji, nors aš ir žinau, kad to nepadarysiu. Įdomu sužinoti, kaip tose srityse, kokie pasiekimai yra (2)*). Bendravimas tapo siekiamybe, stimulu žygiuoti, atnešti ką nors naujo į bendruomenes (savo ir tas, kuriose lankose, kuriais sutinka žygiuodami): *toks stimulus – eini, susitinki žmogų, kurio nepažįsti ir, tiesiog, na šalia kartu einam ir šnekamės bendromis temomis <...> praplečia savo žinias kažkokia informacija, kurią tu keliaudamas atneši į bendruomenes (2).* Taigi, tyrimo dalyviams bendravimas su reginčiais reikšmingas kaip galimybė juos geriau pažinti, nes susirenka skirtingi žmonės (gyvenantys skirtinguose miestuose, skirtingų profesijų, pomėgių), o kartu ir galimybė praplėsti savo žinias, padiskutuoti, pasidalinti mintimis.

Tyrimo dalyvių pasisakymai atskleidė, kad po žygio jie ir toliau palaiko ryšius su reginčiais žygeiviais, sugalvoja naujų veiklų, nori vėl burtis, ką nors veikti kartu: *po pažinčių vėliau ir bendrų kitų veiklų atsiranda, gali burtis žmonės bendroms veikloms (1); susidraugauji su kai kuriais jau dalyviais, tai paskui palaikau ryšį jau ir po žygių (2); tie, kurie dalyvavo kartu šiose veiklose, tai ir už šitų veiklų ribų tęsiasi ir vyksta (1); aš visada už bendras veiklas ir dabar esu įsitraukusi į tam tikras skirtingas bendras veiklas (3).* Tyrimo dalyviai pastebėjo, kad ateityje vėl planuoja žygius, bet jiems būtų aktualios ir kitos užimtumo veiklos, kuriose dalyvautų su reginčiais ir pratęstų užsimezgusią draugystę: *sporto veiklos, bendros baseino gal varžybos <...> Pažintiniai potyriai, šventės, kokios bendros Joninės (6); bendri žaidimai, kultūriniai renginiai (2); įsitraukčiau pinti vainikus, arba į žvejybą (4); nuo tų pačių pasisėdėjimų kavinėse iki na begalybė čia veiklų galima surasti (2); jogą arba šokių kartu su matančiaisiais (3); bendra pažintinė veikla (5).* Pastebėta, kad regintieji tyrimo dalyviams būtų kaip pagalbininkai, komentatoriai, padedantys mintyse nupiešti

rodomo spektaklio ar filmo vaizdą: *teatrai, tarkim, arba tą patį filmą pasižiūrėti irgi su matančiu, kuris gal pakomentuotų kažkokį tai vaizdą? (2).*

Apibendrinant gautus rezultatus pastebėtina, kad tyrimo dalyviai po žygių pasijuto lygiaverčiais dalyviais, pradėjo naują savęs kūrimo procesą, kai atsirado galimybės pažinti save, šalia esančius, praplėsti akiratį. Bendri žygiai „ištrina“ visus skirtumus. Dalyvaudami bendruose žygiuose neregiai neša visuomenei žinią, kad regos negalia – tai tik maža, o gal visai nereikšminga smulkmena, kuri jų nevaržo, nedraudžia kartu veikti, leisti į naujus potyrius ir patirti naujų įspūdžių, atsitraukti nuo kasdienybės ir pažinti reginčiųjų pasaulį, kuriame, nors irgi ne viskas tobula. Tyrimo dalyviai mano, kad žygių metu tarp dalyvių užsimezga išskirtinis bendravimas, kuris labai suartina ir kurio nesinori nutraukti. Regintieji iš arti pamato ir sužino, kas yra regos negalia, kokiame pasaulyje gyvena neregiai ir dėl šių žinių bei patyrimų neatsitraukia, o dar labiau suartėja su bendražygiais, atvirai kalbasi apie viską ir nori pratęsti draugystę kitose aplinkose.

DISKUSIJA

Neregių ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų patirčių tyrimas atskleidė naują ir iki šiol netyrinėtą žygių kaip reikšmingos sociokultūrinės veiklos svarbą.

Teoriniu ir empiriniu aspektais ištirtos bendros nereglių ir reginčiųjų veiklos atskleidė, kad bendrų veiklų metu sugriuvo atskiras grupės skyrusios sienos, nebeliko jokių barjerų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad per žygius neregiai patys savo komunikavimu priartino reginčiuosius prie savęs, savo negalios ir pasaulio, kuriame gyvena. Bendraudami su reginčiais neregiai save pristatė kaip atvirus, nevengiančius pajuokauti, linksmai leisti laiką asmenis. Todėl vėliau neregiai pastebėjo, kaip kito požiūris į juos, kad regintieji į negalią pradėjo žvelgti taip pat, kaip ir patys neregiai. Minėtas tyrimo radinys atliepia Berger, P. L., Luckmann, Th. (1999). socialinio konstravimo teoriją, kurioje tikrovės supratimas yra dinamiškas.

Atlikus tyrimą pasitvirtino J. Ruškės (2014, p. 31) įžvalgos, jog „negalia yra nuo bendro mato, universalios patirties besiskirianti situacija, labai svarbu pamatyti konkrečią negalios formą išgyvenančio asmens gyvenamąjį pasaulį“. Gailestis žemina asmenų su negalia orumą, nes patvirtina, kad ji ar jis yra pasigailėjimo, o ne lygiaverčio dialogo, supratimo verti žmonės. Asmenų su negalia orumo pajautai svarbu, kad negalia būtų priimama ne tik paties negalią turinčio žmogaus, bet ir kitų žmonių. Interviu su reginčiais atskleidė, kad neregiai vos užsimezgas ryšiui labai noriai bendravo ir atvirai pasakojo apie save, negalią, jiems nebuvo nepatogių klausimų, įsitraukė į dialogą. Pasak reginčiųjų, būtent neregiai pirmieji, žygio metu padrąsindavo, ieškant bendro tarpusavio ryšio, siekiant išsklaidyti nežinomybę apie neregio gyvenimą, galimybes žygiuoti ir pasirūpinti savimi. Bendrų žiūros aspektų sulaukė J. Ruškės (2014) mintis, jog socialinis dalyvavimas ir įsitraukimas į aktyvią veiklą sudaro sąlygas pozityviai priimti savo negalią, realistiškai į ją žiūrėti ir tai yra asmenų su negalia orumo konstravimo pagrindas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad žygiuose susitikę ir į bendrą mėgstamą veiklą įsitraukę regintieji ir neregiai patyrė bendrystės jausmą, leidžiantį kurti prasmingą ir abi puses praturtinantį tarpusavio ryšį. Žygiuodami jie suvokė esantys bendruomenės dalimi, kur kiekviena akimirka tampa svarbi (nuo ryšio užmezgimo, bendros buities, bendrų potyrių, bendrų temų ir diskusijų, išsikalbėjimo, kitų bendrų veiklų planavimo). Pritartina J. Ruškės (2014) įžvalgomis, jog bendrystė – tai viena iš subjektyviosios asmenų su negalia orumo sampratos sudėtinių dalių, kuri atveria širdį, todėl tampame pažeidžiami ir jautrūs kitam. Bendrystė – tai lygiavertiškumas, draugystė, harmonija su aplinka, bendros patirtys. Dėl bendrystės žmonės jaučia artumą, kuris juntamas žvilgsniais ir prisilietimais. Atlikto tyrimo duomenys atskleidė, kad neregiai ir regintieji ne tik jautėsi esantys bendruomenės dalimi, bet ir lygiaverčiais, nes žygiuodami kartu su reginčiais jie nesijautė esantys nuošalyje, atstumti, o lygūs su visais, nejautė jokios socialinės atskirties. Pastebėta sąlyčio

taškų su J. R. Šinkūnienės (2012, p. 41), moksliniais darbais „tie bendruomenės nariai, kurie buvo viešai paskatinti ar apdovanoti bendruomenėje, jaučia didesnę priklausomybę ir yra labiau su ja susiję“.

Atlikto tyrimo duomenimis, neregiai jautėsi vertinami, lygūs su visais, regintieji noriai su jais komunikavo, stebėjosi jų galimybėmis žygiuoti ir dalyvauti su visais kitais, vertino šias galimybes, domėjosi neregio pasauliu, ieškojo bendrų pokalbių temų, o tai dar labiau skatino bendrystę, priklausomybės bendruomenei jausmą. Pasitvirtino teorinėje darbo dalyje aptarti tyrimai (Tarr ir kt., 2015; Mogan ir kt., 2017), parodantys, kad žygiavimas kartu skatina ne tik bendradarbiavimą, bet ir aukojimąsi kitų naudai, polinkį padėti nepažįstamam žmogui. Atsiranda sutelktumo jausmas, vienybė, ribų išnykimas. Bendros veiklos kolektyvinis džiaugsmas reiškia pasitikėjimą savimi, socialinį ramumą, bendrumą. Negalima nesutikti su K. McGonigal (2019) nuomone, jog žmonės didžiąją gyvenimo dalį gali jaustis kaip atskiri individai, bet judėjimas drauge ištirpdo skiriančias ribas, jaučiama socialinė sanglauda. Visa tai patvirtino ir tyrimo rezultatai, parodę, kad per žygius nebelieka sienų tarp nereglių ir reginčiųjų pasaulio, regintieji pažino neregius, kurie energingi, turi ateities tikslų, gyvena pilnavertį gyvenimą ir moka juo džiaugtis, noriai komunikuoja ir dalijasi mintimis, susitvarko buityje, todėl ribos dar labiau išnyko.

Išaiškėjo, kad po žygių patirčių neregiai konstruoja naują savęs kūrimą, suvokimą, kad negalia nėra toks didelis trūkumas, kuris trukdytų kartu veikti, draugauti. Po žygių jie pradeda suvokti esantys reikšmingi, galintys save realizuoti, pradeda kurti save kitokius, pradeda jaustis savimi, pakeičia požiūrius, nuostatas, atranda naujas savęs realizavimo galimybes. Panašiai mano ir P. L. Berger ir Th. Luckmann (1999, p. 166), kurie atskleidė, kad žmogus kuria save pagal tai, koks reikšmingas jis yra kitų akyse („individas tampa toks, kokį jį esant laiko jam reikšmingi kiti“), o sąveika su kitais daro įtaką socialinio žinojimo bagažui, savęs kūrimui.

Tyrimo duomenys ryškiai atskleidė sociokultūrinių veiklų šviečiamojo ir ugdomojo darbo aspektus. Nors M. Spierts (2003, p. 145) išsako nuomonę jog sunkiausia yra apibrėžti švietimo auklėjimo sritį, kadangi „mokymasis“, pagrindinė švietimo ir auklėjimo srities sąvoka, taip pat svarbi rekreacijai, menui ir kultūrai bei bendruomenės kūrimui.

Analizuojant įgytų žinių, įgūdžių ir suvokimų bendrai keliaujant neregams ir regintiesiems aspektą, išryškėjo tyrimo dalyvių-nereglių edukacinis vaidmuo, kurį savo darbe akcentuoja M. Spierts (2003), pasidalijimas patirtimi, kai jiems teko patenkinti reginčiųjų smalsumą apie nereglių gyvenimo kasdienybę, kaip jie sprendžia išylančias regėjimo negalios problemas. Neregiai žygių metu pasijuto tarsi „spontaniško“, savaiminio mokymo fasilitatoriai, kaip mokymosi partnerystėje asmenys. Tyrimas atskleidė patirtinio mokymosi ir neformalios edukacinės aplinkos svarbą laikinai sukurtoje partnerystėje - nereglių ir reginčiųjų bendruose žygiuose, taip pat išryškino reginčiųjų žinių apie regėjimo negalią poreikį.

Neformalusis, spontaniškas, situacinis, patirtinis mokymasis vieni iš kitų labai ryškiai akcentuotas neregijų atsakymuose. Tokiu būdu, tikslinga pritarti M. Spierts (2003) nuomonei, jog žygis drauge su reginčiais gali būti kvalifikuojamas kaip aktyvi sociokultūrinė veikla (Spierts, 2003). Žygyje dalyvavę neregiai, tenkindami reginčiųjų smalsumą giliau suprasti neregijų egzistencines problemas kasdieniniame gyvenime, prisiėmė tarsi neformalaus švietėjo, animatoriaus vaidmenį.

Pasak M. Spierts (2003, p. 169), animavimas yra žmonių stimuliavimas pasyvią vartotojišką laikyseną pakeisti į aktyvias pastangas organizuoti ir formuoti veiklą susitikimų, rekreacijos bei meno ir kultūros srityse, kurių metu siekiama „įdvasinti“, „įkvėpti naują gyvenimą“. Animavimas, kuris spontaniškai, situatyviai pasireiškė neregijų švietėjiškoje veikloje žygių metu, yra tinkama strategija aktyvinti socialinius ryšius, suteikti naują impulsą reginčiųjų ir neregijų tolimesniam bendravimui kasdieninėse veiklose.

Tyrimo rezultatai patvirtino M. Spierts (2003) teiginius, kad švietimas ir auklėjimas sociokultūrinėje veikloje padeda išsiugdyti kompetencijas ir gebėjimus, lemiančius adekvačią ir individualią bei visuomeninę elgseną. Žygio dalyvių – neregijų tyrimo duomenys atskleidė, kad animavimas, kaip sociokultūrinės veiklos sudėtinė dalis, pirmiausia suprantamas kaip mokymosi procesų iniciavimas ir skatinimas t. y. žygio dalyviai neregiai atliko savotišką švietimo, informavimo, patirties sklaidos vaidmenį. Bendrų sociokultūrinių veiklų metu išryškėjo naujų žinių svarba ir poreikis, siekiant neregijų spartesnės, efektyvesnės įtraukties į bendrą veiklą su reginčiaisiais per patirtinį neformalų ugdymą, mokymąsi partnerystėje, kas leistų vieni kitus geriau suprasti tenkinant sociokultūrinės aprėpties poreikius.

Jeigu reginčiųjų žygių dalyvių interviu rezultatų analizė leido daugiau atskleisti pastarųjų reakcijas, įspūdžius ir patirtus jausmus keliaujant drauge su neregiais, tai neregijų tyrimo duomenys išryškino žinių svarbą – patirtinio, savaiminio ugdymo, bendros sociokultūrinės reginčiųjų ir neregijų veiklos išliekamąją vertę, naujų tos veiklos strategijų sutinkamai su keliamais iššūkiais neregijų sėkmingai įtraukčiai į bendrą veiklą su reginčiaisiais svarbą. Pasitvirtino M.E. Kudryatseva ir S. S. Lebedeva (2022) įžvalgos, kad asmenys su negalia, aktyviai dalyvaujantys sociokultūrinėse veiklose įsitraukia į aktyvią veiklą ir išvengia socialinės atskirties. Aktyvi sociokultūrinė veikla kuria socialinę saveiką ir prisideda prie įtraukiosios visuomenės kūrimo (Symeonidou, 2018; Higashida, 2019).

Atlikus tyrimą išryškėjo, kad neregiai pasižymėjo pakankamai aukštu socialinės komunikacijos lygiu, šalia švietimo ir auklėjimo vaidmens jų atsakymuose išryškėjo naujų žinių per socialinę komunikaciją svarba, naujų žinių kūrimas bendraujant bendroje veikloje. Neregiai tyrimo dalyviai su ryškiai išreikštomis aspiracijomis išsakė savo nuomonę dėl tolimesnių santykių

užmegztų žygio metu tęstinumo per kitas sociokultūrinės veiklas, taip tirpdant nežinojimo apie neregijų egzistencines problemas ledus reginčiųjų bendruomenėje.

Tyrimo duomenys atskleidė ir nematomą bendrų reginčiųjų ir neregijų žygių svarbą. Žygiai paskatino reginčiųjų ir neregijų norą skleisti informaciją apie bendrus žygius ir keisti stereotipinį visuomenės požiūrį. Skleidžiama žinia – tai paskata kitoms iniciatyvoms ir renginiams, orientuotiems į neregijų poreikius, galimybes jiems pažinti miestus, dalyvauti kultūriniame gyvenime, galimybes gyventi aktyvų gyvenimą. Atsirado galimybė keisti visuomenės požiūrį į neregius bei jų galimybes. Todėl atsiskleidė žygių svarba kuriant socialinį kapitalą. Pasitvirtino R. Bartkutės (2014, p. 25) nuomonė, jog „socialinis kapitalas formuojasi tik bendruomenės ryšių struktūroje ir teikia įvairiapusę naudą visuomenei“, tai yra „visuomenės ar visuomenių narių tarpusavio sąveika, įgalinanti panašius tikslus bei siekius turinčiuosius veiksmingiau bei efektyviau pasiekti bendrus tikslus“. Tačiau pastaruoju metu socialinis kapitalas nyksta, silpnėja ir bendruomenių įsitraukimas dėl „laisvalaikio privatizacijos“, kuri susijusi su televizijos ir informacinių technologijų įtaka žmonių laisvalaikiui ir mažina jų socialumą (Bartkutė, 2014). Atlikto tyrimo duomenimis, žygiai, kaip aktyvaus laisvalaikio forma, sujungia žmones į bendruomenes, skatina išeiti iš uždarytų erdvių, atsitraukti nuo įrenginių, ekranų, priartina prie gamtos, leidžia pamatyti kitokio laisvalaikio reikšmę.

Atlikto tyrimo rezultatai iš esmės koreliuoja su M. Bandukda ir kt. (2020) pateiktomis išvadomis, kad žygiai neregiams yra reikšminga sociokultūrinė veikla dėl buvimo gamtoje, kuri atpalaiduoja, sujaudina, ramina, dėl garsų ir lytėjimo, kurie papildė patirtis, dėl galimybės komunikuoti ir dalintis patirtimi su reginčiais draugais. Tyrimo duomenimis, žygyje neregiai pailsi ir jaučiasi lyg atostogautų, nes puikiai praleidžia laisvalaikį, atitrūksta nuo kasdienių rūpesčių ir užsimiršta, o ypatingą reikšmę turi bendravimas su reginčiaisiais. Pasitvirtino ir kitų autorių įžvalgos, kad buvimas gamtoje leidžia pažinti, kelia teigiamas emocijas (Winter ir kt., 2020). Tyrimo duomenimis, neregiams teigiamų emocijų sukelia naujai atrasti ir per prisilietimus, gautą informaciją pažinti kultūriniai objektai, augmenija, gyvūnija, įdomūs žmonės. Žygiuojama gamtoje, todėl neregiai turi galimybę išgirsti, užuosti, pajusti gamtą, jos dvelksmą, kvapus, šilumą ir kt. Tokią pat žygių reikšmę akcentuoja ir T. Santos bei kt. (2016), M. B. Gomez-Marti (2019), P.L. Winter ir kt. (2020).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad per žygius regintieji sužinojo ir suprato, kaip neregiai jaučiasi ir kokias emocijas patiria atsidūrę jiems nepritaikytoje aplinkoje. Žygių metu pasitaikydavo kliūčių, kurias jie stengdavosi padėti neregiams įveikti. Pasak reginčiųjų, neregiai dėl nepritaikytos aplinkos kaltindavo save, o ne kitus, patys ieškodavo pagalbos. Visa tai regintieji priimdavo kaip neregijų stiprybę, gebėjimą ne kaltinti kitus dėl nesėkmių, priiimti aukos vaidmenį, o siekį ieškoti problemos sprendimo patiems. Užsienio šalių ir Lietuvos autorių mokslinių darbų analizė leidžia

daryti prielaidą, kad neregiamis žygeiviams svarbūs pritaikyti takai, kuriuose nėra kliūčių (kalnų, žvyrkelio) (Kouveli, 2016), maršrutai, kurie pritaikyti pėstiesiems, saugūs, kur nevyksta kelių tvarkymo darbų, nėra kitų kliūčių (Kallenberger, 2022).

Apibendrinant galima teigti, jog atlikus mokslinę diskusiją Neregių ir reginčių bendrų sociokultūrinių veiklų tema pastebėtas bendras dėmesys sociokultūrinei veiklai, o pasigendama autorių, kurie giliau tyrinėtų neregijų ir reginčių bendras sociokultūrinės veiklas.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė sudarė prielaidas teigti, jog sociokultūrinės srities veiklos sudaro galimybes žmonėms socialiai ir kultūriškai veikti visuomenėje, socializuotis ir įgalinti juos dalyvauti, ugdyti socialinius įgūdžius, vertybes, atsparumą pokyčiams. Sociokultūrinės srities veiklos yra susijusios su rekreacija, menu ir kultūra, bendruomenės kūrimu, švietimu ir auklėjimu. Į sociokultūrinių paslaugų sudėtį įeina įvairių išvykų organizavimas, bendradarbiavimas su socialinėmis įstaigomis, laisvalaikio organizavimas, sportinė veikla, terapijos (meno, muzikos, dailės), rankdarbių užsiėmimai. Tačiau žygis, kaip atskira sociokultūrinė veikla, mokslinėje ar teisinėje literatūroje nėra išskirtas, nors yra unikalus, apimantis visas sociokultūrinio darbo sutelkties sritis. Žygio veiklą įvairovė atsikleidžia per funkcijų tarpusavio sąveiką šiose srityse: rekreacija (žygis - poilsio ir laisvalaikio būdas), švietimas ir auklėjimas (žygio metu keliaujama ir sutinkama gausi žmonių įvairovė, su kuriais vyksta natūralus žinių apsiskeitimo momentas; regintiesiems galima sužinoti neregijų kasdienio gyvenimo, savarankiško apsirūpinimo ypatumus, kadangi žygio metu ne tik žygiuojama, bet ir kartu poilsiaujama, valgoma, vyksta asmeninė ruoša kitos dienos žygiui), menas ir kultūra (žygiuojant lankomi kultūros, meno, istorijos objektai, susipažįstama su vietos tradicijomis, kultūros paveldu) bendruomenės kūrimas (vyksta žygeivių, neregijų ir reginčiųjų, bendruomenės kūrimas).

2. Lietuvoje vykdomi sociokultūrinės veiklos projektai, skirti neregiams, orientuoti į jų savarankiškumą, socialinę įtrauktį, dalyvavimą visuomenės gyvenime, kultūrinėje veikloje, ugdymą, bendruomenės kūrimą, gyvenimo kokybės gerinimą, rekreaciją ir laisvalaikį. Neregiai gali įsitraukti į Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos filialuose veikiančių 60 įvairių meninės raiškos būrelių veiklą. Paminėtos veiklos organizuojamos išskirtinai tik neregiams ir silpnaregiams, veiklose nedalyvauja regintieji. Žygiai neregiams ir regintiesiems Lietuvoje pradėti organizuoti nuo 2020 metų Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Pietvakarių centro iniciatyva. Įgyvendinamas projektas „Pėsčiųjų žygiai“, pojūčių turizmas „NeRegėjimo galia“.

3. Neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų patirčių tyrimo duomenų analizės metu nustatyta, koks yra žygio (bendros neregijų ir reginčiųjų socialinės veiklos instrumento) potencialas, siekiant neregijų įtraukties į visuomenę ir jų socialinės gerovės didinimo. Žygiai – tai bendra neregijų ir reginčiųjų sociokultūrinės srities veikla, kurioje: leidžiamas laisvalaikis; pailsima ir atitrūkstama nuo kasdienybės; patiriama nuotykių; mokomasi vieniems iš kitų; kuriama bendrystė; suvokiamas lygiavertiškumas; atsiranda gilesnis ryšys su gamta; įsitraukiama į fizinį aktyvumą; užtikrinama socialinė įtrauktis. Žygiai, skirtingai, nei kitos sociokultūrinės veiklos, neapsiriboja vienu ar keliais tikslais, apima skirtingas sritis, kurios teikia įvairiapusę naudą neregiams ir regintiesiems. Atsiskleidžia žygių svarba kuriant socialinį kapitalą, išeinant iš uždarytų erdvių, išvengiant „laisvalaikio privatizacijos“, kuriai įtakos turi televizija,

informacinės technologijos, mažinančios asmenų socialumą. Bendri žygiai priartina prie gamtos, leidžia pamatyti kitokio laisvalaikio reikšmę, turi šviečiamąjį ir ugdomąjį pobūdį. Tyrimo rezultatai parodė, kad žygiai galėtų ir ateityje įsitvirtinti kaip viena iš efektyvių reginčiųjų ir neregijų bendrų sociokultūrinių veiklų, leidžiančių geriau save pažinti, išreikšti, pasijusti lygiaverčiais visuomenės nariais.

4. Tyrimo duomenys atskleidė neregijų ir reginčiųjų patirtis, dalyvaujant bendruose žygiuose, kurios parodė naują ir iki šiol netyrinėtą žygių kaip reikšmingos sociokultūrinės veiklos svarbą. Išaiškėjo, kad per žygius neregiai patys savo komunikavimu priartino reginčiuosius prie savęs, savo negalios ir pasaulio, kuriame gyvena. Tyrimu atskleista, kaip kito požiūris į neregius, regintieji į negalią pradėjo žvelgti taip pat, kaip ir patys neregiai. Interviu su reginčiais atskleidė, kad neregiai būdavo pirmieji, kurie žygio metu juos padrasindavo, ieškodami bendro tarpusavio ryšio, siekdami išsklaidyti nežinomybę apie neregio gyvenimą, galimybes žygiuoti ir pasirūpinti savimi. Išaiškėjo, kad žygiuose regintieji ir neregiai patyrė bendrystės jausmą, leidžiantį kurti prasmingą ir praturtinantį tarpusavio ryšį. Žygiuodami jie suvokė esantys bendruomenės dalimi, kur kiekviena akimirka tapo svarbia. Žygių metu neregiai jautėsi vertinami, lygūs su visais, regintieji noriai su jais komunikavo, stebėjosi jų galimybėmis žygiuoti ir dalyvauti su visais kitais, vertino šias galimybes, domėjosi neregio pasauliu, ieškojo bendrų pokalbių temų. Po žygių patirčių neregiai ėmė kurti save iš naujo, keitė požiūrius, nuostatas, suvokė, kad yra reikšmingi, gali save realizuoti, o negalia netrukdo kartu veikti, draugauti. Tyrimo metu atskleistos reginčiųjų ir neregijų patirtys išryškino, kad bendri žygiai „ištrina“ visus skirtumus, sienas, griaua stereotipus. Regintieji iš arti turėjo galimybę pamatyti ir sužinoti, kas yra regos negalia, kokiame pasaulyje gyvena neregiai – tai dar labiau suartino su bendražygiais, skatino norą pratęsti draugystę, o neregijų kitoniškumas, pats terminas „neregys“ žygio procese tapo gražiausiu žodžiu. Po žygių regintiesiems ir neregiams išsigrynino tolimesnio bendravimo svarbą, atsirado noras skleisti žinią apie aktyvias veiklas, supažindinant visuomenę, kaip galima prasmingai leisti laiką, padėti keisti visuomenės požiūrį į neregius bei jų galimybes. Žygeivių patirtys, įvertintos tyrimo metu, parodė, kad žygiai, kaip bendra sociokultūrinė veikla, yra daugiau nei turizmo ar laisvalaikio forma. Neregijų ir reginčiųjų bendras žygis - tai multidisciplininė veikla, apimanti edukacinį, animacinį, socialinės komunikacijos, sporto, turizmo, socialinės psichologijos, visuomenės sveikatos ir kt. žiūros lauką.

REKOMENDACIJOS

Siekiant neregijų įtraukties į visuomenę, jų socialinės gerovės didinimo ir organizuojant bendras neregijų ir reginčiųjų sociokultūrinės veiklas, **rekomenduojama:**

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

1. Skirti pakankamai lėšų neregijų sociokultūrinės veiklos bendruomenėse plėtrai, sudaryti galimybę į veiklas kviesti kompetentingus sociokultūrinės veiklos specialistus – socialinius edukacinius darbuotojus, animatorius, kultūros ir sporto specialistus, švietimo darbuotojus ir kita.
2. Įgyvendinant Socialinio recepto iniciatyvas įtraukti ne tik senjorus, bet ir asmenis su negalia, nepriklausomai nuo jų amžiaus ir skatinti aktyvias sociokultūrinės veiklas.
3. Skirti finansavimą ar kitas skatinančias priemones, papildomus balus, skirstant nacionalinio biudžeto programines/projektines NVO ir kitoms organizacijoms, kurios į savo įprastas sociokultūrinės veiklas įtraukia ir neregius ar kitus asmenis su negalia.
4. Sudaryti atskirų savivaldybių sociokultūrinių įstaigų (NVO ir kitų), kurios į bendras veiklas yra pasiruošusios priimti neregius sąrašą (duomenų registrą).

Kultūros ministerijai:

1. Nuolat rengti sociokultūrinės veiklos kompetencijų didinimo mokymus kultūros darbuotojams, siekiant padėti jiems įgyti sociokultūrinių veiklų neregiams organizavimo ir vykdymo žinių, taip pat supažindinti su bendrų renginių kartu su reginčiaisiais vietos bendruomenių nariais organizavimo ypatumais.
2. Skatinti (ir numatyti papildomas lėšas) kultūros įstaigas inicijuoti ir aktyviau rengti bendrus neregijų ir reginčiųjų sociokultūrinės veiklos renginius, meninius projektus, kurie vyktų ne tik uždaroje erdvėje, bet ir įvairiose išvykose, stovyklose.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

1. Ruošiantis įdiegti įtraukiojo ugdymo modelį bendrojo ugdymo įstaigose, suteikti moksleiviams ir mokytojams daugiau teorinių ir praktinių žinių apie neregijų egzistencines problemas, jų negalios ypatumus.
2. Sudaryti galimybę mokyklos bendruomenei dalyvauti neregijų vedamose edukacijose „NeRegėjimo galia“, skirtose moksleiviams, mokytojams ir kitiems darbuotojams, tėvams pažinti neregio pasaulį ir betarpiškai susipažinti, pabendrauti su neregiais.
3. Organizuoti kompetencijų tobulinimo kursus ugdymo įstaigų pedagogams ir kitiems darbuotojams apie neregijų fenomeną, jų įtraukties į švietimo sistemą, galimybes ir sąveikos su reginčiaisiais reikšmę.

Savivaldybių institucijoms:

1. Sudaryti visose savivaldybėse Asmenų su negalia reikalų tarybas, siekiant užtikrinti asmenų su negalia dalyvavimą jų socialinės įtraukties formavimo procese. Asmenų su negalia reikalų taryba, kaip visuomeninė, patariamoji ir konsultacinė institucija, padėtų formuoti konkrečios savivaldybės asmenų su negalia socialinės įtraukties politiką. Kviesti asmenų su negalia reikalų tarybų darbe dalyvauti ir neregijų bendruomenės atstovus.
2. Bendradarbiauti su nevyriausybiniomis organizacijomis ir kartu prisidėti prie sociokultūrinių paslaugų planavimo ir įgyvendinimo.
3. Skatinti mokyklas ir vietas bendruomenės organizuoti bendrus renginius, šventes dalyvaujant neregijams, įtraukiant juos kaip lygiaverčius dalyvius.

Asmenis su negalia vienijančioms ir kitoms nevyriausybinioms organizacijoms:

1. Bendradarbiauti su ministerijomis, savivaldybėmis ir aktyviau išreikšti poziciją dėl sociokultūrinių projektų, įtraukiančių neregijus ir reginčiuosius, būtinybės, reikiamo finansavimo, parodant reikšmę socialinei įtraukčiai į bendruomeninį, visuomeninį gyvenimą.
2. Organizuoti daugiau žygių ir kitų sociokultūrinių veiklų, kurios bendrai suburtų neregijus ir reginčiuosius, skatintų bendrystę ir nenutrūkstamus ryšius, naujas bendras veiklas.
3. Išsakyti siūlymus ir lūkesčius Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl būtinybės į Socialinio recepto iniciatyvas įtraukti asmenis su negalia, nepriklausomai nuo jų amžiaus, kurios skatintų aktyvias sociokultūrines veiklas.

AUTORĖS REFLEKSIJA

Šiame darbe analizuojama tema apie neregijų ir reginčiųjų bendrų sociokultūrinių veiklų patirtis, įgytas bendruose žygiuose Lietuvoje. Tyrimas atskleidė žygio, kaip vieno iš neregijų kokybiškesnio gyvenimo instrumento, galimybes, kuris neregius įkvėpė labiau pasitikėti savimi, betarpiškai pasikeisti patirtimi su reginčiaisiais, kurti bendradarbiavimo sociokultūrinėje erdvėje planus ateičiai.

Nors darbo autorė pavadinime nesukonkretino, kurias sociokultūrinės veiklos sritis tirs plačiau, tačiau reginčiųjų ir neregijų refleksijos po žygių atvėrė tokias bendrų veiklų galimybių atodangas kaip švietimo, ugdymo galią, patirtinės, neformaliosios, spontaniškai situacinės aplinkos sukūrimo galią. Tai pažadino reginčiųjų žygių dalyvių norą žengti stipresnį, konkretesnį, su teisės aktų kūrimu susijusį žingsnį, skatinant bendras neregijų ir reginčiųjų, kaip lygiaverčių partnerių, veiklas.

Atliktas tyrimas atskleidė, jog pamažu ryškėja visuomenės sluoksnis, asmenų kurie pažino neregijų pasaulį, kartu veikė ir nenorėjo apsiriboti tik žygiais, kaip bendromis veiklomis, o drauge su neregiais siekia aukštesnių, tvaresnių neregijų ir reginčiųjų santykių, gerinant gyvenimo kokybę ir asmens orumą.

Žygis kaip instrumentas, kurį pasirinko regintieji ir neregiai, keliaudami drauge, kalbėdamiesi poilsio metu, atsiskleidė visai kitomis charakterio spalvomis, ilgainiui pajusdami iki tol buvusių nuostatų spontanišką jausminę kaitą. Bendražygiai (neregiai ir regintieji) tarytum iš naujo apmąstė, koks iš tikrųjų yra kasdienio gyvenimo įdomumas, pilnas naujų iki tol nepajausių potyrių ir emocijų.

Žygio, kaip ir žmogaus kelionės per gyvenimą metafora, turi didelį dvasinio tobulėjimo, pozityvumo žadinimo, dvasinių vertybių perkainojimo užtaisą.

Sociokultūrinės srities veikla – žygis, mokslinėje literatūroje priskiriama rekreacijai ir turizmui. Tačiau ji įgauna kitą svorį ir reikšmę, kai asmenys su negalia (neregiai), keliauja drauge su reginčiaisiais.

Drįstu teigti, jog dėl bendrų žygių reginčiųjų ir neregijų socialinio komunikavimo erdvėse atsiras daugiau humanizmo, pilietiškumo, atsakingumo, išstumiant iš kasdienybės konsumerizmą (vartotojiškumą), hedonizmą, egocentrizmą, menkavertes veiklas, vedančias į niekur.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė, J., Balčiūnienė, R. (2017). Asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės. *Andragogika*, 8, 71-93.
2. Bartkutė, R. (2014). *Socialinio kapitalo dimensijos socialinio darnumo valdyme* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2117671/>
3. Bandukda, M., Holloway, C., Singh, A. (2020). Places: A Framework for Supporting Blind and Partially Sighted People in Outdoor Leisure Activities. *Technology-mediated nature engagement for blind and partially sighted people*, 8, 2-20.
4. Busetto, L. Wick, W., Gumbinger, Ch. (2020). How to use and Assess Qualitative Research methods. *Neurological Research and Practice*, 2 (14), 2-11.
5. Berger, P. L., Luckmann, Th. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.
6. Colorafi, K. J., Evans, B. (2016). Qualitative descriptive methods in health science research. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 9(4), 16-25.
7. Charmaza, K., Thornberg, R. (2021). The pursuit of quality in grounded theory *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 305-327.
8. *Dėl darbingumo lygio nustatymo kriterijų aprašo ir darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo*. 2005/Nr. 38. TAR. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 6 d. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.252941?jfwid=bkaxlqq7>
9. *Europos socialinė chartija*. 2001/Nr.49. TAR. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 6 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>
10. Europos Tarybos 2017-2023 m. strategija dėl negalios „Žmogaus teisės: realybė visiems“ (2017). LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigalieji/2017_2023-Disability-Strategy_vert_final.pdf
11. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
12. Gudonis, V. (2020). *Negalia visuomenėje ir vaizduojamajame mene*. Vilnius: Litera.
13. Gevorgianienė, V., Šumskienė, E., Mataitytė-Diržienė, J., Genienė, R. (2021). Žmonės ir vietos: asmenų, turinčių negalią, gyvenimo persikėlus į bendruomenę socialiniai ir fiziniai aspektai. *Specialusis ugdymas*, 1 (42), 7-59.
14. Gudžinskienė, V., Driskienė, A. (2016). Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimas dalyvaujant užimtumo veiklose. *Socialinis darbas*, 14(2), 174-187.
15. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: MRU.

16. Gomez-Marti, M.B. (2019). Hiking Tourism in Spain: Origins, Issues and Transformations. *Sustainability*, 11, 2-13.
17. Higashida, M. (2019). Participation of Disabled Youths in Religious Activities: Indigenous Social Work Practices in Rural Sri Lanka. *Journal of Disability & Religion*, 23 (1), 90-106.
18. Humagain, P., Singleton, P.A. (2021). Exploring tourists' motivations, constraints, and negotiations regarding outdoor recreation trips during COVID-19 through a focus group study. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 36, 2-11.
19. Jakubauskienė, R. (2022). Ėmėsi iniciatyvos keisti visuomenę. *Rinkos aikštė*, (2022 m. vasario 9 d.). Prieiga per internetą: <https://rinkosaikste.lt/emesi-iniciatyvos-keisti-visuomene/>
20. Jones, N., Bartlett, H.E. (2019). An analysis of the impact of visual impairment on activities of daily living and vision-related quality of life in a visually impaired adult population. *British Journal of Visual Impairment*, 37(1), 50-63.
21. Kudryatseva, M.E., Lebedeva, S.S. (2022). Professional Activities of Disabled People as a Factor of the Development of Education in an Inclusive Society. *Diskurs*, 8 (2), 53-65.
22. Kumar, A. (2022). Observation Methods. *International Journal of Scientific Research*, 16(6), 3-17.
23. Kellert, S.R., Wilson, E.O. (1993). *The Biophilia Hypothesis*. Washington: Island Press.
24. Kouveli, I. (2016). Hiking as a recreational activity for blind or visually impaired people. Prieiga per internetą: <https://www.linkedin.com/pulse/hiking-recreational-activity-blind-visually-impaired-people-kouveli>
25. Kallenberger, M. (2022). Blind Hiking for People With Vision Loss. Prieiga per internetą: <https://fingerreader.org/blind-hiking-for-people-with-vision-loss/>
26. Lietuvos respublikos kultūros centrų įstatymas. 2004/ Nr. 120. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238644>
27. Lietuvos respublikos turizmo įstatymas. 1998/ Nr.32. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.52605?faces-redirect=true>
28. Lietuvos respublikos socialinių paslaugų įstatymas. 2006/Nr.17. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>
29. Lietuvos respublikos sporto įstatymas. 1996/ Nr. 9; TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.23317>
30. Dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos patvirtinimo. TAR, 2019/ Nr. 10879. Žiūrėta 2022 m. spalio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4bafb6019d4d11e9aab6d8dd69c6da66?jfwid=57lm4zwfo>

31. Lisauskienė, D., Aleksienė, V. (2016). Socialinis darbuotojas kaip rekreacinės veiklos organizatorius, dirbantis su gatvėje laiką leidžiančiais jaunais žmonėmis. *Visuomenės sveikata*, 2, 83-91.
32. Leliūgienė, I. (2012). *Socioeducacinis darbas bendruomenėje*. Vilnius: Technologija.
33. Lietuvos respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. 2004/Nr.83. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.2319>
34. Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjungos 2021 m. veiklos ataskaita. (2022). Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga. Prieiga per internetą: <https://lass.lt/ataskaitos-dokumentai/>
35. Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjungos pranešimas.(2022). Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga. Prieiga per internetą: <https://lass.lt/projektai-2022/#neigaliuju-asociaciju-veiklos-remimo-projektas-kompetencijomis-gristas-neregiu-ir-silpnaregiu-teisiu-gynimas-ir-atstovavimas>
36. Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjungos Pietvakarių centro informacinis pranešimas. (2022). VšĮ LASS pietvakarių centras.Prieiga per internetą: <http://neregiai.lt/kaunmar/2022/10/14/zygis-geru-emociju-srautas/>
37. Lieponė, J. (2021). Trys neregiai – apie įspūdžius iš piligriminio žygio: kai negali matyti, kitaip jauti. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/namai/trys-neregiai-apie-ispudzius-is-piligriminio-zygio-kai-negali-matyti-kitaip-jauti-1034-1510168>
38. Laidoune, A., Gharbi, M.E. (2016). Analysis Testing of Sociocultural Factors Influence on Human Reliability within Sociotechnical Systems: The Algerian Oil Companies. *Safety and Health at Work*, 7(3), 194-200.
39. Leavell, M. A., Leiferman, J. A., Gascon, M. et al. (2019). Nature-Based Social Prescribing in Urban Settings to Improve Social Connectedness and Mental Well-being: a Review. *Current Environmental Health Reports*, 6, 297-308.
40. Mirzajonova, E. T. (2022). To the Question of the Effectiveness of Socio-Cultural Adaptation of Children With Special Needs. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 2, 89-94.
41. Mitten, M.P., Overhold, P.D., Haynes , F.I. et al. (2018). Hiking: A Low-Cost, Accessible Intervention to Promote Health Benefits. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 12(4), 302-310.
42. Melly, D., Hanrahan, J. (2020). Tourist biosecurity awareness and risk mitigation for outdoor recreation: Management implications for Ireland. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 3, 2-10.
43. Monat, J., Amissah, M., Gannon, T. (2020). Practical Applications of Systems Thinking to Business. *Systems*, 8(14), 2-18.

44. McGonigal, K. (2019). *The joy of movement: How exercise helps us find happiness, hope, connection*. Avery: Penguin LLC US.
45. Mogan, R., Fischer, R., Bulbulia, J. (2017). To be in synchrony or not? A meta-analysis of synchrony's effects on behavior, perception, cognition and affect. *Journal of Experimental Social Psychology*, 72, 13-20.
46. Neregys ir bendruomenė: patirtis, idėjos, patarimai, gairės (2008). VšĮ „Brailio spauda“.
47. Neįgaliųjų reikalų departamento prie SAD veiklos ataskaita, 2022. Prieiga per internetą: <https://www.ndt.lt/veiklos-sritys/> (žiūrėta 2022-12-10)
48. Nordbo, I., Prebensen, N.K. (2015). Hiking as Mental and Physical Experience. *Advances in Hospitality and Leisure*, 11, 169-186.
49. Neubauer, B. E., Witkop, C. T., Varpio, L. (2019). How Phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspectives on Medical Education*, 8(2), 90–97.
50. Pučkienė, G. (2021). Pagalbos bendruomenėje psichosocialinę negalią turintiems asmenims poreikiai ir socialinio darbo atsakas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 28 (2), 63-111.
51. Partridge, W.L., Mejia, C.M. (2013). *Socio-Cultural Analysis in IDB Projects: A Discussion Paper*. IAD. <https://publications.iadb.org/en/socio-cultural-analysis-idb-projects-discussion-paper>
52. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
53. Ruškė, J. (2014). *Asmenų su negalia orumo konstravimas sąmoningumo ugdymosi strategijomis*. (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2164692/>
54. Ruškus, J. (2014) Neįgaliųjų teisių įgyvendinimas – socialinės gerovės valstybei kurti *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 14 (2), 167-169.
55. Rapley, T. (2014). Sampling strategies in qualitative research. *The SAGE handbook of qualitative data analysis*, 49-63.
56. Dėl sociokultūrinių paslaugų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2014/Nr.12740. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6f9cf180425411e48f819e33a7306fcc>
57. Dėl sociokultūrinių paslaugų organizavimo, teikimo ir apmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2020/Nr.24976. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1436b9e02f1d11eb932eb1ed7f923910>
58. Dėl sociokultūrinių paslaugų skyrimo ir teikimo Kalvarijos savivaldybėje tvarkos aprašo patvirtinimo. 2022/ Nr.21910. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9fa9db80568d11edbc04912defe897d1>
59. Dėl socialinio recepto iniciatyvos vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2023/Nr. 287. TAR. Žiūrėta 2023 m. vasario 18 d.

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/65d00fa18d3911edb55e9d42c1579bdf>

60. Spierts, M. (2003). Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas. VU: Specialiosios psichologijos laboratorija.
61. Symeonidou, S. (2018). *Įtraukiojo ugdymo ir socialinės įtraukties sąsajos įrodymai: galutinė jungtinė ataskaita*. Danija: European Agency for Special Needs and Inclusive Education, Odensė.
62. Santos, T., Noguera, R., Vasco, A. (2016). Recreational activities in Urban Parks. Spatial interactions among users. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 15(10), 1-9.
63. *Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo*. 2006/Nr. 43; TAR. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 14 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453>
64. *Sporto rėmimo fondo projektai*. (2023). Lietuvos audiosensorinė biblioteka. Prieiga per internetą: <https://www.labiblioteka.lt/projektai/sporto-remimo-fondo-projektai/584>
65. Šinkūnienė, J. R. (2012). *Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: sociokultūriniai negalios aspektai: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
66. Tarr, B., Launay, J., Cohen, E. et al. (2015). Synchrony and exertion during dance independently raise pain threshold and encourage social bonding. *Biology Letters*, 10, 2-8.
67. Valantiejus, A. (2005). Radikalios mikrosociologijos gairės. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1, 5-22.
68. Viluckienė, J. (2015). Negalia nuo vaikystės, išgyvenama kaip savaime suprantamybė. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 17, 101-115.
69. *Valstybinės lietuvių kalbos žodynas* (2023). Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=neregys&id=20026820000>
70. Whiting, W., Lincoln, R., Larson, R. et al. (2017). Outdoor recreation motivation and site preference across diverse racial / ethnic groups: A case study of Georgia state parks. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 18 (6), 10-21.
71. Winter, P.L., Selin, S., Cervený, L. (2020). Outdoor Recreation, Nature-Based Tourism, and Sustainability. *Sustainability*, 12, 2-12.
72. Žydzūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

SANTRAUKA

Bendrų žygių neregiamis ir regintiesiems organizavimas – tai visiškai nauja ir nepaliesta tema, kurios nagrinėjimas gali padėti atrasti netikėtus rezultatus, parodyti tokios veiklos reikšmę ir naudą ne tik neregiamis, bet ir regintiesiems, jų suvokimui, naujiems vidiniams potyriams, atradimams. Bendros sociokultūrinės srities veiklos – tai ne tik terpė asmenų su negalia įgalinimui, bet ir empatiškos visuomenės narių ugdymas, skatinimas kurti naujas programas. Darbe keliama šie *probleminiai klausimai*: kokia yra nereginių ir reginių, kaip vienos bendruomenės narių, bendrų sociokultūrinių veiklų reikšmė? Koks yra žygio (bendros nereginių ir reginių socialinės veiklos instrumento) potencialas, siekiant nereginių įtraukties į visuomenę ir jų socialinės gerovės didinimo?

Tyrimo objektas – nereginių ir reginių bendrų sociokultūrinės srities veiklų patirtys. *Tyrimo tikslas* – atskleisti nereginių ir reginių bendrų sociokultūrinės srities veiklų reikšmę. *Tyrimo uždaviniai*: 1. Pagrįsti sociokultūrinės srities veiklų sampratą; 2. Aprašyti Lietuvoje vykdomus sociokultūrinės veiklos projektus, skirtus neregiamis; 3. Išnagrinėti žygių, kaip bendros nereginių ir reginių sociokultūrinės srities veiklos, ypatumus; 4. Išanalizuoti nereginių ir reginių patirtis, dalyvaujant bendruose žygiuose.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, vykdomų programų analizė; pusiau struktūruotas interviu su žygio dalyviais (neregiais ir reginčiais); kokybinė *content* turinio analizė.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad žygiai – tai bendra nereginių ir reginių sociokultūrinės srities veikla, kurioje: leidžiamas laisvalaikis; pailsima ir atitrūkstama nuo kasdienybės; patiriama nuotykių; mokomasi vieniems iš kitų; kuriama bendrystė; suvokiamas lygiavertiškumas; atsiranda gilesnis ryšys su gamta; įsitraukiama į fizinį aktyvumą; užtikrinama socialinė įtrauktis. Žygiai, skirtingai, nei kitos sociokultūrinės veiklos, neapsiriboja vienu ar keliais tikslais, apima skirtingas sritis, kurios teikia įvairiapusę naudą neregiamis ir regintiesiems. Interviu duomenys parodė naujas ir iki šiol netyrinėtas žygių kaip reikšmingos sociokultūrinės veiklos reikšmes. Reginių ir nereginių patirtys atskleidė, kad bendri žygiai „ištrina“ visus skirtumus, visas sienas. Regintieji iš arti pamatė ir sužinojo, kas yra regos negalia, kokiame pasaulyje gyvena neregiai – tai dar labiau suartino su bendražygiais, skatino norą pratęsti draugystę. Žygiuose regintieji ir neregiai patyrė bendrystės jausmą, leidžiantį kurti prasmingą ir praturtinantį tarpusavio ryšį. Žygiuodami jie suvokė esantys bendruomenės dalimi, kur kiekviena akimirka tapo svarbia. Po žygių patirčių neregiai ėmė kurti save iš naujo, keitė požiūrius, nuostatas, suvokė, kad yra reikšmingi, gali save realizuoti, o negalia netrukdo kartu veikti, draugauti.

SUMMARY

The organization of joint hikes for the blind and sighted is a completely new and untouched topic, the study of which can help to discover unexpected results, to show the significance and benefits of such activities not only for the blind, but also for the sighted, their perception, new inner experiences, discoveries. Joint socio-cultural activities are not only a medium for the empowerment of the disabled, but also the education of empathic members of society and the promotion of new programs. The work raises the following *problematic questions*: what is the significance of the common sociocultural activities of blind and sighted people as members of one community? What is the potential of marching (an instrument of joint social activity between blind and sighted people) for inclusion of blind people in society and increasing their social well-being?

The object of the research: the experiences of blind and sighted people in common socio-cultural activities. *The aim of the research*: to reveal the significance of the common activities of the blind and the sighted in the socio-cultural field. *The tasks of the research*: 1. To base the concept of activities in the socio-cultural field; 2. To describe socio-cultural activity projects in Lithuania for the blind; 3. To examine the characteristics of hiking as a common socio-cultural activity of blind and sighted people; 4. To analyze the experiences of blind and sighted people, participating in joint hikes.

Methods of the research: analysis of scientific literature, legal documents, ongoing programs; semi-structured interview with participants of the hike (blind and sighted); qualitative content analysis.

Results. The results of the study showed that hiking is a common socio-cultural activity of blind and sighted people, which allows for having free time together; resting and breaking away from everyday life; having adventures; learning from each other; community is created; perceiving equivalence; emerging a deeper connection with nature emerges; engaging in physical activity; ensuring social inclusion. Hiking, unlike other socio-cultural activities, is not limited to one or several goals. They cover different areas that provide multifaceted benefits to the blind and sighted. Interview data revealed new and so far unexplored meanings of hiking as a significant sociocultural activity. The experiences of the sighted and the blind have revealed that joint walks „erase“ all differences, all borders. Sighted people see and learn what visual impairment is, what kind of world blind people live in - this brings them even closer to their comrades, and encourages the desire to extend their friendship. On hikes, the sighted and the blind experience a sense of community, allowing for the creation of a meaningful and enriching mutual connection. As they march, they realize that they are part of a community where every moment becomes meaningful. After hiking experiences, blind people start to create themselves anew, change their attitudes, realize that they

are significant, they can realize themselves, and their disability does not prevent them from working together and making friends.

PRIEDAI

Interviu klausimynas regintiesiems

1. Sakykite, kaip jūs jaučiatės po žygių, kuriuose dalyvavo neregiai ? Kokios jums kyla emocijos, mintys ?
2. Kaip dažnai ir atvirai Jums yra tekę bendrauti su neregiais iki žygių?
3. Prisiminkime jūsų pačią pirmąją reakciją, kai pirmą kartą sužinojote, kad žygyje dalyvaus neregiai?
4. Kokių žygyje, dalyvaujant neregiams, buvo naujų iššūkių ar patirčių?
5. Sakykite, kaip žygis padėjo geriau pažinti, neregius, jų poreikius, buities ypatumus? Ką jūs sužinojote?
6. O dabar prisiminkite ir papasakokite, kaip jums sekėsi komunikuoti su neregiais? Kaip noriai neregiai bendravo su Jumis? Kokias temas palietėte žygio metu? Kaip manote, kuo šis bendravimas, komunikavimas su neregiais jums reikšmingas? O neregiams?
7. Sakykite, gal jūs žygių metu pastebėjote, kad neregiai turi tų pačių laisvalaikio pomėgių poreikių, kaip ir negalių neturintys, kokių ?
8. Kokie stereotipai vyrauja apie neregius visuomenėje? Kaip pasikeitė jūsų požiūris į neregius po šių žygių ?
9. Sakykite, ar ateityje norėtumėte pratęsti bendras veiklas su neregiais? Kokios galėtų būti bendros veiklos?
10. Kaip manote, kokių pokyčių visuomenėje reikėtų, kad nregių ir reginčiųjų bendrus pomėgius apjungiančios veiklos būtų įprastinis reiškinys?
11. Jūsų nuomone, kuo reikšmingi tokie žygiai, kuriuose bendrai dalyvauja neregiai su reginčiaisiais?

Interviu klausimynas neregiam

1. Papasakokite, kaip jaučiatės po žygių, kuriuose jūs dalyvaujate kartu su reginčiaisiais? Kokios jums kyla emocijos, mintys ?
2. Sakykite, dėl kokių priežasčių į žygius su reginčiaisiais? Kas labiausiai patinka žygiuose? Pakomentuokite plačiau. O kas nepatinka žygiuose?
3. Kuo žygis, kaip sociokultūrinė veikla, neregiam išsiskiria iš kitų veiklų (menas, rankdarbiai, dainavimas, saviveikla ir kt.)?
4. Papasakokite, prašau, kaip sekėsi komunikuoti su kitais žygio dalyviais? Ar regintys dalyviai noriai su Jumis bendravo? Kokias temas palietėte žygio metu? Kaip manote, kuo šis komunikavimas buvo reikšmingas Jums? O regintiesiems?
5. Su kokiais sunkumais ar iššūkiais susiduriate žygyje?
6. Koks skirtumas, jeigu žygis ar kitos sociokultūrinės veiklos organizuojamos tik žmonėms turintiems negalią ir kartu su negalių neturinčiais asmenimis? Jūsų nuomone, kuo reikšmingi tokie žygiai, kurie skirti neregiam bendrai veiklai su reginčiaisiais?
7. Jūsų manymu, ar regintieji labiau pažino regos negalią ir neregio pasaulį žygių metu? Pakomentuokite plačiau, kaip?
8. Sakykite, ar ateityje norėtumėte pratęsti bendras veiklas su reginčiaisiais? Į kokias bendras veiklas noriai įsitrauktumėte?
9. Kaip manote, kokių pokyčių visuomenėje reikėtų, kad nregių ir reginčiųjų bendrus pomėgius apjungiančios sociokultūrinės veiklos būtų įprastinis reiškinys?
10. Jūsų nuomone, kuo reikšmingi tokie žygiai, kuriuose bendrai dalyvauja neregiai su reginčiaisiais?